

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA
MAENDELEO YA MAKAZI, MHESHIMIWA DKT.
ANGELINE S. L. MABULA (MB.), AKIWASILISHA
BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI
YA WIZARA KWA MWAKA 2023/24**

Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania amewezesha kukwamua miradi ya kibiashara ya Shirika la Nyumba la Taifa (NHC) iliyokwama kwa muda mrefu.

Wataalam wakiendelea na kazi ya upimaji mkoani Tanga

KIMEPIGWACHAPA NA MPIGACHAPA MKUU WA SERIKALI, DODOMA-TANZANIA

Waziri Mkuu Mhe. Kasim Majaliwa akimkabidhi kitabu cha Sera ya Ubia ya Shirika la Nyumba la Taifa (NHC) Waziri wa Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi Mhe. Dkt Angeline Mabula wakati wa uzinduzi wa Sera hiyo uliofanyika jijini Dar es Salaam.

Waziri wa Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi Dkt Angeline Mabula (katikati) akiwa ameshikilia Mpango Kabambe wa jiji la Mbeya 2019-2039 baada ya kuzindua rasmi mkoani humo.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula (katikati aliyekaa) akiwa katika picha na wataalam wanaohuisha kumbukumbu za wamiliki wa ardhi.

Jengo la Kituo cha Taifa cha Ubunifu na Mafunzo ya Teknolojia ya Taarifa za Kijiografia.

Mkuu wa mkoa wa Mara Meja Jenerlai Suleiman Mzee akiwaonesha Mwaziri wa TAMISEMI Mhe. Angellah Kairuki (kushoto), Mhe. Dkt Angeline Mabula (wa tatu kushoto) na Mhe. Mery Masanja muelekeo wa mpaka katika eneo la Tarime mkoani Mara.

Mkuu wa mkoa wa Mara Meja Jenerlai Suleiman Mzee akiwaonesha Mwaziri wa TAMISEMI Mhe. Angellah Kairuki (kushoto), Mhe. Dkt Angeline Mabula (wa tatu kushoto) na Mhe. Mery Masanja muelekeo wa mpaka katika eneo la Tarime mkoani Mara.

Wataalam wakipata maelezo ya wamiliki wa ardhi wakati wa upimaji wa mashamba mkoani Mbeya.

Wataalam wakipata maelezo ya wamiliki wa ardhi wakati wa upimaji wa mashamba mkoani Mbeya.

VIONGOZI WA WIZARA

**MHE. DKT. ANGELINE S.L. MABULA (MB.)
WAZIRI**

**MHE. GEOPHREY MIZENGO PINDA (MB.)
NAIBU WAZIRI**

**ENG. ANTHONY D. SANGA
KATIBU MKUU**

**BI. LUCY D. KABYEMERA
NAIBU KATIBU MKUU**

YALIYOMO

VIFUPISHO	V
.....	VI
UTANGULIZI	1
Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2022/23 na Malengo ya Mwaka 2023/24.	7
Matumizi	7
Ukusanyaji wa Maduhuli.....	8
Mapato na Matumizi ya Fungu Na.03	10
Ukusanyaji wa Maduhuli Kupitia Fungu 03	10
UTAWALA WA ARDHI	11
Uandaaji na Usajili wa Hatimiliki za ardhi.....	11
Usimamizi wa Masharti ya Umiliki.....	14
Usimamizi wa Ardhi ya Uwekezaji.....	16
Uhuishaji wa Kumbukumbu za Ardhi.....	16
Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi katika Vijiji 975.....	21
Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya.....	23
UTHAMINI WA MALI	26
HUDUMA ZA TEHAMA	29
Ubadilishaji wa Michoro ya Mipangomiji, Ramani za Upimaji na Nyaraka za Umiliki kutoka Analogia kwenda Digitali	33
UPANGAJI MIJI NA MAENDELEO YA MAKAZI	34
Utangazaji wa Maeneo ya Upangaji Miji.....	34
Uandaaji wa Mipango Kabambe.....	36
Uandaaji wa Mipangokina	38
Urasimishaji Makazi.....	39
Mabadiliko ya Matumizi ya Ardhi.....	40
Usimamizi na Uratibu wa Sekta ya Nyumba.....	41
Mikopo ya ujenzi wa nyumba	42
Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa Watumishi wa Serikali	42
Ushirikiano na Taasisi za Kimataifa Katika Uendelezaji wa Makazi	43
Sensa ya Majengo ya Mwaka 2022	46
Usimamizi wa Milki Kuu	48
UPIMAJI ARDHI NA UANDAAJI RAMANI	49
Uwekaji Alama za Msingi za Upimaji Ardhi	50
Upimaji wa Ardhi.....	51
Tafsiri na Uhakiki wa Mipaka ya Kiutawala na Hifadhi.....	52
MAPITIO YA SERA NA SHERIA	54
MIRADI YA MAENDELEO	56

Mradi wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi.....	56
Mradi wa Uboreshaji Usalama wa Milki za Ardhi (LTIP)	59
Mradi wa Uimarishaji wa Miundombinu ya Upimaji na Ramani (Land Data Infrastructure- LDI)	64
Mradi wa Uimarishaji wa Mipaka ya Kimataifa.....	65
Ushiriki wa Wizara katika Miradi ya Kimkakati	67
Mradi wa Ujenzi wa Bomba la Mafuta	67
TAASISI NA BODI ZILIZO CHINI YA WIZARA.....	71
Shirika la Nyumba la Taifa (NHC).....	71
Ujenzi wa Nyumba	71
Miradi ya Ukandarasi	74
Usanifu na Usimamizi wa Miradi ya ujenzi.....	76
Utekelezaji wa Sera ya Ubia ya Shirika.....	77
Ukusanyaji wa Mapato.....	77
Ukarabati wa Nyumba	78
Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi	79
Uandaaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi.....	80
Uandaaji wa Mipangokina ya Vitovu vya Vijiji na mashamba.....	83
Uwezeshaji wa Mamlaka za Upangaji	84
Uhuishaji wa Mipaka ya Vijiji.....	86
Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi Katika Vijiji.....	87
Utafiti	88
Uimarishaji wa mfumo wa Taarifa na utunzaji wa kumbukumbu za Mipango ya Matumizi ya Ardhi	90
Bodi za Wataalam.....	91
Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji.....	91
Bodi ya Usajili wa Wathamini.....	92
Baraza la Taifa la Wapima Ardhi	93
Vyuo vya Ardhi Morogoro na Tabora.....	94
MASUALA MTAMBUKA.....	96
Ushirikiano baina ya Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar.....	96
Mafunzo kwa Watumishi	100
Habari na Elimu kwa Umma.....	101
SHUKRANI.....	102
HITIMISHO	103
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2023/24	104
TUME YA TAIFA YA MIPANGO YA MATUMIZI YA ARDHI (FUNGU 03).....	104

MAJEDWALI

Jedwali Na. 1: Mchanganuo wa Fedha za Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo zilizopokelewa na kutumika hadi 15 Mei, 2023	106
Jedwali Na. 2: Maduhuli Yatokanayo na Kodi ya Ardhi Yaliyokusanywa kuanzia Julai, 2022 hadi 15 Mei 2023	107
Jedwali Na. 3: Idadi ya Hatimiliki, Hati za Hakimiliki za Kimila, Hati za Sehemu ya Jengo, Vyeti vya Ardhi ya Vijiji, Miamala ya Hatimiliki na Nyaraka za Kisheria Zilizotolewa na Kusajiliwa Kuanzia Tarehe 01 Julai, 2022 Mpaka 30 Aprili, 2023.....	108
Jedwali Na. 4: Mashamba 216 Yaliyokaguliwa Mwaka 2022/23 ..	109
Jedwali Na. 5: Maeneo yaliyotengwa katika Mipango Kabambe kwa ajili ya Uwekezaji kwenye Mikoa na Halmashauri mbalimbali nchini hadi 15 Mei, 2023	110
Jedwali Na. 6: Idadi ya Migogoro iliyoshughulikiwa Kiutawala Kimkoa	111
Jedwali Na. 7: Uthamini wa Fidia Kupisha Miradi ya Serikali.....	112
Jedwali Na. 8: Maeneo Mapya ya Upangaji Mwaka 2022/23	113
Jedwali Na. 9: Utekelezaji Wa Programu Ya Urasimishaji Makazi Yasiyopangwa Kimkoa (2013-2023)	137
Jedwali Na. 10: Vituo vya upimaji vya kielektroniki (Continuously Operating Reference Stations-CORS) vitakavyoanza kujengwa katika mikoa kupitia mradi wa LTIP katika mwaka 2023/24, ...	138
Jedwali Na. 11: Usimikaji wa alama za msingi za upimaji ardhi mwaka 2023/24.....	139
Jedwali Na. 12: Viwanja na mashamba yaliyoidhinishwa na kutunzwa kwenye kanzidata ya Wizara kuanzia Julai, 2022 hadi tarehe 15 Mei, 2023.....	140
Jedwali Na. 13: Marejesho ya Fedha za Mkopo wa KKK.....	141
Jedwali Na. 14: Taarifa ya Uthamini wa Fidia Katika Mradi wa Reli ya Kisasa (Sgr) Katika Kipindi cha Mwaka 2022/23	143
Jedwali Na. 15: Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji iliyoandaliwa katika Halmashauri kuanzia Julai 2022 Hadi Machi 2023	144
Jedwali Na. 16: Mchanganuo wa maeneo yaliyotengwa Kihalmashauri kuanzia Julai 2022 hadi Machi 2023.....	149
Jedwali Na. 17: Idadi ya Viwanja na Mashamba yaliyopimwa na kuandaliwa Hati za Hakimiliki za Kimila.....	150

Jedwali Na. 18: Orodha ya Vijiji vilivyohuishwa Mipaka ya kiutawala kuanzia Julai 2022 hadi Machi 2023.....	151
Jedwali Na. 19: Hali Halisi ya Watumishi wa Wizara Hadi Mwezi Mei 2023	154
Jedwali Na. 20: Usajili wa Vyeti vya Ardhi ya Vijiji	155

VIFUPISHO

ARIMO	Ardhi Institute - Morogoro
ARITA	Ardhi Institute - Tabora
CCM	Chama cha Mapinduzi
EACOP	East African Crude Oil Pipeline
EPZA	Export Processing Zones Authority
GN	Government Notice
GPR Project	Golden Premier Project
GPSA	Government Procurement Services Agency
ILMIS	Integrated Land Management Information System
JKCI	Jakaya Kikwete Cardiac Institute
JNHPP	Julius Nyerere Hydro Electric Power Project
KKK	Kupanga Kupima na Kumilikisha
LTA	Land Tenure Assistance
LTIP	Land Tenure Improvement Project
LSGF	Land Sector Governance Framework
MKURABITA	Mpango wa Kurasimisha Biashara Tanzania
NaPA	National Physical Addressing System
NGO	Non-Governmental Organization
NHC	National Housing Corporation
NIDA	National Identification Authority
LDI	Land Data Infrastructure
NLIC	National Land Information Centre
NLUIS	National Land Use Information System
OC	Other Charges
PE	Personal Emolument
SHS	Samia Housing Scheme
SDGs	Sustainable Development Goals
SGR	Standard Gauge Railway

TAMISEMI	Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
TBA	Tanzania Building Agency
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TIC	Tanzania Investment Centre
TMRC	Tanzania Mortgage Refinancing Company
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UN-HABITAT	United Nations HABITAT
UN-Women	United Nations -Women
WHC	Watumishi Housing Company

UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo hapa Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii iliyochambua na kujadili Bajeti ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi (Fungu **48**) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi (Fungu **03**). Naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili taarifa za utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi (Fungu **48**) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi (Fungu **03**) kwa mwaka 2022/23. Naomba pia Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha makadirio ya Mapato na Matumizi ya mafungu hayo mawili kwa mwaka 2023/24.

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia uhai na afya njema na kutuwezesha kushiriki Mkutano wa **11** wa Bunge la **12** ambalo ni mahsusi kwa ajili ya kujadili Mpango na Bajeti ya Serikali. Aidha, kwa heshima na taadhima naomba kutumia fursa hii kipekee kumshukuru Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniamini kuendelea kusimamia majukumu ya Sekta hii muhimu ya Ardhi. Nimuahidi na kumhakikishia Mheshimiwa Rais kwamba, imani aliyoionesha kwangu nitaendelea

kuitafsiri kwa vitendo kwa kuhakikisha masuala muhimu yanayohusu ustawi na uendelevu wa Sekta hii yanasimamiwa na kutekelezwa ipasavyo kwa maendeleo ya wananchi na Taifa kwa ujumla.

3. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee, napenda kutumia fursa hii kumpongeza Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa uongozi wake mahiri ambao katika kipindi cha miaka miwili umeleta mageuzi katika mifumo ya utoaji huduma, kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji, kuimarisha Sekta ya Milki na miradi mikubwa ya kuendeleza Sekta ya Ardhi.

4. **Mheshimiwa Spika**, napenda pia kuwapongeza Mhe. Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Ruangwa kwa uongozi wao mahiri. Nawashukuru kwa miongozo, maelekezo na ushirikiano wanaonipa unaoniwezesha kutekeleza majukumu ya kuongoza Sekta hii muhimu. Aidha, nampongeza Mhe. Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, kwa uongozi wake mahiri na jitihada za dhati katika kusimamia uchumi, maslahi na ustawi wa wananchi.

5. **Mheshimiwa Spika**, nakupongeza wewe binafsi na Mhe. Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuongoza shughuli za Bunge kwa umahiri na umakini. Vilevile, nawapongeza Mheshimiwa Najma Murtaza Giga Mbunge wa Viti Maalum, Mheshimiwa Daniel Baran Sillo, Mbunge wa Babati Vijijini na Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile Mbunge wa Mufindi Kusini kwa kuchaguliwa kuwa wenyeviti wa Bunge. Tunawaombea Mwenyezi Mungu awajalie afya njema na hekima katika utekelezaji wa majukumu yao.

6. **Mheshimiwa Spika**, natoa pole kwako, Naibu Spika na Waheshimiwa Wabunge wa Bunge lako Tukufu kwa kuondokewa na Mhe. Mussa Hassan Mussa, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Amani-Zanzibar. Pia, natoa pole kwa familia, ndugu, jamaa, marafiki na wananchi wa jimbo la Amani kwa kuondokewa na mpendwa wao. Tunamwomba Mwenyezi Mungu ailaze roho ya marehemu mahala pema, Amina.

7. **Mheshimiwa Spika**, vilevile natoa pole kwa watanzania wenzetu walioathirika na majanga mbalimbali ikiwemo ajali ya ndege katika ziwa Victoria iliyotokea tarehe 6 Novemba, 2022, ajali za barabarani na mafuriko. Tunamuomba Mwenyezi Mungu atuepushe na majanga hayo.

8. **Mheshimiwa Spika**, napenda kumpongeza Mhe. Timotheo Paul Mzava (Mb.), kwa kuchaguliwa kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii pamoja na Mhe. Najma Murtaza Giga (Mb.), kuwa Makamu Mwenyekiti wa Kamati. Aidha, nawapongeza Waheshimiwa Wabunge walioteuliwa kuwa wajumbe wa Kamati. Wizara inaahidi kuendelea kuwapa ushirikiano katika utekelezaji wa majukumu ya usimamizi wa Sekta ya Ardhi kwa ustawi na maendeleo ya nchi yetu.

9. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, nawapongeza Mawaziri, Naibu Mawaziri na Viongozi wengine walioteuliwa kushika nyadhifa mbalimbali katika mabadiliko ya kiutendaji yaliyofanywa na Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania hivi karibuni. Aidha, nitumie fursa hii kumpongeza Mhe. Angela Jasmin Kairuki (Mb.), kwa kuteuliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI. Namtaka kheri katika utekelezaji wa majukumu ya kumsaidia Mheshimiwa Rais kupitia Ofisi anayoisimamia. Pia, nampongeza Mhe. Abdul Yussuf Maalim kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Jimbo la Amani.

10. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuwapongeza Mhe. Geophrey Mizengo Pinda (Mb.), kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Mhandisi Anthony Damian Sanga kuteuliwa kuwa Katibu Mkuu na Bi. Lucy

Dominico Kabyemera kwa kuteuliwa kuwa Naibu Katibu Mkuu wa Wizara hii.

11. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuchukua fursa hii kumpongeza Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa Hotuba yake nzuri ya Bajeti ambayo imetoa utekelezaji wa malengo ya Serikali katika mwaka 2022/23, pamoja na mwelekeo wa shughuli za Serikali kwa mwaka 2023/24. Kama Waziri mwenye dhamana ya Ardhi naahidi kusimamia kikamilifu utekelezaji wa maelekezo yote yanayohusu Sekta ya Ardhi.

12. **Mheshimiwa Spika**, naishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii kwa uchambuzi makini na ushauri iliyoutoa wakati wa kupitia Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2022/23 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara (Fungu **48**) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi (Fungu **03**) kwa mwaka 2023/24. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa Wizara itaendelea kuzingatia maoni, ushauri na maelekezo ya Kamati katika kuboresha utendaji kazi na hivyo kuongeza tija katika utoaji wa huduma za Sekta ya Ardhi.

13. **Mheshimiwa Spika**, nawashukuru wajumbe wa Mkutano Mkuu wa CCM kwa kura nyingi zilizopelekea kuchaguliwa kwangu kuwa mjumbe wa NEC, pia nawashukuru viongozi wa Chama cha

Mapinduzi kwa miongozo, ushauri na maelekezo mbalimbali wanayonipatia kuhakikisha Ilani ya Uchaguzi Mkuu ya Chama Cha Mapinduzi ya mwaka 2020 inatekelezwa kwa ufanisi. Aidha, natoa shukrani zangu za dhati kwa wananchi wa Jimbo la Ilemela kwa ushirikiano wanaonipa wakati nikitimiza majukumu yangu kama mwakilishi wao hapa Bungeni. Kipekee kabisa, naishukuru sana familia yangu kwa kuwa karibu nami na kuendelea kuniunga mkono katika utekelezaji wa majukumu yangu. Pia, nawashukuru viongozi wa dini kwa sala na dua ambazo zinanipa nguvu katika kutekeleza majukumu yangu.

14. **Mheshimiwa Spika**, baada ya maelezo ya utangulizi, naomba sasa nitoe taarifa kuhusu utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2022/23 pamoja na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka 2023/24. Bajeti hii imeandaliwa kwa kuzingatia vipaumbele vilivyoainishwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025); Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 – 2025/26); Mikataba; Itifaki; Mipango na Makubaliano mbalimbali ya kikanda na kimataifa; Sera, Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo mbalimbali ya Sekta ya Ardhi na Kitaifa; na maelekezo ya Viongozi Wakuu wa Serikali.

Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2022/23 na Malengo ya Mwaka 2023/24.

Matumizi

15. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara iliidhinishiwa jumla ya Shilingi **bilioni 105.5**. Kati ya fedha hizo, shilingi **bilioni 33.9** zilikuwa kwa ajili ya kuwezesha Matumizi Mengineyo (OC); shilingi **bilioni 44.4** kwa ajili ya Mishahara ya watumishi (PE); na shilingi **bilioni 27.2** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Katika fedha za Miradi ya Maendeleo shilingi **bilioni 14** ilikuwa ni fedha za ndani na shilingi **bilioni 13.2** fedha za nje. Aidha, katika mwaka 2022/23, Wizara iliongezewa bajeti ya shilingi **bilioni 69.8** ikiwa ni fedha za ndani za Maendeleo na kulipa madeni. Ongezeko hilo limefanya bajeti ya Wizara kufikia shilingi **bilioni 175.3**.

16. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara imepokea jumla ya shilingi **bilioni 147.7** kati ya bajeti ya shilingi **bilioni 175.3** sawa na asilimia **84.2** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha zilizopokelewa, shilingi **bilioni 21.5** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) ya Wizara na Taasisi sawa na asilimia **64** ya bajeti ya OC; shilingi **bilioni 32.8** ni mishahara ya watumishi sawa na asilimia **74** ya bajeti ya mishahara; na shilingi **bilioni 93.3** ni fedha za maendeleo sawa na **asilimia 96.1** ya bajeti yote ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo fedha za ndani zilizopokelewa ni shilingi **bilioni**

80.3 sawa na asilimia **95.7** na shilingi **bilioni 13** sawa na asilimia **98.9** ya fedha za nje za maendeleo (*Jedwali Na. 1*).

Ukusanyaji wa Maduhuli

17. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Fungu **48** ilipanga kukusanya shilingi bilioni **250.1** kutokana na vyanzo mbalimbali vya mapato ya Sekta ya Ardhi. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara imekusanya shilingi bilioni **132.9** sawa na asilimia **53.2** ya lengo (*Jedwali Na.2*).

18. *Mheshimiwa Spika*, ili kufikia lengo la makusanyo, Wizara inaendelea kuboresha kumbukumbu na mifumo ya TEHAMA iliyopo ili iweze kutuma ujumbe kwa njia ya simu. Maboresho hayo yamewezesha kutuma ujumbe mfupi wa kuwakumbusha kulipa kodi ya pango la ardhi wamiliki **202,563** katika kipindi cha Februari-Mei, 2023 na utaratibu huu ni endelevu. Aidha, Wizara imetumia taarifa za Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2022 kuhuisha kumbukumbu za wamiliki na pia kutambua vipande vya ardhi **524,131** katika maeneo yasiyopangwa na kuviingiza kwenye kanzidata kwa lengo la kuongeza wigo wa makusanyo. Vilevile, Wizara itaendelea kutumia Kanuni za Msamaha wa Riba ya Malimbikizo ya Kodi ya Pango la Ardhi za mwaka 2022, Tangazo la Serikali Na.537B pale inapolazimu, kutoa elimu na kuhamasisha wamiliki wa ardhi kulipa kodi kwa wakati.

19. **Mheshimiwa Spika**, kwa muda mrefu baadhi ya wamiliki wa ardhi wamekuwa wakishindwa kulipa kodi ya pango la ardhi kwa wakati na hivyo kulimbikiza madeni na riba. Katika kujenga mazingira rafiki ya kuwezesha wananchi kuitikia wito wa kulipa kodi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan alitoa msamaha wa kulipa deni la msingi bila riba kwa kipindi cha kuanzia Julai 2022 hadi Aprili 2023. Msamaha huo umewezesha kulipwa kwa deni la msingi la kiasi cha shilingi bilioni **38**. Aidha, Jumla ya wamiliki **15,986** wamesamehewa kiasi cha shilingi bilioni **27**.

20. **Mheshimiwa Spika**, kwa mwaka 2023/24, Wizara imeweka lengo la kukusanya shilingi **bilioni 300**. Ili kufikia lengo hili Wizara itaendelea kusimamia utekelezaji wa mikakati iliyojiwekea ikiwemo kuhuisha na kutunza kumbukumbu za wamiliki wa ardhi katika mfumo wa kielektroniki ili kurahisisha utumaji wa ankara kwa kutumia simu za viganjani; kuimarisha miundombinu ya TEHAMA; kutoa elimu ya mlipa kodi; kuhuisha viwango vya ukadiriaji kodi; na kuhamasisha Halmashauri na Sekta binafsi kuendelea kupima maeneo mapya ili kuongeza wigo wa makusanyo. **Natoa rai kwa wamiliki wote wa ardhi nchini kulipa kodi ya pango la ardhi kwa wakati kama sehemu ya mchango wa maendeleo ya Taifa letu lakini pia kuepuka usumbufu endapo watachukuliwa hatua za kisheria kwa ukiukaji wa sheria, kanuni na taratibu.**

Mapato na Matumizi ya Fungu Na.03

21. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Tume ya Matumizi ya Ardhi iliidhinishiwa jumla ya shilingi **bilioni 8.9**. Kati ya fedha hizo Shilingi **bilioni 1.98** ni Mishahara ya watumishi (PE); shilingi **1.5** ni fedha za Matumizi Mengineyo (OC); na shilingi **bilioni 5.4** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya Maendeleo ambazo ni fedha za ndani.

22. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Tume imepokea jumla ya shilingi **bilioni 5.97** kati ya bajeti ya shilingi **bilioni 8.9** sawa na **67.4%** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha zilizopokelewa shilingi **bilioni 1.1** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC) sawa na **70.6%** ya bajeti; shilingi **1.95** ni Mishahara sawa na **98.8%**; na shilingi **2.97** ni fedha za ndani kwa ajili ya utekelezaji wa mradi wa Maendeleo sawa na **55.0%**.

Ukusanyaji wa Maduhuli Kupitia Fungu 03

23. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume imeendelea kukusanya maduhuli kutoka katika vyanzo mbalimbali. Katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ilipanga kukusanya shilingi milioni **6** kutokana na kodi ya pango la nyumba zake zilizopo Tabora. Hadi, kufikia Machi, 2023 shilingi milioni **13.2** sawa na **asilimia 220** zimekusanywa kutoka kwenye chanzo hicho. Mapato hayo yako juu ikilinganishwa na malengo kwa sababu yamejumuisha madeni ya kipindi cha nyuma.

UTAWALA WA ARDHI

24. **Mheshimiwa Spika**, ardhi ni moja ya rasilimali muhimu ya uzalishaji na utoaji wa huduma za kijamii na kiuchumi. Hata hivyo, ardhi haiongezeki lakini mahitaji yake yanaendelea kuongezeka, hivyo kuwa na uhitaji wa usimamizi na udhibiti ili kuwa na matumizi endelevu. Usimamizi na utoaji huduma za ardhi unazingatia sera, sheria, kanuni na miongozo mbalimbali ya kisekta na kitaifa.

25. **Mheshimiwa Spika**, usimamizi wa ardhi unajumuisha uandaaji na usajili wa Hatimiliki za ardhi, usimamizi wa masharti ya umilikishaji, ugawaji wa ardhi, utatuzi wa migogoro ya ardhi, usimamizi wa ardhi ya uwekezaji, uhuishaji wa kumbukumbu za ardhi na uthamini wa ardhi.

Uandaaji na Usajili wa Hatimiliki za ardhi

26. **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa Ibara ya 74(a) ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 inaelekeza kuhusu kuhakikisha ardhi yote inapangwa, kupimwa na kumilikishwa kwa wananchi kwa manufaa ya kiuchumi na kijamii. Kwa kuzingatia maelekezo haya katika mwaka 2022/23, Wizara imeendelea kuandaa na kusajili Hatimiliki na Hati za Hakimiliki za Kimila kwa wananchi na taasisi na kutoa Vyeti vya Kijiji. Umuhimu wa Hatimiliki za ardhi ni kuongeza usalama wa milki na kuwezesha kupunguza migogoro ya ardhi. Vilevile, Hatimiliki zinaweza kutumika kama dhamana kwenye Taasisi za Fedha na Vyombo vya Kisheria. Mathalan, hadi tarehe 15 Mei, 2023 mikopo yenye jumla ya shilingi bilioni **60.1** imetolewa na Taasisi za fedha kwa kutumia Hati za

Hakimiliki za Kimila **1,382** katika Wilaya za Mbozi, Iringa, Babati, Bariadi, Arumeru, Mbarali, Manyoni, Kilombero, Bagamoyo, Mbinga na Tandahimba. Napenda kuwahakikishia wananchi na Taasisi za fedha kuwa Hati za Hakimiliki za Kimila ni nyaraka halali za kisheria hivyo, nasisitiza waendeleo kuzitumia kwa manufaa ya kiuchumi.

27. **Mheshimiwa Spika**, Wizara katika mwaka 2022/23, iliahidi kuandaa Hatimiliki **500,000**, Hati za Hakimiliki za Kimila **520,000** na Hati za Sehemu ya Jengo **1,000**. Aidha, Wizara iliahidi kusajili miamala ya hatimiliki na Nyaraka za Kisheria **100,000** na kutoa Vyeti vya Ardhi ya Kijiji **100**. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara imeandaa na kusajili Hatimiliki **76,746** sawa na **asilimia 15.3** ya lengo. Pia, jumla ya Hati za Hakimiliki za Kimila **51,762** zimetolewa sawa na **asilimia 10** ya lengo.

28. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa Vyeti vya Ardhi ya Kijiji, jumla ya vyeti **67** vimeandaliwa sawa na **asilimia 67** ya lengo, Hati za Sehemu ya Jengo **300** sawa na **asilimia 30** ya lengo na miamala ya Hatimiliki na Nyaraka za Kisheria **92,124** sawa na **asilimia 92.1** ya lengo zimesajiliwa (**Jedwali Na.3**).

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akimkabidhi mwananchi wa Msomera wilayani Handeni mkoa wa Tanga Hatimiliki ya Kimila.

29. **Mheshimiwa Spika**, Wizara haikuweza kufikia malengo katika uandaaji na usajili wa Hatimiliki na Hati za Hakimiliki za Kimila kutokana na kuchelewa kuanza kwa mradi wa Uboreshaji wa usalama wa Milki za Ardhi, kutokamilika kwa wakati miradi ya KKK katika mamlaka za upangaji, wananchi wengi kutokamilisha ulipaji wa gharama za umilikishaji na changamoto ya mifumo ya TEHAMA.

30. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itaandaa na kutoa Hati za Hakimiliki za Kimila **520,000**, Hatimiliki **500,000** na Hati za Sehemu ya Jengo **1,000**. Vilevile, Wizara itasajili miamala ya

Hatimiliki na Nyaraka za kisheria **100,000**. Wizara inatarajia kufanikisha malengo haya kwa kusimamia kikamilifu utekelezaji wa Mradi wa Uboreshaji wa Milki za Ardhi, Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi (KKK), na Mradi wa Kuboresha Miundombinu ya Upimaji na Ramani kwa kushirikisha wadau wa sekta binafsi, kuimarisha mifumo ya TEHAMA ambayo itarahisisha utoaji wa Hatimilki na kupitia upya viwango vya tozo na ada za umilikishaji ili kuleta unafuu kwa wananchi.

Usimamizi wa Masharti ya Umiliki

31. **Mheshimiwa Spika**, umilikishaji wa ardhi unahusisha utoaji wa hatimiliki unaoambatana na masharti ya umiliki yakiwemo sharti la uendelezaji, ulipaji kodi ya pango la ardhi, utunzaji wa mazingira na utunzaji wa mipaka ya eneo. Pamoja na masharti hayo, Wizara imeimarisha zaidi sharti la utunzaji mazingira kwa kuongeza kipengele kinachomtaka kila mmiliki kupanda miti kwa lengo la kuunga mkono jitihada za Serikali katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akiwa katika picha ya pamoja na wananchi wa Msomera wilayani Handeni mkoa wa Tanga alipowakabidhi Hatimiliki ya Kimila pamoja na mti ikiwa ni juhudi za kuhamasisha utunzaji na uhifadhi mazingira

32. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuchukua hatua kwa wamiliki wa ardhi ambao wamebainika kukiuka masharti ya milki walizopewa. Lengo la hatua hiyo ni kuhakikisha ardhi inaendelezwa na kutumika kwa mujibu wa mipango iliyoandaliwa na vilevile inachangia ipasavyo kwenye uchumi wa Taifa. Napenda kuchukua nafasi hii kuwaasa wamiliki wa ardhi kuzingatia masharti ya umiliki waliyopewa ili kuepuka milki zao kubatilishwa kwa kuwa imebainika pia kuwa mashamba na viwanja visivyoendelezwa vimekuwa ni chanzo cha migogoro mingi ya ardhi.

33. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kukagua milki za mashamba **230** ili kubaini uzingatiwaji wa masharti ya umiliki. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, jumla ya mashamba **216** yalikaguliwa na kubainika kuwa hayajaendelezwa na hatua za ufutaji milki zimenza kuchukuliwa kwa mashamba **49** na uchambuzi wa hatua za kuchukua kwa mashamba **167** unaendelea (**Jedwali Na. 4**). Katika mwaka 2023/24, Wizara itakagua mashamba **230** ili kubaini uzingatiwaji wa masharti ya umiliki.

Usimamizi wa Ardhi ya Uwekezaji

34. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Kamati ya Taifa ya Ugawaji Ardhi inasimamia uidhinishaji wa maombi ya ardhi kwa ajili ya uwekezaji. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Vikao vinne (**4**) vya Kamati ya Kitaifa ya Ugawaji wa Ardhi vilipokea na kupitisha maombi **135** ya ardhi yaliyowasilishwa yenye ukubwa wa hekta **29,820.4** zilizoombwa kwa ajili ya wawekezaji wa ndani na nje (**Jedwali Na. 5**). Uwekezaji huu una mtaji wa thamani ya dola za Marekani milioni **3.4** sawa na shilingi Trilioni **7.8** za Tanzania. Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kuratibu ugawaji na usimamizi wa maeneo ya ardhi ya uwekezaji.

Uhuishaji wa Kumbukumbu za Ardhi

35. **Mheshimiwa Spika**, katika kukabiliana na changamoto za upatikanaji wa taarifa sahihi za wamiliki wa ardhi, Wizara inaendelea kuhuisha kumbukumbu na kuziingiza katika Mifumo ya TEHAMA ili kuwezesha utoaji wa huduma kwa urahisi, usahihi na kwa muda mfupi. Uhuishaji

huo unahusisha uhakiki wa taarifa za namba za simu za wamiliki, uoanishaji wa namba za NIDA, ukubwa wa viwanja, matumizi na mahali vilipo. Aidha, uhakiki unafanyika kwa kutumia taarifa zilizokusanywa katika zoezi la anuani za makazi na sensa ya watu na makazi pamoja na kumbukumbu za viwanja husika. Aidha, naishukuru Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari, kwa kubuni mfumo wa NaPA (National Physical Addressing System) ambao umewezesha kupatikana kwa taarifa zinazotumika katika kurahisisha uhuishaji wa kumbukumbu za wamiliki wa ardhi. Mfumo huo utasaidia ukusanyaji na ufuatiliaji wa kodi ya pango la ardhi kwa kutumia majira ya nukta na usimamizi wa uendelezaji wa miji.

36. **Mheshimiwa Spika**, hadi 15 Mei 2023 Wizara imehuisha kumbukumbu za wamiliki wa ardhi **635,833** kati ya **500,000** zilizopangwa kuhuishwa kufikia Juni 2023 sawa na **asilimia 127** ya lengo. Zoezi hili linatekelezwa kwa kutumia wataalam kutoka Serikalini na wataalam wa muda **26. Napenda kutumia fursa hii kuwapongeza kwa kazi kubwa na ya kizalendo ambayo imewezesha uchakataji kidigitali wa taarifa hizo.** Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea na zoezi la kuhusha kumbukumbu za ardhi.

Wataalamu wakifanya kazi ya uhuishaji kumbukumbu za wamiliki wa ardhi jijini Dodoma

Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi Kiutawala

37. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(i) ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 inaelekeza kuhusu kuimarisha usimamizi wa utatuzi wa migogoro ya ardhi nchini kwa kuchukua hatua stahiki ikiwemo kuboresha shughuli za Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya. Katika kutekeleza agizo hili, Wizara imeendelea kushughulikia migogoro ya ardhi kwa kutumia njia mbalimbali ikiwemo madawati ya kushughulikia malalamiko, kliniki za ardhi, Kamati Maalum ya Wataalam wa Wizara na ziara za viongozi katika maeneo mbalimbali nchini. Vilevile, kwa kushirikiana na wadau mbalimbali Wizara imeendelea kupanga matumizi ya ardhi na kutoa elimu kwa umma kuhusu umiliki na madhara ya migogoro ya ardhi. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 migogoro **2,684** imeshughulikiwa kiutawala (**Jedwali Na. 6**). Aidha, Wizara imeendelea kuhuisha rejista za migogoro katika ofisi za Ardhi za Mikoja na Halmashauri ili kuwa na taarifa za migogoro iliyopatiwa ufumbuzi na ambayo

inaendelea na utatuzi wake. Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kushughulikia migogoro ya ardhi kadri itakavyokuwa ikijitokeza.

Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi katika Jiji la Dodoma

38. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua changamoto za migogoro iliyopo nchini, Wizara yangu kwa kushirikiana na mamlaka nyingine za Serikali iliunda Kamati ya wataalam kushughulikia kero na malalamiko ya wananchi hususani katika Mkoa yenye migogoro mingi kwa awamu. Katika awamu ya kwanza, Kamati hiyo imeshughulikia migogoro ya ardhi katika Mkoa wa Dar es Salaam na Jiji la Dodoma. Kwa Mkoa wa Dar es Salaam, jumla ya migogoro **386** ilipokelewa ambapo migogoro **201** sawa na asilimia **52** ilipatiwa ufumbuzi na hatua za utatuzi wa migogoro **186** iliyosalia zinaendelea.

39. **Mheshimiwa Spika**, kwa Jiji la Dodoma, jumla ya migogoro **815** ilipokelewa ambapo migogoro **429** sawa na asilimia **52.6** ilipatiwa ufumbuzi na migogoro **386** inaendelea kushughulikiwa. Vyanzo vya migogoro iliyobainika hasa kwa Jiji la Dodoma ni pamoja na uwepo wa milki pandikizi, madai ya fidia, wananchi kutoridhika na upimaji shirikishi, uwepo wa watumishi wengi wa kujitolea waliokosa uratibu na usimamizi wa karibu na uzingatiaji hafifu wa sheria na taratibu zinazoongoza Sekta ya Ardhi na ukosefu wa maadili kwa baadhi ya watumishi.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akizungumza na wananchi wa Ndachi Mnadani jijini Dodoma alipokwenda kusikiliza changamoto za ardhi.

40. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na mamlaka za Wilaya na Mkoa itaweka mpango wa pamoja wa kusimamia utekelezaji wa mapendekezo ya kumaliza migogoro iliyopo na kuweka mikakati ya kutozalisha migogoro mipya. Sambamba na hatua hiyo, Wizara iliamua kuchukua hatua za haraka kwa kuwaondoa watumishi wote wa muda katika Jiji la Dodoma ili kudhibiti migogoro iliyokuwa inaendelea kuzalishwa. Aidha, katika mwaka 2023/24, Wizara kwa kushirikiana na taasisi nyingine za Serikali itaendelea na utaratibu wa kutatua migogoro katika mikoa yenye migogoro mingi ikiwemo Mikoa ya Arusha, Mwanza, Mbeya na Morogoro.

Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi katika Vijiji 975

41. **Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Mawaziri wa Kisekta inayoratibu utekelezaji wa uamuzi wa Baraza la Mawaziri kuhusu migogoro ya matumizi ya ardhi kwenye vijiji **975** nchini inaendelea kusimamia utekelezaji wa uamuzi huo katika mikoa mbalimbali. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, Kamati ya Mawaziri imefanya ziara kwenye mikoa yote **26**. Kazi zilizotekelezwa na Kamati hiyo ni pamoja na kutoa matamko kuhusu uamuzi wa Baraza la Mawaziri, kufanya vikao na viongozi wa ngazi mbalimbali na kuweka mikakati ya utekelezaji katika ngazi ya mkoa kwa kushirikiana na timu ya wataalam wa kisekta.

42. **Mheshimiwa Spika**, kazi zinazoendelea kutekelezwa na timu ya wataalam wa kisekta wakiongozwa na Wakuu wa Mikoa ni pamoja na kubainisha maeneo yatakayomegwa na kutolewa kwa wananchi; kutafsiri mipaka ya baadhi ya hifadhi na kuweka alama za kudumu na zinazoonekana ardhini; kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi kwenye vijiji vinavyopakana na Hifadhi za Taifa; na kufanya tathmini na uthamini kwa wananchi watakaopisha shughuli za uhifadhi kwenye Hifadhi ya Taifa ya Ruaha na Serengeti (Ghuba ya Speke).

Mikutano ya utatuzi wa migogoro ya vijiji 975 ikiendelea uwandani, Wilayani Mbarali, Mkoani Mbeya.

43. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza maamuzi ya Serikali, ardhi yenye ukubwa wa ekari **2,385,316** imetolewa kwa wananchi baada ya kumegwa au kufutwa kwa baadhi ya maeneo ya Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu na Hifadhi za Misitu. Maeneo hayo yanaendelea kuandaliwa mipango ya matumizi ya ardhi ili yaweze kutumika kwa ajili ya shughuli za makazi, kiuchumi na kijamii.

44. **Mheshimiwa Spika**, utatuzi wa mgogoro wa mpaka wa Hifadhi ya Taifa ya Ruaha unaotokana na Tangazo la Serikali Na. 28 la mwaka 2008 (GN 28) unaogusa Wilaya za Mbarali na Chunya unaendelea chini ya uratibu wa Wizara ya Maliasili na Utalii. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 kazi ya marekebisho ya

mpaka uwandani imekamilika ambapo alama **671** za kudumu zinazoonekana kirahisi zimewekwa katika eneo lenye urefu wa kilomita **344** na mkuza wenye urefu wa kilomita **177** umechongwa. Aidha, marekebisho ya Tangazo la Serikali (GN 28) yako katika hatua za ukamilishaji.

45. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza zoezi hilo jumla ya ekari **854** kati ya **1,500** zimepatikana katika vijiji vya Uhambule, Chamoto, Nyamakuyu, Iheha, Nyakadete, Mapogoro, Nyakazombe na Miyombweni kwa ajili ya makazi ya wananchi watakaopisha maeneo ya hifadhi; Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeandaliwa katika Vijiji **15** kati ya **23** vinavyozunguka Hifadhi ya Taifa ya Ruaha; kazi ya uthamini kwa ajili ya fidia imefanyika kwa wananchi **4,072** katika vijiji vinne (**4**) vya Kilambo, Iyala, Masundasi na Msanga kati ya vijiji vitano (**5**) na kazi hiyo inaendelea katika Kijiji cha Luhanga na vitongoji **15** kati ya **38** vilivyopo katika vijiji **16** Wilayani Mbarali. **Napenda kutoa msisitizo kwa Wakuu wa Mikoa husika na timu za wataalam kuhakikisha kazi hii inakamilika bila kuzua taharuki kwa wananchi.**

Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya

46. **Mheshimiwa Spika**, mojawapo ya jukumu la Wizara ni kutatua migogoro ya ardhi kupitia Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuongeza idadi ya Mabaraza yanayotoa huduma ambapo hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Mabaraza mapya **12** yameanza kutoa huduma na hivyo kuwa na jumla ya Mabaraza **92** yanayotoa huduma kati ya

Mabaraza **139** yaliyoanzishwa na hivyo kuongeza wigo na idadi ya mashauri yaliyoshughulikiwa. Aidha, kuanzishwa kwa mabaraza hayo kumepunguza muda wa kusafiri na gharama kwa wananchi katika maeneo husika.

47. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2022/23, Wizara ilipanga kushughulikia na kutoa maamuzi ya mashauri **33,250**. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 mashauri **23,412** sawa na **asilimia 70** ya lengo yalitolewa maamuzi na mashauri **15,710** yanaendelea kushughulikiwa. Aidha, katika mwaka 2023/24, Wizara inatarajia kufungua mabaraza mapya **47** na kushughulikia mashauri **33,250**. Katika kuhakikisha jukumu hilo linatekelezwa kikamilifu, ***napenda kutoa rai kwa Mikoa na Wilaya kuendelea kutoa kipaumbele katika upatikanaji wa majengo kwa ajili ya kuanzisha mabaraza hayo.***

Naibu Waziri wa Ardhi, Mhe. Geophrey Pinda akiwa katika picha ya pamoja na baadhi ya wananchi mara baada ya kuzindua Baraza la Ardhi na Nyumba la Wilaya ya Mlele, Katavi.

48. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kukamilisha ujenzi na kuanza kutumia mfumo wa kielektroniki wa kusimamia mashauri katika Mabaraza (*Intergrated Land cases management System*). Mfumo huo utarahisisha utendaji kazi wa Mabaraza katika kutunza kumbukumbu za mashauri; kufungua mashauri mapya; kufuatilia mwenendo wa mashauri; utendaji kazi wa watumishi; na upatikanaji wa nakala za hukumu kwa njia ya mtandao. Wizara imekamilisha ujenzi wa mfumo huo ambao kwa sasa upo katika hatua za majaribio kabla ya kuanza kutumika rasmi.

49. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inatambua umuhimu wa kuongeza ufanisi katika kushughulikia migogoro ya ardhi nchini ili kuwawezesha wananchi kushiriki kikamilifu katika shughuli za kujiletea maendeleo. Hivyo, napenda kuliarifu Bunge lako kuwa Serikali imeunda timu ya wataalamu ambayo inaendelea kufanyia kazi mapendekezo mbalimbali ya Waheshimiwa Wabunge na wadau muhimu kwa ajili ya kuboresha utendaji kazi na usimamizi wa vyombo na mifumo ya utatuzi wa migogoro ya ardhi nchini.

UTHAMINI WA MALI

50. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutoa huduma za uthamini kwa ajili ya madhumuni mbalimbali ikiwemo kuiwezesha Serikali na Taasisi nyingine katika ulipaji wa fidia, ukadiriaji tozo na kodi za Serikali, uhamisho wa milki, mizania ya hesabu, dhamana, rehani na mirathi. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuratibu uandaaji na uidhinishaji wa taarifa za uthamini **54,000** ambazo kati ya hizo, uthamini wa kawaida **20,000** na taarifa za wafidiwa **34,000** na kushughulikia migogoro **30** ya uthamini wa fidia. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara imeidhinisha taarifa za uthamini **61,211** sawa na asilimia **113** ya lengo ambapo kati ya taarifa hizo, uthamini wa kawaida **21,272** na taarifa za wafidiwa **39,939**. Aidha, migogoro **20** ya fidia imepokelewa na kushughulikiwa.

51. **Mheshimiwa Spika**, viwango vya thamani ya ardhi na mazao ni nyenzo muhimu katika utekelezaji wa mazoezi mbalimbali ya uthamini wa fidia na thamini nyingine kwa madhumuni mbalimbali. Kwa vipindi tofauti Wizara imekuwa ikihuisha jedwali la viwango vya thamani ya ardhi na mazao. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuboresha kanzidata ya viwango vya thamani ya ardhi, mazao na kuhuisha viwango vya kodi ya ardhi nchini. Hatua hii ililenga kuhakikisha uthamini unafanyika kwa kuzingatia bei halisi ya soko na hivyo kuwezesha ulipaji wa fidia stahiki, kupunguza malalamiko kutoka kwa wananchi na kuiwezesha Serikali kupata kodi stahiki. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa viwango vya thamani ya ardhi na mazao vimehuishwa na vimeanza kutumika kuanzia mwezi Aprili, 2023. Wizara itahakikisha viwango hivi vinatumika kwa usahihi na kwa kuzingatia sheria na taratibu za uthamini ili kuhakikisha wananchi wanalipwa fidia stahiki inayoendana na bei ya soko.

52. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara imeendelea kushiriki katika kuhakikisha azma ya Serikali ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya kimkakati inafanikiwa. Katika kipindi tajwa, Wizara imeshiriki na kuratibu mazoezi mbalimbali ya uthamini kwa ajili ya fidia kwa wananchi wanaopisha miradi mbalimbali ya Serikali pamoja na wananchi wanaopisha maeneo ya hifadhi (**Jedwali Na. 7**). **Natoa rai kwa maeneo ambayo uthamini umekamilika, kampuni zinazohusika zilipe fidia kwa wakati ili kuepuka usumbufu kwa wananchi. Kampuni hizo ni Mgodu wa Barrick North Mara Tarime, TANESCO na TRC katika Mradi wa Reli ya Kisasa, Kabanga Nickel-**

Ngara, Nyati Mineral Sands Ltd-Kigamboni na SOTTA Mining Corporation Ltd-Nyanzaga Sengerema.

Mthamini Mkuu wa Serikali (wa nne kulia) akikagua zoezi la uthamini wa Fidia kupisha Mgozi wa Kabanga Nickel, Ngara Kagera.

Wataalam katika zoezi la uthamini katika Mradi wa SGR Lot IV (kutoka Tabora kwenda Isaka)

53. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itaratibu na kusimamia uandaaji wa taarifa za uthamini **54,000**, kati ya hizo, uthamini wa kawaida **20,000** na uthamini wa fidia wenye wafidiwa **34,000**. Vilevile, Wizara itaendelea kushughulikia malalamiko yatokanayo na uthamini wa fidia, na kuendelea kuratibu utekelezaji wa mazoezi mbalimbali ya uthamini wa fidia katika miradi inayotekelezwa na Serikali.

HUDUMA ZA TEHAMA

54. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutumia mifumo ya TEHAMA iliyopo katika kutunza kumbukumbu, kuzichakata na kutoa huduma kwa wananchi ikiwemo utoaji hati za kieletroniki na ulipaji kodi ya pango la ardhi. Hata hivyo mifumo iliyopo haikidhi mahitaji ya sasa. Kutokana na umuhimu wa matumizi ya TEHAMA

katika sekta ya Ardhi, *Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 katika Ibara ya 74(b) inaelekeza kuhusu kuweka Mfumo Unganishi wa Kielektroniki wa Kuhifadhi Kumbukumbu za Ardhi katika mikoa na halmashauri zote nchini*; Hivyo, ili kufanikisha azma hiyo, katika mwaka 2022/23 Wizara inakamilisha maboresho ya Mfumo Unganishi wa Kuhifadhi Kumbukumbu za Ardhi (*Integrated Land Management Information System – ILMIS*) kwa kutumia watalaam wa ndani. Aidha, pamoja na maboresho yanayoendelea, mfumo huu umeendelea kutumika katika kutoa hati za kielektroniki katika Jiji la Dodoma na Mkoa wa Dar es Salaam ambapo hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 hati za kielektroniki **23,150** zimetolewa kupitia mfumo huo na kufanya hati zote za kielektroniki zilizotolewa kuwa **55,550**. Sambamba na uboreshaji na usimikaji wa mfumo wa ILMIS, Wizara itajenga uwezo kwa watumiaji wa mfumo katika ngazi ya Wizara, Mkoa na Halmashauri. Mafunzo yatahusisha matumizi ya mfumo, huduma kwa wateja pamoja na maadili katika matumizi ya mifumo ya TEHAMA.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akimkabidhi mmoja wa wananchi wa Kigamboni jijini Dar es Salaam Hatimiliki za kielektroniki.

55. **Mheshimiwa Spika**, katika hotuba ya bajeti ya Mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kujenga, kusimika na kuimarisha miundombinu wezeshi ya TEHAMA kwa awamu katika Ofisi za Ardhi za Mikoa na Halmashauri nchini na kukarabati mtandao kiambo katika ofisi za ardhi za halmashauri **47** zikiwemo makao makuu ya mikoa ya Iringa, Lindi, Mwanza na Mbeya. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, Wizara imekamilisha kujenga miundombinu wezeshi katika ofisi za ardhi za halmashauri za Wilaya ya Chalinze, Chamwino na Mkuranga. Vilevile, Wizara imekamilisha kujenga mtandao kiambo (*Local Area Network*) katika ofisi za ardhi za mikoa ya Iringa,

Lindi, Mwanza na Mbeya na kuiunganisha na Kituo cha Taifa cha Taarifa za Ardhi (*National Land Information Centre-NLIC*). Aidha, Wizara inakamilisha usimikaji wa mtandao kiambo katika Ofisi za Ardhi za Halmashauri **44**.

Bi. Mwajuma Mohammed (kushoto) akipokea hati ya kielektroniki kutoka kwa Afisa Msajili Msaidizi wa hati Bi. Christina Sanga alipotembelea banda la Wizara wakati wa maonyesho ya Wiki ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi.

56. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2023/24, Wizara inatarajia kusimika na kusambaza miundombinu ya mtandao kiambo katika ofisi za ardhi za mikoa **26** na halmashauri **132** na hivyo kuwezesha kukamilisha usambazaji wa mfumo wa ILMIS katika halmashauri zote nchini. Usimikaji wa miundombinu hiyo utawezesha matumizi ya mfumo wa ILMIS kwenye halmashauri hizo. Vilevile katika mwaka 2023/2024, Wizara itaanzisha wavuti ya wateja

(*self-service portal*) ambapo mwananchi atapata huduma kupitia wavuti hiyo bila kulazimika kwenda ofisi za ardhi ili kupatiwa huduma na hivyo kupunguza gharama na muda wa kutafuta huduma. Hatua hii inatarajia kuongeza ufanisi katika utoaji wa huduma za ardhi. Kupitia huduma hii, mwananchi atakuwa na uwezo wa kufuatilia kila hatua ya maombi kwa njia ya simu ama huduma ya mtandao.

Ubadilishaji wa Michoro ya Mipangomiji, Ramani za Upimaji na Nyaraka za Umiliki kutoka Analogia kwenda Digitali

57. **Mheshimiwa Spika**, ili kuhakikisha kunakuwepo na taarifa sahihi za ardhi ambazo zitatumika katika Mfumo Unganishi wa Taarifa za Ardhi - ILMIS pamoja na kurahisisha muunganiko wa mifumo mingine, Wizara katika mwaka 2022/23, iliahidi kubadilisha taarifa za ardhi kutoka mfumo wa analogia kwenda kidigitali. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 michoro ya mipangomiji **30,812** yenye jumla ya viwanja **7,241,686** na ramani za upimaji **112,297** zenye jumla ya viwanja **2,385,114** zimebadilishwa katika mikoa yote **26**. Vilevile, nyaraka za Hati na majalada **524,131** yamebadilishwa kwa **asilimia 100** katika ofisi za ardhi za mikoa **15** ya Kagera, Geita, Rukwa, Katavi, Songwe, Tabora, Dodoma, Singida, Shinyanga, Mbeya, Njombe, Kigoma, Iringa, Simiyu na Manyara.

58. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea na zoezi la ubadilishaji wa taarifa za ardhi kutoka mfumo wa analogia kwenda kidigitali kwa nyaraka za Hati na majalada **1,647,326** katika ofisi za ardhi za mikoa **11** ya Dar es Salaam, Mwanza, Kilimanjaro, Mtwara, Arusha, Pwani, Lindi, Mara, Morogoro, Ruvuma, Tanga na mamlaka za Serikali za Mitaa.

UPANGAJI MIJI NA MAENDELEO YA MAKAZI

59. **Mheshimiwa Spika**, miongoni mwa majukumu ya Wizara ni kuratibu na kusimamia upangaji wa miji na uendelezaji makazi ambayo yanajumuisha utangazaji wa maeneo yaliyoiva kwa upangaji, uandaaji wa mipango ya jumla na Mipango kina, udhibiti wa uendelezaji miji na vijiji, urasimishaji makazi na uratibu wa uendelezaji nyumba. Majukumu haya yanatekelezwa kupitia Miradi na Programu mbalimbali za kupanga, kupima na kumilikisha ardhi kwa kuzingatia Sera, Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali.

Utangazaji wa Maeneo ya Upangaji Miji

60. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jukumu la kutangaza maeneo ya vijiji yanayoiva na kuwa na sifa ya kupangwa na kuendelezwa kimji kwa mujibu wa Sheria ya Mipangomiji Sura 355. Aidha, eneo lolote linaweza kutangazwa kuwa la upangaji maalum iwapo lina sifa za kipekee au muhimu za kiuchumi, kimaendeleo au kimazingira. Wizara hutangaza maeneo yenye sifa hizi baada ya

kupokea mapendekezo kutoka kwenye Mamlaka za Upangaji.

61. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuendelea kushirikiana na mamlaka za upangaji kutambua, kupokea mapendekezo na kutangaza maeneo yaliyoiva kimji. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 jumla ya maeneo **228** yalipokelewa kwa ajili ya kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali. Kati ya hayo **90** yalikuwa ni maeneo mapya na **138** maeneo ya urasimishaji. Kati ya maeneo mapya **90**, maeneo **71** yametangazwa na **19** yako katika hatua za mwisho za kutangazwa. Kwa upande wa urasimishaji, maeneo **76** yametangazwa na **62** yapo katika hatua za mwisho za kutangazwa (**Jedwali Na. 8**). **Nazisisitiza Mamlaka za Upangaji kuendelea kuwasilisha mapendekezo ya maeneo yaliyoiva kimji ili yaweze kutangazwa kuwa maeneo ya upangaji.**

62. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha udhibiti wa ukuaji holela wa vijiji vinavyochipukia kuwa miji, Wizara imesambaza Mwongozo wa Upangaji na Ujenzi wa Nyumba Bora Vijijini ulioboreshwa kwa lugha ya picha kurahisisha utekelezaji wake katika vijiji. Mwongozo huo utasaidia kuongoza utengaji wa maeneo ya huduma za jamii na za kiuchumi katika vijiji na kuboresha upangaji wa vijiji na hatimaye kuwa na miji iliyopangika vizuri, endelevu na nyumba bora.

63. **Mheshimiwa Spika**, Halmashauri za vijiji pamoja na majukumu mengine zitakuwa na jukumu la kusimamia utekelezaji wa Mwongozo na utungaji wa Sheria Ndogo za kulinda mipango na kuhakikisha zinazingatiwa. Ili kujenga uelewa wa mwongozo huo, Wizara imeanza kutoa elimu kwa umma kupitia viongozi wa Mikoa, Wilaya na Halmashauri katika mikoa ya Mbeya, Morogoro, Geita, Mwanza na Dodoma na kazi hiyo inaendelea katika mikoa mingine. Kazi ya kusambaza na kutoa elimu kuhusu mwongozo huo inatarajiwa kukamilika katika mwaka 2023/2024.

Uandaaji wa Mipango Kabambe

64. **Mheshimiwa Spika**, ukuaji na uendelezaji wa miji huongozwa na Mipango Kabambe inayoainisha matumizi mbalimbali ya ardhi katika miji nchini. Mipango hiyo ni dira ya utoaji wa huduma mbalimbali za kiuchumi, kijamii pamoja na usalama wa miji na watu wake. Kwa kuzingatia umuhimu huo, Wizara katika mwaka 2022/23, iliahidi kuendelea kushirikiana na Mamlaka za Upangaji katika uandaaji na utekelezaji wa Mipango Kabambe kwa mujibu wa sera, sheria, kanuni na miongozo iliyopo na kwa kuzingatia *Ibara ya 74(a) ya Ilani ya CCM inayoelekeza kuhusu kusimamia na kuratibu uandaaji na ukamilishaji wa Mipango Kabambe (Master Plans) ya miji mbalimbali nchini.*

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akimkabidhi Nakala ya Mpango Kabambe Meya wa jiji la Mbeya Mstahiki Dourmohamed Issa alipokwenda kuuzindua rasmi.

65. **Mheshimiwa Spika**, hadi tarehe 15 Mei, 2023, Mpango Kabambe mmoja **(1)** wa Manispaa ya Moshi umekamilika na kuidhinishwa. Rasimu za Mipango Kabambe miwili **(2)** ya miji ya Mafinga na Bagamoyo ipo katika hatua za mwisho za ukamilishaji na Mipango Kabambe ya Manispaa ya Kahama na Mji wa Chalinze ipo katika hatua za awali za utayarishwaji. Aidha, katika kipindi hicho Wizara imefanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa Mipango katika Halmashauri za Jiji la Dar es Salaam, Dodoma, Mwanza na Mbeya, na Manispaa za Morogoro, Lindi, Mtwara Mikindani na Songea. Ufuatiliaji huo ulibaini changamoto za utekelezaji kwa baadhi ya halmashauri kuandaa mipangokina na utoaji wa vibali vya ujenzi inayokinzana na

Mipango Kabambe. Kufuatia changamoto hizo, Wizara imezielekeza halmashauri kuzingatia Mipango Kabambe iliyoandaliwa wakati wa usanifu wa mipangokina na utoaji wa vibali vya ujenzi.

66. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Upangaji kusimamia utekelezaji na uzingatiaji wa Mipango Kabambe katika Halmashauri sita (6) za Majiji ya Tanga na Arusha, Manispaa ya Moshi na Miji ya Korogwe, Kibaha na Babati. Vilevile Wizara itafuatilia utayarishaji wa Mipango Kabambe minne (4) na kuratibu uandaaji wa Mipango kabambe sita (6) katika Halmashauri za miji ya Kasulu, Masasi, Bunda, Mbinga, Nzega na Mbozi. ***Natoa rai na kuzihimiza Mamlaka za Upangaji nchini kuendelea kutenga fedha kwa ajili ya uandaaji, utekelezaji na udhibiti uendelezaji miji ili kuwezesha miji yetu kusanifiwa na kuendelezwa kwa kuzingatia Mipango Kabambe.***

Uandaaji wa Mipangokina

67. **Mheshimiwa Spika** Wizara ina jukumu la kuratibu uandaaji wa mipangokina ambayo huandaliwa kwa lengo la kuelekeza ukuaji, uboreshaji wa makazi, hifadhi ya mazingira, kuondoa ukinzani wa matumizi ya ardhi na kutoa uhakika wa upatikanaji wa maeneo kwa ajili ya matumizi mbalimbali yakiwemo ya uwekezaji na huduma za jamii.

68. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara ilipanga kuidhinisha michoro ya mipangokina **2,000** kutoka katika Mamlaka za Upangaji nchini. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, michoro ya Mipangokina **2,827** yenye viwanja **393,978** sawa na asilimia **141** ya lengo imeidhinishwa. Katika mwaka 2023/24, Wizara inatarajia kuidhinisha mipangokina **2,000** kutoka katika Mamlaka za Upangaji nchini.

Urasimishaji Makazi

69. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(d) ya Ilani ya CCM inaelekeza kuhusu kuimarisha utekelezaji wa Programu ya Taifa ya Kurasimisha Makazi katika mikoa 26 nchini ikiwa ni pamoja na kuwezesha ujenzi wa miji ya kisasa na kuandaa Mipango Kabambe sita (6) ya miji ya Mpanda, Njombe, Mirerani, Chato, Ifakara na Kahama; Hivyo kwa kuzingatia maelekezo haya, Wizara inaendelea na utekelezaji wa Programu ya miaka kumi ya Kurasimisha Makazi na Kuzuia Makazi yasiyopangwa mijini (2013–2023). Lengo la programu hii ni kuimarisha usalama wa milki na kuwezesha upatikanaji wa maeneo kwa ajili ya miundombinu na huduma za kijamii kwa njia shirikishi. Kupitia Programu hiyo, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji na Sekta Binafsi imeendelea kuboresha makazi ya wananchi wanaoishi katika maeneo yasiyopangwa. Katika mwaka 2022/23, Wizara ilipanga kurasimisha

makazi **300,000**. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, jumla ya makazi **190,768** sawa na asilimia **64** yamerasimishwa katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, idadi ya makazi yaliyopangwa katika maeneo ya urasimishaji tangu kuanza kwa utekelezaji wa Programu yamefikia vipande **2,389,179** katika mitaa **2,020** (*Jedwali Na. 9*).

70. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itarasimisha vipande vya ardhi **500,000** pamoja na kufanya tathmini ya utekelezaji wa Programu ya Kurasimisha Makazi na Kudhibiti Makazi Yasiyopangwa Mijini kwa lengo la kubaini mafanikio, changamoto zilizojitokeza na matarajio ya baadae. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji na Sekta Binafsi itaendelea kufanya uhamasishaji kwa wananchi ambao bado makazi yao hayajarasimishwa ili kukamilisha zoezi hilo. **Nawasisitiza wananchi ambao makazi yao hayajarasimishwa kuhakikisha kuwa maeneo yao yanarasimishwa.**

Mabadiliko ya Matumizi ya Ardhi

71. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na kuongezeka kwa shughuli za kiuchumi na kijamii kumekuwepo na ongezeko kubwa la ukuaji wa miji na kusababisha hitaji kubwa la kubadilisha matumizi ya ardhi ili kukidhi mahitaji. Wizara imekuwa ikiidhinisha maombi ya mabadiliko ya matumizi ya ardhi kutoka katika Halmashauri

mbalimbali nchini. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuratibu uidhinishaji wa maombi **300** ya mabadiliko ya matumizi ya ardhi ambapo hadi tarehe 15 Mei, 2023, jumla ya maombi **611** sawa na **asilimia 204** ya mabadiliko ya matumizi ya ardhi yaliidhinishwa. Ongezeko hilo linatokana na sababu mbalimbali ikiwemo ongezeko la shughuli za kiuchumi baada ya Serikali kuhamia Dodoma na miradi ya kimkakati.

72. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imetoa maelekezo kwa Ofisi za ardhi za Mkoa na Halmashauri kufanya ukaguzi ili kubainisha maeneo yote yaliyobadilishwa matumizi kinyume cha utaratibu na kuchukua hatua za kisheria kwa wahusika ikiwemo kutoza asilimia **2** ya thamani ya maendelezo yaliyofanyika kinyume cha utaratibu.

Usimamizi na Uratibu wa Sekta ya Nyumba

73. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutekeleza jukumu la kusimamia na kuratibu uendelezaji wa nyumba nchini. Uendelezaji wa nyumba hufanywa na watu binafsi, taasisi za umma na binafsi. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na taasisi mbalimbali ikiwemo Benki Kuu ya Tanzania imeendelea kuweka mazingira wezeshi ya upatikanaji wa huduma za uendelezaji nyumba nchini. Huduma hizo ni pamoja na upatikanaji wa mikopo ya masharti nafuu kwa ajili ya ujenzi wa nyumba, ubunifu wa nyumba za gharama nafuu na utoaji wa mikopo ya nyumba kwa watumishi wa Serikali.

Mikopo ya ujenzi wa nyumba

74. **Mheshimiwa Spika**, mikopo ya ujenzi wa nyumba ni muhimu katika kuwezesha upatikanaji wa makazi bora kwa wananchi kwa gharama nafuu. Katika mwaka 2022/23, Wizara ilipanga kuwezesha kuboreshwa kwa mazingira ya upatikanaji wa mikopo kwa ajili ya ujenzi wa nyumba kupitia *Tanzania Mortgage Refinance Company (TMRC)*. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, Serikali kupitia TMRC imewezesha taasisi za fedha **32** kutoa mikopo yenye riba nafuu kiasi cha shilingi **bilioni 26.34** kwa ajili ya ujenzi wa nyumba. Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kuelimisha na kuhamasisha jamii kutumia fursa za kupata mikopo ya ujenzi wa nyumba kutoka katika taasisi za fedha ambazo zinapokea fedha Serikalini kupitia TMRC.

Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa Watumishi wa Serikali

75. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuratibu upatikanaji wa mikopo kwa watumishi inayotolewa kupitia Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa watumishi wa Serikali. Mfuko huo unalenga kuongeza upatikanaji wa makazi bora kwa watumishi wa Serikali. Katika mwaka 2022/23, Wizara imeendelea kuratibu upatikaji wa mikopo kwa watumishi kulingana na taratibu zilizowekwa. Hadi tarehe 15 Mei, 2023 watumishi **49** waliokidhi vigezo wamepatiwa mikopo yenye thamani ya Shilingi **milioni 606.83** kati ya watumishi **99**

waliotimiza masharti ya mkopo. Katika mwaka 2023/24, mfuko umepanga kukopesha watumishi **100**.

Ushirikiano na Taasisi za Kimataifa Katika Uendelezaji wa Makazi

76. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu imeendelea kuwa na ushirikiano na taasisi za kimataifa katika masuala ya makazi. Kwa muktadha huo, Wizara inaratibu ushirikiano huo na taasisi mbalimbali ikiwemo Shirika la Makazi Duniani (*UN-Habitat*) na Taasisi ya *Shelter Afrique*. Ushirikiano huo pamoja na kuongeza mahusiano ya kidiplomasia baina ya nchi yetu na nchi zingine duniani katika usimamizi na uendelezaji wa miji umekuwa ni jukwaa la kuelezea mafanikio ya nchi yetu katika kutekeleza Ajenda Mpya ya Miji na kupata uzoefu kutoka nchi nyingine.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula pamoja na Mawaziri wenzake na viongozi wa Shelter Afrique wakiwa katika picha ya pamoja na Makamu wa Rais wa Zimbabwe Mhe. Constantino Chiwenga (aliyekaa katikati) katika mkutano wa Shelter Afrique uliofanyika Victoria Falls Zimbabwe.

77. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2022/23, Wizara iliratibu na kushiriki katika maadhimisho ya Siku ya Makazi Duniani yaliyofanyika tarehe 03 Oktoba 2022 Jijini Dodoma. Pia, ilishiriki katika mikutano mitatu (3) ya kimataifa ikiwemo Mkutano Mkuu wa **41** wa Makazi Barani Afrika uliofanyika *Victoria Falls* nchini Zimbabwe mwezi Julai 2022 ambao ulihusisha Mawaziri wenye dhamana ya makazi ulioandaliwa na Taasisi ya *Shelter Afrique*. Vilevile, Wizara ilishiriki katika Mkutano wa Kikanda uliohusu masuala ya Ajenda Mpya ya Miji Duniani uliohusisha Wakurugenzi wa Maendeleo ya Makazi

kutoka nchi za SADC uliofanyika nchini Afrika ya Kusini mwezi Machi, 2023 na Mkutano Mkuu wa Mwaka wa **42** wa Shirika la Makazi Afrika uliofanyika Jijini Abuja Mwezi Mei, 2023.

Naibu Katibu Mkuu Wizara ya Ardhi Bi. Lucy Kabyemera akiwa katika mkutano wa Shelter Afrique jijini Abuja Nigeria

78. **Mheshimiwa Spika**, manufaa ya jumla yaliyopatikana ni kuendelea kukua kwa mahusiano ya kidiplomasia na nchi nyingine, kupata uzoefu kutoka nchi nyingine kuhusu namna zinavyokabiliana na changamoto za makazi mijini hususan ujenzi holela. Manufaa mengine yaliyopatikana kwa upande wa *Shelter Afrique* ni Tanzania kupata mikopo kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za gharama nafuu kwa taasisi za umma na sekta binafsi zinazojishughulisha na uendelezaji milki. Katika

mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kusimamia na kuratibu ushirikiano huu ili kuboresha mahusiano ya kimataifa na kulinda diplomasia ya nchi yetu na nchi zingine katika masuala yahusuyo Sekta ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi.

Sensa ya Majengo ya Mwaka 2022

79. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(d) ya Ilani ya CCM inaelekeza Serikali kuanzisha kanzidata ya nyumba pamoja na kuimarisha mahusiano kati ya wamiliki wa nyumba na wapangaji nchini, kwa kuzingatia matakwa hayo katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kushiriki katika zoezi la kitaifa la Sensa ya Watu na Makazi ambalo lilihusisha pia ukusanyaji wa taarifa za majengo nchini. Madhumuni ya zoezi hilo yalikuwa ni pamoja na kupata takwimu za majengo zitakazoiwezesha Serikali kufanya mapitio na kuboresha sera, sheria, kanuni, programu na mipango mbalimbali ya kitaifa na kimataifa pamoja na uboreshaji wa huduma za kijamii na matumizi bora ya ardhi. Aidha kupitia zoezi hilo, Wizara imeweza kupata taarifa ambazo zitaiwezesha kupata kanzidata ya majengo nchini.

80. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba zoezi hilo limefanyika kwa mafanikio makubwa. Hivyo nichukue fursa hii kutoa shukrani za dhati kwa Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS) ambao walifanya kazi kwa juhudi katika kuhakikisha kuwa Sensa ya Majengo inatekelezwa kama ilivyopangwa.

81. **Mheshimiwa Spika**, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, kazi ya kuchakata taarifa zilizotokana na matokeo ya sensa ngazi ya Taifa imekamilika ambapo imebainishwa kuwa Tanzania Bara ina majengo **13,907,951** kati ya hayo majengo **4,132,438** sawa na asilimia **29.7** yapo mijini na majengo **9,775,513** sawa na asilimia **70.3** yapo vijijini. Kati ya majengo hayo, majengo **12,717,893** sawa na asilimia **91.4** ni ya makazi, majengo **470,476** sawa na asilimia **3.4** ni ya makazi na biashara na majengo **719,582** sawa na asilimia **5.2** ni majengo ya matumizi mengineyo.

82. **Mheshimiwa Spika**, kati ya majengo yote, majengo ya kawaida ni **13,152,298** sawa na asilimia **94.4**, ya ghorofa ni **61,258** sawa na asilimia **0.4** na majengo **694,395** sawa na asilimia **5** ni majengo yaliyo katika hatua mbalimbali za ujenzi. Matokeo haya yana mchango chanya katika kuiwezesha Wizara kupitia upya na kuboresha sera, miongozo na mikakati ya usimamizi wa ardhi na uendelezaji makazi mijini na vijijini kwani uwepo wa majengo mengi yasiyo ya ghorofa unaashiria kuwa majengo mengi yanajengwa kwa mtawanyiko hivyo kusababisha athari katika utoaji wa huduma za msingi kama vile afya, elimu, barabara, maji, umeme na upatikanaji wa maeneo ya umma na kupunguza maeneo ya hifadhi za misitu, ardhi ya malisho na ardhi inayofaa kwa kilimo.

Usimamizi wa Milki Kuu

83. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jukumu la kusimamia uendelezaji wa milki kuu nchini. Usimamizi huo unahusisha pamoja na mambo mengine masuala ya majengo, mawakala wa milki/madalali, waendelezaji wa milki, taasisi binafsi za fedha zinazojishughulisha na uendelezaji milki pamoja na uratibu wa taasisi za uendelezaji wa milki za kitaifa na kimataifa.

84. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/2023, Wizara iliandaa kikao cha wadau wa sekta ya milki nchini kutoka taasisi za uendelezaji wa milki za kitaifa na kimataifa. Lengo la kikao hicho lilikuwa ni kufanya tathmini ya hali ya sasa ya milki na kubainisha changamoto na kuweka mikakati ya pamoja ya uendelezaji wa sekta ya milki nchini. Kikao hiki kimefungua fursa na kuwezesha kampuni mbalimbali kuwasilisha maombi ya kuwekeza katika ujenzi wa makazi ya gharama nafuu kwa kutumia teknolojia mbalimbali. Hadi tarehe 15 Mei, 2023 kampuni mbalimbali za ndani na nje ya nchi zimeonyesha nia ya kuwekeza katika sekta ya milki.

85. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Uendelezaji Milki nchini imeendelea kukua kwa kasi na kuvutia uwekezaji mkubwa kwenye eneo la uwekezaji, soko la fedha (mitaji) na wadau wengine muhimu kwenye Sekta. Pamoja na kuendelea kukua kwa Sekta hiyo, zimekuwepo changamoto mbalimbali

kati ya wamiliki wa nyumba na watumiaji wa nyumba (wapangaji au wanunuzi). Moja ya changamoto iliyobainishwa na wadau wa sekta ya milki ni usimamizi hafifu wa gharama za upangishaji, uboreshaji wa makazi, usimamizi wa nyumba kwa wamiliki na ukarabati wa majengo ya biashara na upangishaji nchini.

86. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2023/24, Wizara inatarajia kuendelea kutoa elimu kwa umma kwa wadau wote muhimu kwenye Sekta ya Milki kuhusu umuhimu wa kutumia kampuni na wataalam wenye ueledi kwenye eneo hilo kwa ajili ya kusimamia Sekta ya Milki ili kuwezesha wamiliki wa majengo nchini na wapangaji kuwa na utaratibu mahsusi wa kupata nyumba kwa matumizi mbalimbali. Aidha, utaratibu huu utaiwezesha Serikali kusimamia vizuri Sekta hii na kuboresha mazingira ya kufanya biashara katika Sekta ya Nyumba nchini. Aidha, Wizara itaratibu ukamilishaji wa rasimu za sheria ya maendeleo ya milki na kanuni zake na kuandaa kanzidata ya mawakala wa milki nchini.

UPIMAJI ARDHI NA UANDAAJI RAMANI

87. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia na kuratibu upimaji wa ardhi, upimaji wa mipaka ya kitaifa na kimataifa, kutafsiri matangazo ya Serikali ardhini kuhusu mipaka ya kiutawala, pamoja na uandaaji wa ramani kwa ajili ya shughuli mbalimbali. Wizara pia inatoa miongozo ya upimaji na ramani kulingana na mabadiliko ya teknolojia na mahitaji.

Uwekaji Alama za Msingi za Upimaji Ardhi

88. **Mheshimiwa Spika**, katika kupunguza muda na gharama za upimaji ardhi nchini, Wizara imekuwa ikiongeza alama za msingi za upimaji zinazotumika pamoja na mambo mengine kurahisisha upimaji wa ardhi na urasimishaji. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kusimika alama mpya za msingi **100** katika maeneo mbalimbali nchini. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023 alama za msingi za upimaji **106** zilisimikwa katika mikoa ya Dodoma (**13**), Pwani (**27**), Iringa (**13**), Mbeya (**28**), Tanga (**9**), Manyara (**4**), Singida (**3**), Kagera (**3**), Geita (**2**) na Tabora (**4**) na hivyo kuwa na jumla ya alama za upimaji **1,041** nchini.

Wataalam wakiweka alama za msingi za upimaji ardhi

89. **Mheshimiwa Spika**, Katika maeneo mengi nchini alama za msingi za upimaji zimewekwa katika umbali wa kilometa **40** kutoka alama moja kwenda nyingine. Hali hii husababisha kuongezeka kwa gharama za upimaji na muda mrefu wa upimaji. Ili kukabiliana na changamoto hii, Wizara imeendelea kusimika alama hizi ili kupunguza wastani wa umbali wa sasa hadi kufikia kilometa **20** kati ya alama moja na nyingine.

90. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itaanza hatua za awali kwa ajili ya ujenzi wa vituo **22** vya upimaji (Continuously Operating Reference Station- CORS) vinavyofanya kazi muda wote yaani mchana na usiku katika makao makuu ya mikoa **22 (Jedwali Na. 10)** na pia itasimika alama mpya za msingi **267** katika Halmashauri **25** za mikoa **10 (Jedwali Na. 11)**.

Upimaji wa Ardhi

91. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jukumu la kuratibu na kusimamia upimaji wa viwanja na mashamba unaofanywa na Mamlaka za Upangaji pamoja na sekta binafsi. Katika mwaka 2022/23, Wizara kwa kushirikiana na wadau zikiwemo mamlaka za upangaji ilipanga kuratibu upimaji na uidhinishaji wa ramani za viwanja na mashamba **500,000**. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, viwanja **314,977** na mashamba **2,564** yalipimwa na kuidhinishwa na kutunzwa kwenye kanzidata ya Wizara sawa na asilimia **63** ya lengo (**Jedwali**

Na.12). Katika mwaka 2023/24, Wizara itasimamia upimaji na uidhinishwaji wa viwanja 500,000 na mashamba 500.

Wataalam wakiendelea na kazi ya upimaji wa mashamba wilayani Rungwe

Tafsiri na Uhakiki wa Mipaka ya Kiutawala na Hifadhi

92. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutekeleza jukumu la kutafsiri Matangazo ya Serikali (GN) ya mipaka ya utawala na hifadhi kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Wizara za kisekta, na Mamlaka mbalimbali ili kutatua changamoto za mipaka. Tafsiri hizo zimewezesha kutatua migogoro ya mipaka baina ya vijiji, wilaya na mikoa na kati ya vijiji na hifadhi.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula (wa tatu kulia) akikagua mipaka ya kiutawala na hifadhi wilayani Tarime mkoa wa Mara. Kulia kwake na Waziri wa OR-TAMISEMI na kushoto ni Naibu Waziri Maliasili na Utalii.

93. **Mheshimiwa Spika**, hadi tarehe 15 Mei, 2023, Matangazo ya Serikali (GN) sita (6) ambayo ni Tangazo moja (1) la Hifadhi ya Taifa ya Nyerere na matangazo matano (5) ya mipaka ya Mapori ya akiba ya Kilombero, Polloleti, Makere, Uvinza na Ruhuhu-Rutikila yametafsiriwa, kuhakikiwa na kubainishwa mipaka yake. Manufaa yanayotokana na tafsiri ya Matangazo ya Selikali na kubainishwa kwa mipaka ni kupata taarifa sahihi za uwandani kwa ajili ya matumizi ya Taasisi mbalimbali, kuondoa migogoro miongoni mwa makundi mbalimbali ya watumiaji wa ardhi pamoja na

kuchochea shughuli za maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

MAPITIO YA SERA NA SHERIA

94. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(h) ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 inaelekeza kuhusu kufanya mapitio na kuhuisha sera, sheria, kanuni na miongozo mbalimbali ya usimamizi na utawala wa ardhi; katika kuhakikisha kwamba Sheria na Kanuni za Sekta ya Ardhi zinaboreshwa ili ziakisi mahitaji ya sasa, Wizara imeendelea kufanya marekebisho ya sheria na kanuni zinazosimamia utekelezaji wa shughuli za Sekta ya Ardhi.

95. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia kutolewa kwa msamaha wa riba ya malimbikizo ya kodi ya pango la ardhi na Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Wizara imefanya marekebisho ya Sheria ya Ardhi, Sura ya 113 kupitia Sheria ya Fedha ya mwaka 2022 ili kuwezesha utoaji wa msamaha huo sambamba na kutunga Kanuni za utekelezaji wake. Lengo la msamaha huo ni kuwaondolea wananchi mzigo wa kulipa malimbikizo ya riba.

96. **Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Mahakama za Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi, Sura ya 216 ilikuwa na mapungufu katika suala la uteuzi na nidhamu ya madalali wanaotekeleza hukumu na amri za Mabaraza. Sheria hiyo haikuweka

utaratibu na sifa za kuweza kuwa dalali na udhibiti wa nidhamu hivyo, kusababisha baadhi ya madalali kufanya udanganyifu katika kukamata na kuuza mali, kukwepa kulipa kodi na tozo za Serikali na pia kuhifadhi fedha za mauzo katika akaunti binafsi. Kutokana na mapungufu hayo, Sheria ya Mahakama za Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi, Sura ya 216 kupitia Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali [*The Written Laws (Miscellaneous Amendments)*] Na. 3 ya mwaka 2021 iliweka sharti la kutungwa kwa Kanuni mpya za Uteuzi na Nidhamu ya Madalali wa Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya.

97. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa katika mwaka 2022/23, Wizara imetunga Kanuni za Uteuzi, Malipo na Nidhamu kwa Madalali wa Baraza na Wasambaza Nyaraka za mwaka 2023 ambazo zimeanza kutekelezwa baada ya kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali Na. **172** la tarehe 17 Machi, 2023. Kanuni hizo pamoja na masuala mengine zinalenga kuimarisha ushirikiano baina ya Wizara na Mahakama ya Tanzania katika kusimamia nidhamu na maadili ya Madalali; kuweka masharti na sifa za kusajiliwa, kuweka utaratibu wa kudhibiti fedha za wadaawa na kuwezesha ulipaji wa ada na tozo za Serikali kutoka kwenye kampuni za udalali.

98. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara itakamilisha mapitio ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Makazi ya Mwaka 2000 na kuendelea kufanya mapitio ya sheria mbalimbali za Sekta ya Ardhi kwa lengo la kuziboresha. Vilevile, Wizara itakamilisha taratibu za utungaji sheria mpya ya Chuo cha Ardhi pamoja na Sheria ya Upimaji Ardhi.

MIRADI YA MAENDELEO

Mradi wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi

99. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(f) ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 inaelekeza pamoja na mambo mengine kuanzisha miradi ya kupanga, kupima na kumilikisha ardhi. Katika kutekeleza maelekezo haya, mwaka 2021/22 Serikali ilizikopesha Halmashauri **57**, Ofisi ya Ardhi Mkoa wa Iringa, Vyuo vitatu vya Ardhi vya Tabora, Morogoro na Chuo Kikuu cha Ardhi kiasi cha shilingi **bilioni 50** ambapo utekelezaji wake uliendelea mwaka 2022/23. Pia, katika mwaka 2022/23 Wizara ilipokea Kiasi cha shilingi **bilioni 10.6** kwa ajili ya utekelezaji wa Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi nchini. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, kazi zilizotekelezwa ni upimaji wa viwanja **116,499** na mashamba **401** sawa na asilimia **39** ya lengo la viwanja **300**. Upimaji huo unafanya jumla ya viwanja vilivyopimwa kupitia fedha za mkopo wa Shilingi **bilioni 50** kuwa viwanja **232,723**.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akizungumza wakati kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi Maliasili na Utalii ilipotembelea mradi wa KKK Arumeru Arusha. Kushoto ni Naibu Waziri Mh. Geophrey Pinda.

100. **Mheshimiwa Spika**, ili kuhakikisha fedha zilizotolewa zinarejeshwa, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais TAMISEMI na Wizara ya Fedha na Mipango imeendelea na uratibu na ufuatiliaji marejesho ya fedha hizo katika Halmashauri **57** na Taasisi zilizopatiwa fedha hizo. Kupitia ufuatiliaji huo, Halmashauri **48** zimerejesha jumla ya shilingi **bilioni 17.2** ambapo Halmashauri tisa (**9**) na Ofisi ya Ardhi Mkoa wa Iringa zimerejesha kwa asilimia **100**, Halmashauri **40** na vyuo vya Ardhi zimerejesha sehemu ya fedha na Halmashauri **8** hazijarejesha kabisa.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akioneshwa eneo la mradi wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha ardhi eneo la Mto Mkavu na Likong'o katika manispaa ya Lindi.

101. **Mheshimiwa Spika,** nazipongeza Halmashauri za Jiji la Mwanza, Manispaa za Morogoro na Ilemela; Miji ya Tunduma na Bariadi; Halmashauri za Wilaya za Moshi, Meru, Geita, na Mbozi kwa kukamilisha marejesho ya fedha za mkopo. Hata hivyo, Halmashauri za Wilaya za Sumbawanga, Babati, Kishapu, Musoma, Mji wa Ifakara, Manispaa ya Shinyanga, Shinyanga DC na Chalinze DC hazijarejesha kabisa fedha za walizokopeshwa kutekeleza miradi ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha ardhi (**Jedwali Na.13 A, B, C na D**). Aidha **Natoa wito kwa Taasisi na Halmashauri ambazo hazijakamilisha marejesho**

kurejesha fedha hizo ndani ya muda uliowekwa na Serikali ili kuziwezesha Halmashauri nyingine kunufaika na fedha hizo kwa utaratibu endelevu.

102. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia mradi wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha ardhi itaendelea kutambua, kupanga, kupima na kumilikisha vipande vya ardhi **300,000** kwa ajili ya matumizi mbalimbali kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji pamoja na Sekta Binafsi. Vilevile, itaendelea kupanga na kupima maeneo yanayozunguka miradi ya kimkakati (SGR, EACOP, JNHPP); na itaandaa mipangokina mitano (**5**) ya uendelezaji upya wa maeneo ya visiwa na fukwe kwa ajili ya uwekezaji pamoja na maeneo chakavu (dilapidated areas) katika Mikoa ya Dar es Salaam, Mbeya, Mwanza na Arusha.

Mradi wa Uboreshaji Usalama wa Milki za Ardhi (LTIP)

103. **Mheshimiwa Spika**, Mradi wa Uboreshaji Usalama wa Milki za Ardhi unatekelezwa na Serikali kwa Mkopo toka Benki ya Dunia wa Dola za Kimarekani **milioni 150** sawa na shilingi za kitanzania **bilioni 345**. Utekelezaji wa mradi huu umeanza rasmi mwaka 2022/2023 na utatekelezwa kwa kipindi cha miaka mitano (2022/23 – 2026/27). Mradi umelenga kutatua changamoto mbalimbali zinazoikabili Sekta ya Ardhi nchini zikiwemo:

- (i) Upungufu wa miundombinu ya upimaji uliopo katika sekta ambapo kwa kipindi kirefu zimesababisha kasi ndogo ya upangaji na upimaji wa ardhi katika maeneo ya mijini na vijijini. Matalani, Wizara inahitaji angalau vituo **72** vya upimaji ambapo kwa sasa kuna vituo vitatu (**3**) nchi nzima ambavyo ni vichache ikilinganishwa na mahitaji.
- (ii) Upungufu wa miundombinu ya mfumo wa kielektroniki unaoweza kukidhi mahitaji ya utoaji wa huduma za Ardhi; matalani mfumo wa kielektroniki MOLIS V3 uliopo katika ngazi ya Mamlaka za Serikali za Mitaa hauwezi kuunganisha kwa pamoja taarifa za kijiografia (taarifa za ramani na michoro ya mipango miji) na taarifa zisizo za kijiografia (nyaraka za umiliki wa ardhi). Hivyo kutokuwa na muunganiko huu kumesababisha huduma za ardhi kushindwa kutolewa kwa haraka na kwa gharama nafuu.
- (iii) Uwepo wa makazi yasiyopangwa ambayo hayatambuliwi, yasiyowanufaisha wananchi kiuchumi na kukosa usalama wa miliki za ardhi mijini na vijijini.
- (iv) Upungufu wa majengo ya ofisi za mikoa za ardhi kutokana na Wizara kupanua wigo

wa utoaji huduma kutoka kwenye kanda kwenda kila mkoa.

- (v) Kasi ndogo ya utoaji wa huduma kwa watumishi kwa kuzingatia teknolojia mpya zilizopo na upungufu wa vitendea kazi yakiwemo magari.

104. **Mheshimiwa Spika**, ili kutatua changamoto hizi, Mradi utatekeleza yafuatayo:

- i. Urasimishaji wa makazi yasiyopangwa katika mitaa **559**, uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi ya Wilaya sita (**6**) na Vijiji **500**, kuandaa Mipangokina ya vitovu vya vijiji **250** na kuhakiki mipaka ya vijiji **500**. Matokeo ya urasimishaji na upangaji wa vijiji utawezesha Hati za Hakimiliki ya Kimila **500,000** kutolewa na Leseni za makazi na Hatimiliki **2,000,000** kutolewa kupitia urasimishaji wa makazi. Nyaraka hizi zitaweza kuwanufaisha na kuwasaidia wananchi kuwa na usalama wa miliki, kudhamini mikopo na huduma nyingine kutoka taasisi mbalimbali;
- ii. Uboreshaji wa miundombinu ya usimamizi wa ardhi ambao utahusisha kujenga vituo vya upimaji **22** katika mkoa **22** na alama za upimaji **400** nchini. Vituo na alama hizo zitawezesha kuongeza ufanisi katika upimaji wa ardhi kwa kupunguza muda na gharama za upangaji na upimaji;

- iii. Kujenga ofisi za ardhi za mikoa **25** na kukarabati ofisi za ardhi zilizopo katika majengo ya Halmashauri **41**;
- iv. Usimikaji, usambazaji na ufungaji wa mfumo unganishi wa kielektroniki (ILMIS) kwenye mikoa **25** na Halmashauri **41** nchini;
- v. Ubadilishaji wa majalada yote ya umiliki kutoka analogia kwenda digitali; na
- vi. Utoaji wa vitendea kazi ikiwemo magari, na kuwajengea uwezo watumishi ili kuimarisha utendaji.

Utekelezaji wa mradi katika mwaka 2022/23 na malengo ya mwaka 2023/24

105. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara ilipanga kuanza kujenga majengo ya Ofisi za Ardhi za Mikoa **25**; kuboresha mfumo wa ILMIS; kutoa Hatimiliki **500,000** katika Halmashauri **23**; kutoa Hati za Hakimiliki za Kimila **200,000** katika Vijiji **200** na kuandaa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji **200** katika Wilaya sita (**6**) na kutoa Leseni za Makazi **250,000**. Katika utekelezaji wa kazi hizi, Wizara ilitarajia kutoa ajira za muda mfupi **2,300** na vibarua **4,200**.

106. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, usanifu wa majengo ya ofisi za ardhi za mikoa **25** nchini umefanyika na zabuni

imetangazwa na usimikaji wa alama za msingi za upimaji **67** umefanyika ili kuwezesha upimaji wa ardhi na utoaji wa Hatimiliki katika maeneo hayo.

107. **Mheshimiwa Spika**, majaribio ya namna bora ya kuongeza kasi ya zoezi la urasimishaji kwa lengo la kutoa hatimiliki yanafanyika katika Jiji la Dodoma katika mitaa mitatu (**3**) ya Bihawana kata ya Mbabala; Mapinduzi B kata ya Ng'ongh'ona; na Mkwawa kata ya Mpunguzi. Maeneo ya mitaa hiyo yametambuliwa na michoro ya mipangomiji imeandaliwa. Njia mbalimbali zinafanyiwa majaribio ambapo njia itakayoonesha ufanisi itatumika katika maeneo mengine ya mradi. Katika utekelezaji wa kazi za mradi ajira za muda mfupi **1,200** zilipatikana.

108. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, uandaaji wa Mipango ya matumizi ya ardhi ya Wilaya sita (**6**) za Chamwino, Longido, Maswa, Mbinga, Mufindi na Songwe imefikia **asilimia 90**. Aidha, Hati za Hakimiliki za Kimila **3,584** zimeandaliwa katika Halmashauri ya Wilaya ya Tanganyika.

109. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Mradi wa Uboreshaji Usalama wa Milki za Ardhi itapima mipaka ya vijiji **200**, kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi na mipangokina ya vijiji **200**; itaandaa na kuidhinisha Hati za Hakimiliki za Kimila **200,000**; kukarabati ofisi za ardhi za Halmashauri **41**. Aidha, makazi

500,000 yatarasimishwa katika Halmashauri **23**, Vituo **22** vya alama za upimaji vitaanza kujengwa na alama **276** za upimaji zitasimikwa. Vilevile, kumbukumbu za ardhi **1,647,330** zitabadilishwa kutoka analogia kwenda digitali; Mfumo Unganishi wa Kumbukumbu za ardhi (ILMIS) utasimikwa katika Halmashauri **132** na kujenga kumbi za mihadhara nne (**4**) katika Vyuo vya Ardhi vya Tabora na Morogoro.

Mradi wa Uimarishaji wa Miundombinu ya Upimaji na Ramani (Land Data Infrastructure- LDI)

110. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Serikali iliahidi kuanza utekelezaji wa mradi wa Uimarishaji wa Miundombinu ya Upimaji na Ramani wenye thamani ya dola za kimarekani milioni **65**. Lengo la mradi huu ni kuweka miundombinu ya upimaji na ramani ambayo itaongeza kasi ya upangaji, upimaji ardhi na uandaaji wa ramani kwa matumizi mbalimbali. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa mkataba wa mkopo wa kutekeleza mradi ulisainiwa mwezi Novemba, 2022 kati ya Serikali ya Korea Kusini kupitia Benki ya EXIM ya nchini humo na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Maandalizi ya awali ya utekelezaji wa mradi yameanza kwa kutangaza zabuni ya kumpata Mshauri Mwelekezi (*Project Consultant*) atakayesimamia mradi huo. Utekelezaji wa mradi utaanza rasmi katika mwaka 2023/24.

111. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na mradi wa LDI, Wizara inaanzisha kituo kitakacho tumika kuwajengea watumishi uwezo, maarifa, ubunifu na matumizi ya teknolojia mpya ya mifumo ya kumbukumbu za ardhi, na menejimenti ya taarifa za kijiografia kwa ujumla. Kituo hicho kitakuwa na jukumu la kutoa mafunzo mahsusi kwa wataalamu wa teknolojia ya mifumo ya kumbukumbu za ardhi na taarifa za kijiografia ili kukidhi mahitaji yaliyopo na yanayotarajiwa baadae. Kituo hicho kitaongeza uwezo wa wataalamu wetu kutekeleza miradi mikubwa ya ardhi na hivyo kuokoa matumizi makubwa ya fedha za kigeni zinazotumika kuajiri wakandarasi kutoka nje ya nchi.

Mradi wa Uimarishaji wa Mipaka ya Kimataifa

112. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha mipaka ya kimataifa kwa kuongeza alama, kuzipima, kuboresha zilizoharibika, kuandaa ramani za mipaka na kuandaa mikataba ya mipaka. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuendelea na uimarishaji wa mipaka ya nchi kavu yenye jumla ya urefu wa kilometa **210**, (Tanzania na Kenya kilometa **110** na Tanzania na Burundi kilometa **100**) kwa kushirikiana na Serikali za nchi hizo. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, ukaguzi wa kipande cha mpaka kutoka Namanga hadi Tarakea chenye urefu wa kilometa **110** umekamilika na kazi ya uimarishaji wa mpaka uwandani inaendelea. Aidha, kipande cha mpaka chenye urefu wa kilometa **110** cha kutoka Ziwa Natroni hadi

Namanga kimeimarishwa kwa kuongeza alama za mipaka zinazoonekana. Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea na uimarishaji wa sehemu ya mpaka wa kimataifa kati ya Tanzania na Kenya yenye urefu wa kilomita **80** pamoja na mpaka wa Tanzania na Burundi wenye urefu wa kilomita **100**.

Naibu Waziri wa Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi Geofrey Pinda (wa nne kushoto) akiwa na wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Ardhi Malisilia na Utalii walipotembelea mpaka wa Tanzania na Kenya eneo la Namanga mkoani Arusha.

Muonekano wa mpaka wa Tanzania na Kenya eneo la Motemorabu Tarime mkoa wa Mara

Ushiriki wa Wizara katika Miradi ya Kimkakati Mradi wa Ujenzi wa Bomba la Mafuta

113. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kushiriki katika utekelezaji wa Mradi wa Ujenzi wa Bomba la Mafuta kutoka Hoima nchini Uganda hadi Chongoleani jijini Tanga. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, Wizara imekamilisha upimaji wa maeneo kwa ajili ya vituo saba vya kusukuma mafuta ghafi vilivyopo Kikagate (Muleba), Lubeho (Mbogwe), Nanga (Igunga), Misindo (Singida), Kimana (Kiteto), Sindeni (Handeni) na Chongoleani (Tanga) pamoja na kupima barabara (access roads) za kufika

kwenye vituo hivyo zenye jumla ya kilomita **34.7**. Katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kushiriki katika kuwezesha utekelezaji wa miradi ya kimkakati kadri itakavyohitajika.

Uandaaji wa Mpango Kabambe wa Jiji la Kibiashara na Uwekezaji la Kwala Mkoani Pwani

114. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inatekeleza mpango wa Kuanzisha, Kupanga na Kuendeleza Jiji la Kibiashara na Uwekezaji katika eneo la Kwala, mkoani Pwani. Katika kufanikisha Mpango huo, Wizara kwa kushirikiana na Wizara nyingine za Kisekta imeshiriki katika uandaaji wa Mpango Kabambe wa Jiji hilo.

Muonekano wa eneo la Bandari Kavuu Kwala mkoani Pwani

Eneo la Bandari Kavu Kwala mkoani Pwani

115. **Mheshimiwa Spika**, Mpango Kabambe huo unahusisha eneo lenye ukubwa wa hekta **181,130** linalojumuisha vijiji **30** vya Halmashauri za Wilaya za Kibaha (**16**), Chalinze (**9**) na Kisarawe (**5**). Uanzishwaji wa Jiji hilo unalenga kupata eneo kubwa zaidi la uwekezaji wa viwanda na shughuli nyingine za kiuchumi na pia kupunguza msongamano wa shughuli mbalimbali za kiuchumi katika Jiji la Dar es Salaam ikiwemo bandari ya Dar es Salaam. Kazi ya kuandaa Mpango huo inaendelea.

116. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(a) ya Ilani CCM ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2020 imeelekeza kupanga matumizi bora ya ardhi katika shoroba tatu ambazo ni ushoroba wa SGR, Bomba la Mafuta (EACOP) na Mradi wa uzalishaji wa Umeme wa Mwalimu Nyerere (JNHPP). Katika kutekeleza maelekezo hayo, Wizara kupitia Tume imeendelea kuandaa Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwenye maeneo ya miradi hiyo. Kwa mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ilipanga kuandaa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji **75** katika maeneo yenye Miradi ya Kimkakati. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, jumla ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji **75** katika Halmashauri za Wilaya sita (**6**) za Kilosa (**13**), Rufiji (**20**), Mkalama (**4**), Kondo (**6**), Bahi (**10**) na Ngorongoro (**22**) imeandaliwa. Aidha, katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume itaendelea kuandaa Mipango ya Matumizi ya Ardhi katika maeneo yenye Miradi ya Kimkakati.

Shughuli za Uthamini katika Miradi ya Kimkakati

117. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha azma ya Serikali ya utekelezaji wa miradi ya kimkakati inafikiwa, Wizara imeendelea kushiriki katika kuratibu mazoezi mbalimbali ya uthamini kwa ajili ya fidia ya wananchi wanaopisha Mradi wa Ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR). Katika mwaka 2022/23, Wizara imeratibu utekelezaji wa mazoezi ya uthamini wa mali za Wananchi wanaopisha

mradi wa reli ya kisasa awamu ya tatu, nne na tano (SGR Lot III, IV & V) **Jedwali Na. 14.**

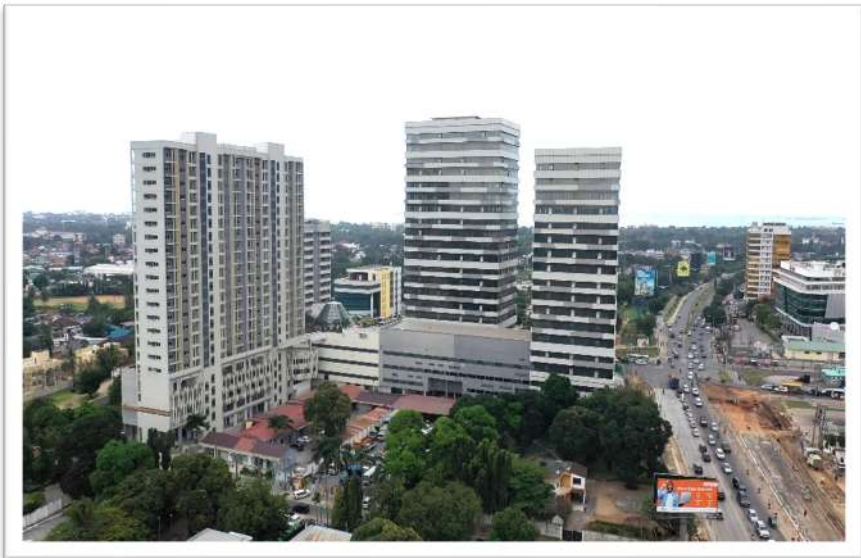
TAASISI NA BODI ZILIZO CHINI YA WIZARA Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)

118. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jukumu la kusimamia shughuli za Shirika la Nyumba la Taifa ambalo lina jukumu la ujenzi wa majengo ya makazi, ofisi na biashara. Majukumu ya Shirika yanatekelezwa kwa kuzingatia Mpango Mkakati wake wa Miaka 10 (2015/16 – 2024/25) ambao unalenga kukamilisha miradi ya Shirika iliyo katika hatua mbalimbali; kufanya ukarabati wa majengo ya Shirika; kujenga majengo ya biashara na nyumba za gharama nafuu katika maeneo mbalimbali; kuendeleza Miji ya Pembezoni (*Satellite Towns*); na kutekeleza miradi ya ukandarasi.

Ujenzi wa Nyumba

119. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 75(i) ya Ilani ya CCM inaelekeza kuhusu kuboresha na kuimarisha Shirika la Nyumba la Taifa (NHC) ili litekeleze miradi kwa tija na kujenga nyumba, majengo ya Serikali na majengo ya biashara kwa gharama nafuu katika maeneo mbalimbali nchini; katika mwaka 2022/23, Shirika lilipanga kukamilisha miradi ya *Morocco Square, Kawe 711, Golden Premium Residence na PLOT 300 Regent Estate* iliyopo Jijini Dar es Salaam iliyokuwa imesimama tangu mwaka 2018 kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo ukosefu

wa fedha. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan iliruhusu Shirika kukopa shilingi **bilioni 173.9** ambapo hadi sasa Shirika limekopa shilingi **bilioni 44.7** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi hiyo. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, mradi wa *Morocco Square* umekamilika kwa asilimia **100**; Miradi ya *Kawe 711 na Golden Premium Residence* mazungumzo kati ya Shirika na wakandarasi yanaendelea ili kazi iweze kuendelea na Mradi wa *PLOT 300 Regent Estate* haukitelezwa kutokana na fedha iliyokuwa imetengwa kuhamishiwa katika mradi wa nyumba za gharama nafuu wa *Samia Housing Scheme* uliopo Kawe.

Mradi wa Morocco Square uliopo kawe jijini Dar es Salaam unaotekelezwa na Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)

120. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na ukamilishaji wa miradi iliyokuwa imesimama kwa muda mrefu, Shirika pia liliahidi kukamilisha ujenzi wa nyumba **101** katika Halmashauri ya Wilaya ya Chamwino na nyumba **303** katika Jiji la Dodoma eneo la Iyumbu kwa ajili ya kupangisha na kuuza ikiwa ni utekelezaji wa mradi wa nyumba **1,000** Jijini Dodoma. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, hadi tarehe 15 Mei, 2023, ujenzi wa nyumba **100** na jengo la maduka katika Halmashauri ya Wilaya ya Chamwino umekamilika na ujenzi wa nyumba **300** na majengo matatu (**3**) ya huduma za kijamii katika Jiji la Dodoma (Iyumbu) umekamilika.

Mradi wa ujenzi wa nyumba eneo la Chamwino Dodoma

Mradi wa ujenzi wa nyumba unaotekelezwa na Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)

121. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na utekelezaji wa miradi ya nyumba za gharama ya kati, Shirika lilibuni mradi wa nyumba **5000** za gharama nafuu wa *Samia Housing Scheme* zitakazojengwa kwa awamu katika mikoa mbalimbali nchini kwa gharama ya shilingi **bilioni 466**. Kwa kuanzia, Shirika lilianzisha ujenzi wa nyumba **560** Kawe Jijini Dar es Salaam. Aidha, utekelezaji umefikia asilimia **15** na unatarajiwa kukamilika katika mwaka 2023/2024.

122. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Shirika lilipanga kuendelea na utekelezaji wa miradi ya biashara katika maeneo mbalimbali ya Bukoba, Mwanza, Dodoma, Kahama, Morogoro, Masasi na Lindi. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, ujenzi wa majengo ya biashara katika Halmashauri ya Manispaa ya Kahama umeanza na mradi wa maduka Jijini Mwanza umekamilika.

Miradi ya Ukandarasi

123. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Shirika limeendelea na utekelezaji wa miradi ya ukandarasi ikiwemo ujenzi wa majengo ya Ofisi za Wizara nane (**8**) Jijini Dodoma katika Mji wa Serikali Mtumba. Wizara zinazohusika ni Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi; Nishati; Madini; Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari; Mifugo na Uvuvi; Uwekezaji, Viwanda na

Biashara; Utamaduni Sanaa na Michezo na Mambo ya Ndani ya Nchi ambapo miradi hiyo imefikia wastani wa asilimia **60**. Aidha, ujenzi wa Jengo la Shule ya Uchumi ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam unaendelea na umefikia asilimia **56** na upanuzi wa jengo la Kitengo cha Moyo cha Jakaya Kikwete (JKCI) umefikia wastani wa asilimia **67**.

Utekelezaji wa miradi ya ukandarasi katika eneo la Mji wa Serikali Mtumba jijini Dodoma

124. **Mheshimiwa Spika**, Shirika pia linatekeleza miradi minne (4) ya ukandarasi wa ujenzi wa Ofisi za Wakala wa Huduma za Ununuzi Serikalini (GPSA) katika Mikoa ya Pwani, Dodoma,

Simiyu na Songwe yenye thamani ya shilingi **bilioni 2.8** ambayo imefikia wastani wa **asilimia 95**. Aidha, Shirika linatekeleza mradi wa Serikali wa ujenzi wa jengo la Kituo cha Biashara Tanzanite (*Tanzanite Trade Center*) katika mji wa Mirerani Wilaya ya Simanjiro Mkoa wa Manyara ambao utagharimu shilingi **bilioni 5.49**. Mradi huu ulianza kutekelezwa Mei, 2022 na umefikia **asilimia 70**. Vilevile, Shirika linatekeleza mradi wa ujenzi wa jengo moja la wagonjwa wa nje (OPD) katika Hospitali ya Ligula mkoani Mtwara. Ujenzi huo ulianza mwezi Aprili, 2022 na utakamilika mwezi Juni, 2023 kwa gharama yashilingi **bilioni 2.7**.

Usanifu na Usimamizi wa Miradi ya ujenzi

125. **Mheshimiwa Spika**, Shirika linaendelea na usimamizi wa miradi mbalimbali ya kimkakati ya Serikali ikiwemo ile ya ujenzi wa majengo **8** ya Ofisi katika mji wa Serikali eneo la Mtumba, Usanifu na Usimamizi wa soko la Kariakoo na jengo la Ofisi ya Wizara ya Fedha na Mipango awamu ya pili eneo la Mtumba umekamilika na ujenzi unaendelea. Aidha, Usimamizi wa ujenzi wa jengo la Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira Awamu ya Pili ujenzi umefikia **asilimia 60** na usanifu wa jengo la Kituo cha Biashara Tanzanite (*Tanzanite Trade Center*) eneo la Mirerani Manyara umefikia **asilimia 85**.

Utekelezaji wa Sera ya Ubia ya Shirika

126. **Mheshimiwa Spika**, Shirika lilizindua sera yake ya ubia iliyoboreshwa, tarehe 16 Novemba, 2022. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, miradi **24** ya ubia yenye thamani ya Shilingi **bilioni 340** imepitishwa na Bodi ya Wakurugenzi ya Shirika. Hatua inayoendelea ni uandaaji wa mikataba ya ubia, upitishwaji wa mikataba husika na Mwanasheria Mkuu wa Serikali na utiaji saini wa mikataba hiyo ili kuanza ujenzi.

Ukusanyaji wa Mapato

127. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Shirika lilipanga kukusanya shilingi **bilioni 268.03** kutokana na vyanzo mbalimbali ikiwemo shilingi **bilioni 97.5** za kodi ya pango na shilingi **bilioni 170.53** kutoka katika vyanzo vingine. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Shirika limekusanya jumla ya shilingi **bilioni 190** sawa na asilimia **71** ya lengo la kukusanya **bilioni 268.03**. Kati ya hizo, **bilioni 103** ni makusanyo ya kodi ya pango na **bilioni 87** ni mapato yanayotokana na mauzo ya nyumba na miradi ya ukandarasi. Ukusanyaji wa mapato ya Shirika unakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo wadaiwa sugu wa kodi ya pango kutokulipa kodi kwa wakati na wanunuzi wa nyumba kutokukamilisha malipo yao kwa wakati. **Natoa rai kwa wadaiwa wote kulipa madeni yao kwa wakati ili kuliwezesha Shirika kuendelea kutoa huduma bora kwa watazania wengine.**

Ukarabati wa Nyumba

128. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na utekelezaji wa miradi ya ujenzi, Shirika limeendelea kuboresha nyumba zake kwa kuzifanyia ukarabati katika mikoa mbalimbali nchini. Katika mwaka 2022/23, Shirika lilitenga shilingi **bilioni 8** kwa ajili ya ukarabati wa majengo **200** yenye nyumba **2,000** katika mikoa ya Kilimanjaro, Shinyanga, Arusha, Mwanza, Dodoma, Morogoro, Dar es Salaam na Katavi. Hadi tarehe 15 Mei, 2023, shilingi **bilioni 6** zimetumika kukarabati majengo **153** yenye nyumba **1,500**.

129. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Shirika limepanga kutekeleza kazi zifuatazo: -

- (i) Kukamilisha miradi mikubwa iliyosimama ya Kawe 711 na Golden Premier Residence Jijini Dar es Salaam;
- (ii) Kuendelea na utekelezaji wa Mradi wa Samia Housing Scheme (SHS) wa ujenzi wa nyumba **560** katika eneo la Kawe;
- (iii) Kuendelea na ujenzi wa nyumba **500** katika Jiji la Dodoma maeneo ya Ndejengwa, Iyumbu na Medeli;
- (iv) Kuendelea na ujenzi wa majengo ya biashara katika miji mbalimbali ikiwemo Bukoba, Tabora, Dodoma, Iringa, Kahama, Morogoro, Masasi na Lindi;
- (v) Kuendelea kutekeleza Sera ya Ubia kwa kuishirikisha Sekta Binafsi katika

- uwekezaji na uendelezaji wa majengo ya biashara na makazi;
- (vi) Kuendelea kutekeleza Mpango wa miaka mitano wa ukarabati wa nyumba za Shirika (2022-2027);
  - (vii) Kuendelea na utekelezaji wa miradi ya ukandarasi ikiwemo ujenzi wa Majengo ya Ofisi za Wizara nane (**8**) Jijini Dodoma, ujenzi wa Jengo la Shule ya Uchumi ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Ujenzi wa majengo manne (4) ya Wakala wa Huduma za Ununuzi Serikalini (GPSA), ujenzi wa jengo la Kituo cha Biashara ya Madini ya TANZANITE Mirerani na ujenzi wa Jengo la Kitengo cha Moyo cha Jakaya Kikwete (JKCI);
  - (viii) Kukarabati majengo **250** yenye takribani nyumba **2,500** katika mikoa ya Dar es Salaam, Iringa, Tabora, Arusha, Kigoma, Morogoro, Lindi, Tanga, Mbeya, Mwanza, Singida na Kagera; na
  - (ix) Kutekeleza miradi mingine itakayojitokeza.

Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi

130. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu ina jukumu la kusimamia shughuli za Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi. Tume hii ina jukumu la kuandaa, kuratibu, kuwezesha na kusimamia utekelezaji wa mipango ya matumizi ya ardhi nchini ikiwemo pia kufanya tafiti. Utekelezaji wa majukumu hayo unazingatia Sheria ya

Upangaji wa Matumizi ya Ardhi, Sura Na.116, Mpango wa Matumizi ya Ardhi wa Taifa (2013-2033) na Mpango Mkakati wa Tume (2021/22-2025/26).

131. **Mheshimiwa Spika**, mipango ya matumizi ya ardhi huwezesha utengaji wa maeneo kwa ajili ya matumizi mbalimbali ikiwemo makazi, kilimo, nyanda za malisho, hifadhi ya misitu, miundombinu, huduma za jamii, mapitio ya wanyamapori na ardhi ya akiba kwa ajili ya uwekezaji na ukuaji wa Miji na Vijiji. Mipango hii pia huwezesha utatuzi wa migogoro ya ardhi, utoaji wa Hati za Hakimiliki za Kimila, kulinda ikolojia, mazingira, mabadiliko ya Tabianchi na kuchangia kuboresha uzalishaji wenye tija katika kukuza pato la wananchi na Taifa kwa ujumla.

Uandaaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi

132. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(b) ya Ilani ya CCM inaelekeza kuhusu kupanga matumizi bora ya ardhi katika wilaya 54 zenye miradi ya kimkakati pamoja na vijiji 4,131 vilivyopo katika maeneo ya mipakani mwa nchi; katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ilipanga kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ya wilaya nne **(4)** na vijiji **200** katika Halmashauri mbalimbali nchini. Mipango hii huandaliwa kwa njia shirikishi na kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji na wadau wa kimkakati.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akimkabidhi mwananchi wa Serengeti mkoa wa Mara kitabu cha Mpango wa Matumizi Bora ya Ardhi.

133. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imewezesha uandaaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Halmashauri za Wilaya tatu (**3**) za Nsimbo (Katavi), Ngorongoro (Arusha) na Kigoma (Kigoma). Aidha, jumla ya mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji **306** sawa na **153%** ya lengo, imeandaliwa katika Halmashauri za Wilaya **31** nchini (**Jedwali Na. 15**). Mipango hii inafanya kuwa na jumla ya vijiji **2,860** vyenye mipango ya matumizi ya ardhi kati ya vijiji **12,318** vilivyopo nchini.

Wananchi wa Kijiji cha Oloipiri kilichopo Wilaya ya Ngorongoro Mkoani Arusha wakiwa kwenye Mkutano Mkuu wa kijiji kwa ajili ya kuandaa Mpango wa Matumizi ya Ardhi ya kijiji chao.

134. **Mheshimiwa Spika**, mipango ya matumizi ya Ardhi iliyoandaliwa imewezesha utengaji wa maeneo ya matumizi ya ardhi katika Vijiji na Halmashauri za Wilaya mbalimbali nchini. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, maeneo yenye ukubwa wa hekta **231,321** yametengwa kwa ajili ya malisho, hekta **199,110** hifadhi za misitu, hekta **23,215** misitu ya uvunaji, hekta **61,135** makazi, hekta **199,591** kilimo na makazi, hekta **312,842** kilimo, hekta **49,059** uwekezaji, hekta **7,681** huduma za jamii, hekta **7,569** miundombinu, hekta **72,574** hifadhi ya vyanzo vya maji, hekta

11,378 ardhi ya jumla, hekta **2,572** ardhi ya akiba na matumizi mengine ni hekta **152,582** (*Jedwali Na.16*).

135. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi itaendelea kuandaa, kuwezesha, kuratibu na kusimamia mipango ya matumizi ya Ardhi ya Wilaya tano (**5**) na vijiji **410** ambapo mipango ya Wilaya tano (**5**) na vijiji **210** itaandaliwa kupitia fedha za ndani za maendeleo na mipango ya vijiji **200** itaandaliwa kupitia Mradi wa Uboreshaji Usalama wa Milki za Ardhi (LTIP). Pamoja na jitihada za Wizara kupitia Tume katika utekelezaji wa jukumu hili **natoa rai kwa Halmashauri za Wilaya zote nchini kutoa kipaumbele katika kutenga Fedha za uandaaji na utekelezaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi**.

Uandaaji wa Mipangokina ya Vitovu vya Vijiji na mashamba

136. **Mheshimiwa Spika**, Ibara ya 74(c) ya Ilani ya CCM inaelekeza kuhusu kuandaa mipango kina ya matumizi ya ardhi ili kutekeleza usimamizi wa maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya matumizi ya kilimo, makazi na malisho katika vijiji 874. Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeendelea kuwezesha uandaaji wa Mipangokina ya maeneo yaliyotengwa katika Vijiji mbalimbali nchini. Kwa mwaka 2022/23, jumla ya

mipangokina **14** ya vitovu vya vijiji na mashamba imeandaliwa katika Halmashauri za Wilaya mbalimbali nchini. Mipangokina hiyo imewezesha uwekaji wa miundombinu na huduma za jamii, utoaji wa Hati za hakimilki za kimila **7,515** katika vijiji nane (**8**) vya Halmashauri za Wilaya za Nzega (Buduba na Seki), Kondoa (Haubi na Mafai), Mkalama (Munguli), Handeni (Msomera) na Chalinze katika vijiji vya Pongwe Mnazi na Pongwe Kiona (**Jedwali Na.17**).

137. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi itaendelea kuwezesha uandaaji wa mipangokina katika maeneo yanayotengwa kwa matumizi mbalimbali ili kuwezesha uboreshaji wa huduma za jamii na miundombinu, makazi, uzalishaji na utoaji wa Hati za Hakimilki za Kimila na hivyo kuwezesha miliki salama kwa wananchi nchini.

Uwezeshaji wa Mamlaka za Upangaji

138. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi, imeendelea kuwezesha Mamlaka za Upangaji kwa kutoa mafunzo kwa timu shirikishi za upangaji katika Halmashauri za Wilaya na Vijiji pamoja na elimu kwa umma. Elimu inayotolewa inahusu Sheria za Ardhi, Miongozo na Taratibu za uandaaji, utekelezaji na usimamizi wa mipango ya matumizi ya ardhi, usuluhishi wa migogoro, uhifadhi wa

mazingira, wanyamapori, vyanzo vya maji na uzingatiaji wa mipango na mabadiliko ya tabianchi.

139. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ilizijengea uwezo Mamlaka za Upangaji katika uandaaji na usimamizi wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa wajumbe **248** katika Halmashauri za Wilaya **31**; Wajumbe **6,120** wa Halmashauri za Vijiji **306**; Wajumbe **2,448** wa Kamati za Usimamizi wa Matumizi ya Ardhi za Vijiji **306**; na Wajumbe **2,142** wa Mabaraza ya Ardhi ya Vijiji **306**.

Baadhi ya wajumbe wa Kamati ya Usimamizi ya Mipango ya Matumizi ya kijiji cha Lumage Wilayani Makete wakihakiki mipaka ya kijiji chao na kuandaa ramani ya msingi kupitia picha ya anga (satellite image)

140. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu Mipango ya Matumizi ya Ardhi kupitia njia mbalimbali ikiwemo vipindi **28** vya Runinga, Makala, Tovuti na mitandao ya kijamii. Aidha, Tume iliendesha mikutano mbalimbali uwandani yenye lengo la kuelimisha jamii kuhusu umuhimu wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi na sheria mbali mbali. Katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume itaendelea kuziwezesha Mamlaka za Upangaji na kutoa elimu kwa umma kuhusu Sheria za Ardhi, miongozo na taratibu za upangaji, usimamizi na utekelezaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi nchini.

Uhuishaji wa Mipaka ya Vijiji

141. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi, imeweza uhuishaji wa mipaka ya kiutawala ya vijiji **98** vilivyopo katika Wilaya **14** za Meatu (**12**), Ngorongoro (**36**), Kilosa (**8**), Sumbawanga (**4**), Kondoa (**2**), Wanging'ombe (**2**), Iringa (**2**), Tanganyika (**2**), Mpimbwe (**3**), Bahi (**4**), Rufiji (**8**), Mkalama (**2**), Itilima (**10**) na Busega (**3**) (**Jedwali Na. 18**). Vilevile, Vyeti vya Ardhi ya Kijiji **34** vimetolewa katika Halmashauri za Wilaya mbili (**2**) za Handeni (**1**) na Ngorongoro (**33**). Katika mwaka 2023/24, Tume itaendelea kuwezesha uhuishaji wa mipaka ya vijiji vilivyogawanyika kutoka kwenye vijiji mama, kushirikiana na

Mamlaka za Upangaji kutoa vyeti vya ardhi ya kijiji na kuimarisha mipaka ya kiutawala.

Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi Katika Vijiji

142. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeendelea kutatua migogoro ya kiutawala ya ardhi katika vijiji mbalimbali nchini. Migogoro hii kwa kiasi kikubwa inatokana na uelewa mdogo wa mipaka ya kiutawala, ushindani katika utumiaji wa rasilimali ardhi, uanzishwaji wa vijiji vipya ndani ya vijiji mama, uvamizi wa maeneo ya hifadhi na muingiliano wa matumizi ya ardhi kinzani. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Tume imewezesha utatuzi wa migogoro ya ardhi ya vijiji **75** vilivyopo katika Wilaya za Ngorongoro (**23**), Kilosa (**8**), Sumbawanga (**4**), Kondoa (**4**), Mufindi (**2**), Tanganyika (**2**), Bahi (**3**), Rufiji (**8**), Mpimbwe (**3**) na Mkalama (**2**), Meatu (**11**), Itilima (**2**) na Busega (**3**). (**Jedwali Na. 18**).

Wajumbe wa Halmashauri ya Vijiji vya Darajani na Msagali wakifukia jiwe la mpaka (Beacon) mara baada ya kutatua mgogoro wa mpaka wa vijiji vyao wakati wa zoezi la uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi katika vijiji hivyo.

Utafiti

143. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeendelea kufanya tafiti mbalimbali zinazohusiana na Sekta ya Ardhi na upangaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi. Katika mwaka 2022/23, Tume ilipanga kufanya tafiti mbili (2) zinazohusiana na usimamizi na uzingatiaji wa mipango ya matumizi ya ardhi katika Halmashauri mbalimbali nchini. Tafiti hizi husaidia kujenga uelewa kwa wadau na kuhuisha Sheria na

Miongozo mbalimbali ndani ya Sekta ya Ardhi. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Tume imefanya utafiti unaohusu usimamizi na changamoto zinazokabili uandaaji, usimamizi na utekelezaji wa mipango ya matumizi ya ardhi nchini. Utafiti huo umefanyika katika vijiji **24** vilivyopo katika Halmashauri za Wilaya tatu (**3**) za Chamwino, Rufiji na Mbarali, ambapo kati ya hivyo, vijiji **12** Mipango ya Matumizi ya Ardhi imekwisha muda wake na vijiji **12** Mipango yake inaendelea kutekelezwa.

144. **Mheshimiwa Spika**, matokeo ya utafiti huu yamebainisha kuwa mabadiliko ya uongozi katika vijiji na kukosekana kwa mfumo rasmi wa makabidhiano ya uongozi kuwa ni chanzo cha athari hasi katika usimamizi na utekelezaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya vijiji. Aidha, utunzaji hafifu wa kumbukumbu na kukosekana kwa ramani za Mipango katika Ofisi za halmashauri za Vijiji umebainika kuathiri usimamizi wa Mipango hii wakati wa mabadiliko ya uongozi. Vilevile, Mamlaka za Upangaji kutotenga fedha kwa ajili ya kuendelea kutoa elimu ya usimamizi na utawala wa ardhi baada ya kuandaliwa Mipango ya Matumizi ya Ardhi imebainika kusababisha changamoto ya utekelezaji na usimamizi wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi nchini. Katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume itafanya tafiti mbili (**2**) zinazohusu matumizi ya ardhi na Maendeleo ya Vijiji katika Halmashauri mbalimbali nchini na kusambaza matokeo kwa wadau.

Uimarishaji wa mfumo wa Taarifa na utunzaji wa kumbukumbu za Mipango ya Matumizi ya Ardhi

145. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imeendelea kuboresha na kusimamia Mfumo wa Taarifa na Utunzaji wa Kumbukumbu za Mipango ya Matumizi ya Ardhi (NLUIS). Mfumo huu unawezesha kuhifadhi kumbukumbu za Mipango ya Matumizi ya Ardhi katika ngazi ya Taifa, Kanda, Mkoa, Wilaya na Vijiji. Vilevile, mfumo unawezesha kufanya ufuatiliaji, tathmini, utoaji wa Hati za Hakimiliki za Kimila na upatikanaji wa taarifa za Mipango ya matumizi ya ardhi kwa urahisi.

146. **Mheshimiwa Spika**, kwa mwaka 2022/23, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ilipanga kuhifadhi Mipango ya Matumizi ya Ardhi **800** pamoja na kuendelea kuboresha mfumo huu. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, jumla ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji **656** imehifadhiwa kwenye mfumo. Aidha, maboresho ya mfumo yanaendelea ili kuwezesha uandaaji na uhifadhi wa taarifa za mipango ya matumizi ya ardhi katika ngazi mbalimbali za upangaji. Katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia Tume itaendelea kuhifadhi katika mfumo taarifa za Mipango ya Matumizi ya ardhi ya Vijiji **810** na Wilaya **10**.

Bodi za Wataalam

147. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pamoja na majukumu mengine ina jukumu la kusimamia taasisi zilizo chini ya Wizara zikiwemo Bodi za Wataalam wa Sekta ya Ardhi. Bodi hizo ni Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji, Bodi ya Usajili wa Wathamini na Baraza la Taifa la Wapima Ardhi. Majukumu ya Bodi hizi yanajumuisha kusajili wataalam wa sekta na kampuni za kitaalam, kusimamia weledi na maadili ya kitaaluma.

Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji

148. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, wataalam **25** na kampuni sita (**6**) za Mipangomiji zimesajiliwa, hivyo kuwa na jumla ya wataalam **472** na kampuni **91** zilizosajiliwa. Bodi imefanya ufuatiliaji wa utendaji kazi na uzingatiaji Sheria za Mipangomiji katika Mikoa ya Mbeya, Manyara, Tabora, Simiyu na Mara, na kufanya ukaguzi wa jumla ya michoro ya mipangomiji **620** pamoja na kutoa ushauri wa kitaalam katika Ofisi za Ardhi za Mikoa hiyo. Katika mwaka 2023/24, Bodi itaendelea kusajili wataalam na kampuni za mipangomiji zitakazokidhi vigezo ili kuimarisha utendaji kazi. Aidha, usimamizi na ufuatiliaji wa utendaji kazi na uzingatiaji wa sheria za mipangomiji utaendelea kufanyika ili kuimarisha ustawi wa sekta ya mipangomiji.

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akifungua Mkutano Mkuu wa mwaka wa Wataalam wa Mipangomiji jijini Dodoma.

Bodi ya Usajili wa Wathamini

149. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Bodi ya Usajili wa Wathamini imesajili wathamini wa ngazi ya kudumu **53**, ngazi ya awali **41**, Wathamini Wasaidizi **29**, Kampuni za Uthamini **11** na hivyo kufanya Wathamini wa ngazi ya kudumu kufikia **291**, Wathamini wa ngazi ya awali **704**, Wathamini Wasaidizi **86** na Kampuni za Uthamini **63**.

150. **Mheshimiwa Spika**, Bodi imefanya ukaguzi wa kampuni tano (**5**) ambapo baada ya ukaguzi huo kampuni mbili (**2**) zimetozwa faini na kampuni moja (**1**) imepewa onyo kutokana na kukiuka maadili ya kitaaluma. Vilevile, ukaguzi umefanyika kwa Wathamini ambapo baada ya ukaguzi huo, imesitisha leseni ya mthamini mmoja (**1**) kwa muda wa miezi sita (**6**) na kumuweka chini ya uangalizi maalum wa miaka mitatu (**3**) mthamini mmoja (**1**) kutokana na kukiuka maadili ya kitaaluma. Aidha, Bodi imeendesha semina ya mafunzo kwa wathamini na mafunzo ya usajili wa kudumu kwa Wathamini wa ngazi ya awali **117**. Katika mwaka 2023/24, Bodi itaendelea kusimamia shughuli za uthamini sambamba na kampuni zilizosajiliwa kwa kazi hiyo.

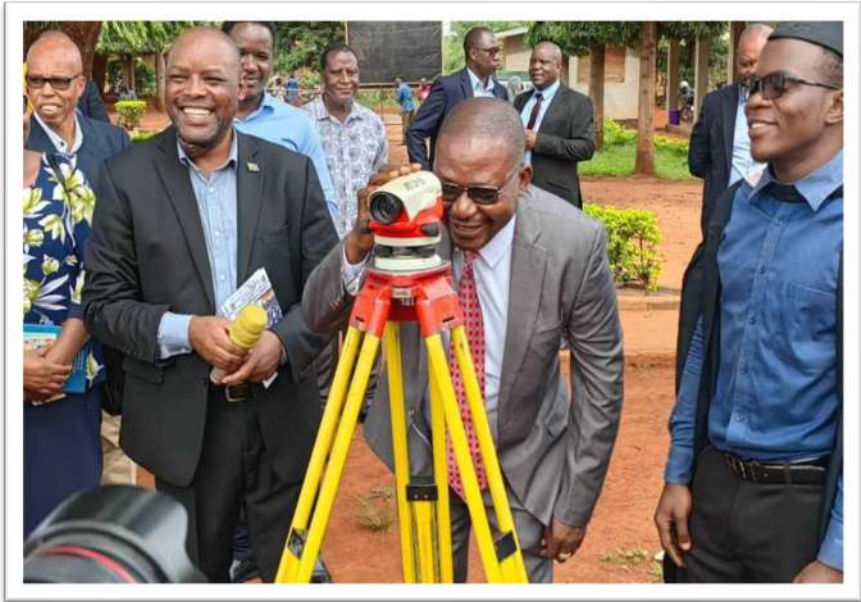
Baraza la Taifa la Wapima Ardhi

151. **Mheshimiwa Spika**, Baraza la Taifa la Wapima Ardhi linasimamia taaluma ya Upimaji Ardhi nchini. Katika mwaka 2022/23, Baraza lilitoa usajili kwa Wapima Ardhi **33** kati ya **63** walioomba na hivyo kufanya jumla ya wapima waliosajiliwa kuwa **719**. Aidha, Baraza lilitoa Leseni za upimaji ardhi kwa Kampuni za Upimaji Ardhi **20** na kufanya Kampuni zenye Leseni za Upimaji Ardhi kuwa **95**.

Vyuo vya Ardhi Morogoro na Tabora

152. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia mafunzo ya taaluma za Sekta ya Ardhi ngazi ya kati katika vyuo vya Ardhi Morogoro (ARIMO) na Tabora (ARITA). Vyuo hivyo vinafundisha fani za Mipangomiji, Upimaji ardhi, urasimu ramani, ubunifu na uchapishaji, usimamizi wa ardhi, uthamini na usajili. Katika Mwaka 2022/2023, Wizara kupitia vyuo hivyo iliahidi kudahili wanafunzi **2,300** (ARITA **1,600** na ARIMO **700**). Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa jumla ya wanafunzi **2,045** walidahiliwa ambapo Chuo cha Ardhi Tabora kilidahili wanafunzi **1,361** kati ya hao wanaume ni **785** na wanawake **576** na Chuo cha Ardhi Morogoro kilidahili wanafunzi **495** ambapo **331** ni wanaume na **164** ni wanawake. Katika mwaka 2023/24, Wizara kupitia vyuo hivyo itadahili wanafunzi **2,045** (ARITA **1,580** na ARIMO **495**).

Naibu Waziri wa Ardhi Mhe. Geofrey Pinda akijaribu ufanisi wa kifaa cha kupimia wakati wa mahafali ya Chuo cha Ardhi Morogoro

Waziri wa Ardhi Mhe. Dkt Angeline Mabula akiweka jiwe la msingi wakati akizindua jengo la madarasa katika Chuo cha Ardhi Tabora.

MASUALA MTAMBUKA

Ushirikiano baina ya Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar

153. **Mheshimiwa Spika**, kama ambavyo Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan amekuwa akisisitiza mara kwa mara umuhimu wa kuboresha ushirikiano baina ya pande mbili za Muungano, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi Tanzania Bara na Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Maakazi Zanzibar zimekuwa zikitekeleza maelekezo hayo ili kuimarisha Muungano na kuleta manufaa yenye tija kwa wananchi wa pande zote za Muungano na Taifa letu kwa ujumla.

154. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza maelekezo ya Mhe. Rais kwa vitendo, wizara hizi mbili zimeingia makubaliano ya maeneo ya ushirikiano ambayo ni kukusanya, kuchakata na kubadilishana taarifa za ardhi baharini; kubadilishana uzoefu kwenye maendeleo na matumizi ya mifumo ya habari na teknolojia kwa sekta ya ardhi; kushirikiana kitaalamu na kubadilishana uzoefu katika kuendeleza mfumo wa usimamizi na maendeleo ya sekta ya milki kuu ambayo inajumuisha makazi na nyumba; kuweka utaratibu wa mafunzo, kubadilishana uzoefu, ujuzi na utendaji mzuri ikiwa ni pamoja na kuwaunganisha wafanyakazi/kubadilishana wataalam wa sekta ya ardhi; kubadilishana uzoefu katika kuandaa na kutekeleza Sera, Sheria na miongozo mbalimbali ya

Sekta ya Ardhi; kushirikiana na kubadilishana uzoefu katika utafiti na maendeleo katika sekta ya ardhi; kushirikiana katika utekelezaji wa miradi ya pamoja kwa madhumuni ya kujenga uwezo; kushirikiana na kubadilishana uzoefu juu ya utatuzi wa migogoro ya ardhi; kushirikiana na kubadilishana uzoefu katika usimamizi na maendeleo ya miji mikongwe; na kushirikiana katika nyanja nyingine kadri itakavyoonekana inafaa.

155. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuchukua fursa hii kuwapongeza kwa dhati kabisa, Katibu Mkuu kutoka SMZ, Naibu Makatibu Wakuu, Wakurugenzi pamoja na Wataalamu wa pande zote mbili za SMT na SMZ katika kufanikisha ushirikiano huu. Ni matarajio yangu kuwa ushirikiano huu utaendelea hasa kwa kutekeleza kwa vitendo makubalino yaliyofikiwa kwa pamoja.

Mawaziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya makazi (SMT) na Waziri wa Ardhi na Maendeleo ya Makaazi wa Zanzibar wakishuhudia utiaji saini wa hati za makubaliano ya ushirikiano baina ya Wizara hizo mbili Jijini Dodoma.

Utawala na Rasilimali Watu.

156. **Mheshimiwa Spika,** Utawala na Rasilimali Watu ni sehemu muhimu katika usimamizi na utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara ina jumla ya watumishi **2,307**. Aidha, katika kipindi hicho, watumishi **380** walipandishwa madaraja na **33** walibadilishwa kada. Kwa kuzingatia muundo na majukumu ya Wizara, idadi halisi ya mahitaji ya

watumishi ni **5,028** na hivyo kuwa na upungufu wa watumishi **2,723** (*Jedwali Na. 19*). Katika kukabiliana na upungufu huo Wizara imeendelea kuwasiliana na Ofisi ya Rais -Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora ili kupatiwa watumishi kwa idadi inayokidhi mahitaji. Aidha, katika mwaka 2023/2024, Wizara inatarajia kupata vibali vya ajira mpya **76**, kupandisha vyeo **346** na kubadilishwa kada watumishi **15**.

157. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2022/23, Wizara imeendelea kusimamia uadilifu katika utoaji wa huduma za Sekta ya Ardhi nchini. Hatua muhimu zilizochukuliwa ni pamoja na kuboresha mifumo ya TEHAMA, kuendesha vikao vya Kamati ya Kudhibiti Uadilifu kwa ajili ya kujadili na kuishauri Wizara kuhusu masuala ya uadilifu katika utendaji kazi. Aidha, kupitia Kamati za nidhamu, jumla ya watumishi ishirini na saba (**27**) wamechukuliwa hatua za kinidhamu kwa ukiukwaji wa maadili ya utumishi wa umma ambapo watumishi **12** wamefukuzwa kazi, watumishi nane (**8**) wameshushwa ngazi ya mishahara, watumishi wawili (**2**) wamepewa onyo na watumishi watano (**5**) wameshushwa cheo.

158. *Mheshimiwa Spika*, ili kuimarisha usimamizi na utendaji wa Sekta ya Ardhi, katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuanzisha Mfumo wa Usimamizi wa Sekta ya Ardhi (*Land Sector Governance Framework*) ambao unalenga kuongeza uwazi, uwajibikaji na ufanisi katika usimamizi na

utoaji huduma. Katika kutekeleza azma hiyo, Wizara kupitia Mshauri Mwelekezi, inafanya tathmini ya hali halisi, kubaini changamoto zilizopo na kupendekeza mfumo sahihi na endelevu utakaokidhi mahitaji ya usimamizi wa Sekta ya Ardhi nchini.

159. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuliarifu Bunge lako tukufu kwamba hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Mshauri Mwelekezi amekamilisha na kuwasilisha taarifa ya tathmini ya awali ya hali halisi na changamoto zinazoikabili Sekta ya Ardhi ikiwa ni pamoja na kupata maoni ya Wizara. Kwa sasa Mshauri Mwelekezi anaendelea na kazi ya kukamilisha Mfumo ambao unatarajiwa kukamilika katika mwaka 2023/24.

Mafunzo kwa Watumishi

160. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuwezesha watumishi kushiriki katika mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi kwa lengo la kuhakikisha wanakuwa na weledi katika utoaji wa huduma. Katika mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuwezesha watumishi kupata mafunzo ya muda mfupi na mrefu kwa kuzingatia mahitaji na Mpango wa Mafunzo wa Wizara. Hadi kufikia 15 Mei, 2023, Wizara imewezesha mafunzo ya muda mfupi na mrefu kwa watumishi **290**. Aidha, katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kuwezesha mafunzo kwa watumishi kwa kuzingatia Mpango wa Mafunzo wa Wizara.

Habari na Elimu kwa Umma

161. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuzingatia umuhimu wa kutoa elimu kwa umma kuhusu shughuli na masuala mbalimbali yanayohusu Sekta ya Ardhi. Kwa mwaka 2022/23, Wizara iliahidi kuendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu masuala mbalimbali ya Sekta ya Ardhi. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2023, Wizara iliandaa na kusambaza nakala **18,900** za vipeperushi vyenye jumbe za kuelimisha umma kuhusu huduma zinazotolewa na Sekta ya Ardhi na nakala **5,200** za machapisho, na elimu kwa umma kupitia mikutano ya hadhara **24**. Aidha, Makala za magazeti **413**, vipindi **396** vya redio, **378** vya luninga na mitandao ya kijamii **1,862**, viliandaliwa na kutangazwa. Taarifa hizo pia zilitolewa katika mitandao ya Wizara ambayo ni Tovuti, *Instagram* na chaneli ya *Youtube*. Vilevile, elimu kwa umma imetolewa kupitia maonesho mbalimbali kitaifa na kimataifa.

162. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa umma kupitia vyombo mbalimbali vya habari, mitandao ya kijamii, mikutano ya hadhara na maonesho mbalimbali.

SHUKRANI

163. **Mheshimiwa Spika**, napenda pia kwa umuhimu wa pekee kutambua mchango wa viongozi wenzangu katika kutekeleza majukumu ya Wizara. Ninamshukuru Naibu Waziri, Mhe. Geophrey Mizengo Pinda (Mb.), kwa kunisaidia katika kutekeleza majukumu ya Wizara. Aidha, namshukuru Katibu Mkuu Mhandisi Anthony Damian Sanga, Naibu Katibu Mkuu Bi. Lucy Dominico Kabyemela, Mkurugenzi Mkuu wa Shirika la Taifa la Nyumba Bw. Hamad Abdallah Hamad, Mkurugenzi Mkuu wa Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi, Prof. Wakuru Magigi Maseka, Kamishna wa Ardhi Bw. Nathaniel Mathew Nhonge, Wakurugenzi, Wakuu wa Vitengo pamoja na watumishi wote wa Wizara na Taasisi kwa kazi kubwa wanayoifanya katika kutekeleza majukumu ya Wizara.

164. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, napenda kuwashukuru wadau wote wa Sekta ya Ardhi wanaojumuisha Mamlaka za Serikali za Mitaa, sekta binafsi, Bodi za Kitaaluma, Kamati za Ugawaji Ardhi, washirika wa maendeleo wakiwemo Benki ya Dunia, Benki ya EXIM ya Korea Kusini, UN-HABITAT, TMRC, *Shelter Afrique*, *African Union Comission*, Benki ya Maendeleo Afrika, taasisi za fedha za ndani, Asasi za kiraia, mashirika yasiyo ya kiserikali na wananchi kwa michango yao katika utekelezaji wa majukumu. Wizara inatambua na kuthamini michango yao katika Sekta ya Ardhi

inayolenga maslahi mapana ya wananchi na Taifa kwa ujumla.

HITIMISHO

165. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuhitimisha hotuba yangu kwa kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa katika mwaka 2023/24, Wizara itaendelea kuimarisha uratibu na usimamizi wa maendeleo ya Sekta ya Ardhi kwa: -

- i. Kuwekeza zaidi katika matumizi ya mifumo ya TEHAMA katika utunzaji wa kumbukumbu, utoaji huduma na upatikanaji wa taarifa za ardhi;
- ii. Kuweka mazingira rafiki ya upatikanaji wa ardhi ya uwekezaji;
- iii. Kuimarisha mifumo ya utatuzi wa migogoro ya ardhi;
- iv. Kuongeza kasi ya upangaji, upimaji na umilikishaji wa ardhi;
- v. Kuongeza ufanisi katika ukusanyaji wa maduhuli ya serikali yatokanayo na Sekta ya Ardhi ikiwa ni pamoja na matumizi ya teknolojia rahisi ya mawasiliano ya simu za mkononi; na
- vi. Kuimarisha mipaka ya kimataifa.

MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2023/24

166. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lijadili na kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi (Fungu **48**) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi (Fungu **03**) kama ifuatavyo: -

Fungu 48: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

	MAPATO	SHILINGI
A	Mapato ya Serikali	300,000,000,000.00
	MATUMIZI	
B	Matumizi ya Kawaida:	
	Mishahara (PE)	43,428,651,000.00
	Matumizi Mengineyo	37,614,584,000.00
	Jumla Ndogo	81,043,235,000.00
C	Matumizi ya Maendeleo:	
	Fedha za Ndani	14,006,000,000.00
	Fedha za Nje	68,120,645,000.00
	Jumla Ndogo	82,126,645,000.00
	JUMLA MATUMIZI (B+C)	163,169,880,000.00

Jumla ya Matumizi ya Kawaida na Maendeleo ya Fungu **48** ni shilingi **163,169,880,000**.

Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi (Fungu 03)

Sura ya Bajeti ya Tume kwa mwaka 2023/24

167. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2023/24, Tume inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi bilioni **8.2** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Maendeleo kama inavyoonekana katika Jedwali lifuatalo: -

Fungu 03: Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi.

AINA	AINA YA MATUMIZI	SHILINGI
A	Mapato	
	Mapato ya Serikali	18,000,000
B	Matumizi ya Kawaida;	
	Mishahara (PE)	2,498,904,000
	Matumizi Mengineyo	2,293,724,000
	Jumla Ndogo	4,792,628,000
C	Matumizi ya Maendeleo	
	Fedha za ndani	3,410,000,000
	Jumla Ndogo	3,410,000,000
	JUMLA KUU (B+C)	8,202,628,000

168. **Mheshimiwa Spika**, jumla kuu ya fedha zinazoombwa na Wizara (Fungu **48** na Fungu **03**) ili Bunge liweze kujadili na kuidhinisha ni shilingi **171,372,508,000.00**.

169. **Mheshimiwa Spika**, hotuba yangu imeambatana na majedwali yanayoainisha kwa ufasaha takwimu zinazohusiana na shughuli zilizotekelezwa na Wizara. Aidha, hotuba hii inapatikana pia kwenye tovuti ya Wizara ambayo ni **www.lands.go.tz**.

170. **Mheshimiwa Spika**, nakushukuru wewe binafsi pamoja na Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza na ninaomba kutoa hoja.

Jedwali Na. 1: Mchanganuo wa Fedha za Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo zilizopokelewa na kutumika hadi 15 Mei, 2023

Aina ya Bajeti		Kiasi kilicho dhinihishwa kwa mwaka 2022/23 ikijumuisha Uhamisho (Reallocation)	Kiasi cha fedha kilichopokelewa hadi 30 Aprili 2023	Asilimia (%) ya kiasi kilichopokelewa vs kilicho dhinihishwa.
Matumizi ya Kawaida	Mishahara	Mishahara ya Fungu 48 na Taasisi	32,847,434,004.60	74.01
	Jumla ya Mishahara		32,847,434,004.60	74.01
	Matumizi Mengineyo-OC	33,918,651,000.04	21,542,358,910.30	63.51
	Jumla ya Matumizi Mengineyo	33,918,651,000.04	21,542,358,910.30	63.51
JUMLA YA MATUMIZI YA KAWAIDA		78,302,448,000.04	54,389,792,914.90	69.46
Miradi ya Maendeleo	Ndani	83,900,000,000.00	80,266,882,734.20	95.67
	Nje	13,147,322,000.00	13,000,000,000.00	98.88
JUMLA YA MIRADI YA MAENDELEO		97,047,322,000.00	93,266,882,734.20	96.10
JUMLA KUU		175,349,770,000.04	147,656,675,649.10	84.21

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 2: Maduhuli Yatokanayo na Kodi ya Ardhi Yaliyokusanywa kuanzia Julai, 2022 hadi 15 Mei 2023

Na	Mkoa	Makisio	Makusanyo	Asilimi
1	Dar es	78,100,000,000	46,427,942,970.0	59.4
2	Dodoma	19,000,000,000	9,608,800,805.24	50.6
3	Tabora	3,500,000,000	1,730,121,500	49.4
4	Mwanza	20,800,000,000	7,773,372,381.53	37.4
5	Kilimanjaro	4,000,000,000	3,710,191,195.27	92.8
6	Mtwara	5,000,000,000	4,947,068,215.31	98.9
7	Mbeya	13,000,000,000	7,332,948,124.79	56.4
8	Simiyu	2,500,000,000	800,395,274.67	32.0
9	Arusha	14,200,000,000	9,275,263,139.37	65.3
10	Geita	4,000,000,000	1,429,348,557.37	35.7
11	Njombe	4,000,000,000	1,093,944,574.47	27.3
12	Katavi	2,000,000,000	520,297,685.34	26.0
13	Pwani	15,500,000,000	7,465,948,237.93	48.2
14	Iringa	4,200,000,000	2,497,978,082.51	59.5
15	Kigoma	3,400,000,000	1,780,748,516	52.4
16	Lindi	3,600,000,000	1,487,150,588	41.3
17	Mara	4,500,000,000	1,949,706,901.97	43.3
18	Morogoro	12,000,000,000	6,454,933,727	53.8
19	Ruvuma	3,000,000,000	1,628,312,063.40	54.3
20	Shinyanga	8,100,000,000	2,933,697,885.63	36.2
21	Singida	3,000,000,000	1,138,804,748.21	38.0
22	Tanga	10,000,000,000	5,432,279,476.26	54.3
23	Kagera	4,000,000,000	1,583,430,777.92	39.6
24	Rukwa	2,500,000,000	859,624,330	34.4
25	Songwe	3,000,000,000	1,167,634,753.49	38.9
26	Manyara	3,200,000,000	1,943,502,352	60.7
	JUMLA	250,100,000,000	132,973,446,865.	53.2

Chanzo: *Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023*

Jedwali Na. 3: Idadi ya Hatimiliki, Hati za Hakimiliki za Kimila, Hati za Sehemu ya Jengo, Vyeti vya Ardhi ya Vijiji, Miamala ya Hatimiliki na Nyaraka za Kisheria Zilizotolewa na Kusajiliwa Kuanzia Tarehe 01 Julai, 2022 Mpaka 15 Mei, 2023

Na.	Mkoa	Hatimiliki	Hati za Hakimiliki za Kimila	Hati za Sehemu ya Jengo	Vyeti vya Ardhi ya Vijiji	Miamala ya Hatimiliki na Nyaraka za Kisheria
1.	Dar es Salaam	14,349	0	287	0	32,411
2.	Dodoma	12,638	1,231		1	4,622
3.	Pwani	6,481	1,242	10	4	10,441
4.	Mwanza	5,972	0	3	3	8,303
5.	Arusha	3,340	1,013		37	6,596
6.	Morogoro	1,626	5,651		0	3,687
7.	Kilimanjaro	1,090	382		0	3,132
8.	Tanga	3,395	1,064		0	3,081
9.	Mbeya	4,412	22,125		8	3,055
10.	Lindi	977	610		4	467
11.	Mtwara	1,203	462		0	817
12.	Ruvuma	1,179	2,000		0	884
13.	Singida	1,038	5,726		0	616
14.	Tabora	1,327	1,314		2	868
15.	Shinyanga	1,864	0		0	1,562
16.	Kigoma	1,740	961		0	789
17.	Mara	1,825	99		0	1,908
18.	Manyara	940	1,310		6	966
19.	Iringa	2,326	2,440		2	1,916
20.	Njombe	1,657	0		0	1,037
21.	Kagera	2,236	0		0	1,694
22.	Geita	1,454	0		0	1,129
23.	Katavi	901	0		0	400
24.	Simiyu	1,141	0		0	730
25.	Songwe	822	582		0	536
26.	Rukwa	813	3,550		0	477
Jumla		76,746	51,762	300	67	92,124

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 4: Mashamba 216 Yaliyokaguliwa Mwaka 2022/23

Na	Mkoa	Jumla yasiyoendelezwa	Mashamba ambayo hatua za ufutaji zimenza kuchukuliwa			Mashamba ambayo hatua za ubatilisho hazijaanza kuchukuliwa	Mashamba yenye migogoro/kuwekwa dhamaana		Yasiyo na migogoro
			Yaliyotumiwa barua za onyo	Yaliyotumiwa ilani za ubatilisho	Yaliyo pendekezwa kubatiliwa		Yenye mikopo	Yenye migogoro	
1	Arusha	18	0	0	0	18	0	6	12
2	Geita	2	0	0	0	2	0	0	2
3	Iringa	19	0	11	0	8	0	7	12
4	Kagera	7	0	0	0	7	0	6	1
5	Kigoma	3	0	0	0	3	0	2	1
6	Kilimanjaro	27	0	0	0	27	1	6	20
7	Lindi	20	0	2	0	18	0	17	3
8	Manyara	10	0	0	0	10	0	8	2
9	Mara	1	0	0	0	1	0	1	0
10	Mbeya	2	0	0	0	2	0	1	1
11	Morogoro	23	0	0	23	0	0	23	0
12	Mtwara	4	0	0	0	4	0	4	0
13	Mwanza	13	0	0	0	13	0	4	9
14	Pwani	52	5	4	2	41	1	30	21
15	Singida	4	0	0	0	4	0	3	1
16	Tabora	1	0	0	0	1	0	0	1
17	Tanga	10	0	1	1	8	1	6	3
	JUMLA	216	5	18	26	16F7	3	124	89

Jedwali Na. 5: Maeneo yaliyotengwa katika Mipango Kabambe kwa ajili ya Uwekezaji kwenye Mikoa na Halmashauri mbalimbali nchini hadi 15 Mei, 2023.

NA.	MKOA	HALMASHAURI	UWEKEZAJI	UKUBWA(Ha)
1	Arusha	Karatu	Hoteli	19.63
		Arusha	Ofisi	2.34
		Karatu	Kilimo	330.281
2	Dar Es Salaam	Kigambonfi	Makazi maalum	8.62
		Kigamboni	Biashara	2.36
		Kigamboni	Viwanda	49.515
		Kinondoni	Elimu ya Juu	5
		Kinondoni	Makazi	0.35
		Kinondoni	Ghala	0.46
		Ilala	Kiwanda	3.1
		Temeke	Kiwanda	0.33
		Temeke	Hoteli	4.22
3	Dodoma	Dodoma	Nyumba za wafanyakazi	4.11
		Dodoma	Kiwanda	4.11
4	Geita	Geita	Hifadhi ya gesi	0.71
5	Lindi	Kilwa	Kilimo	25,593.07
		Kilwa	Nyumba ya kuishi	0.14
		Lindi	Hoteli	3.37
		Lindi	Hifadhi ya gesi	1.1
6	Mbeya	Mbeya	Hoteli	12.52
7	Mwanza	Magu	Ufugaji samaki	24.2
8	Morogoro	Morogoro	Kilimo	1,287.50
		Morogoro	Kiwanda	3.73
		Mvomero	Kilimo	734.941
		Kilosa	Makazi maalum	2.71
9	Kilimanjaro	Siha	Kilimo	283.3
10	Kigoma	Kigoma	Ufugaji samaki	22.21
		Uvinza	Kilimo	360.29
11	Tanga	Mkinga	Kilimo	159.94
		Tanga	Hifadhi ya gesi/mafuta	26.8
		Handeni	Kilimo	28.15
		Handeni	Hifadhi ya gesi	0.74
		Pangani	Makazi	0.31
		Pangani	Hoteli	2.94
12	Pwani	Kibaha	Kilimo	0.42
		Kibaha	Viwanda	772.092
		Kibaha	Hifadhi ya gesi	5.2
		Kibaha	DAWASA	1.02
		Mkuranga	Viwanda	54.45
		Mkuranga	Makazi maalum	1.93
		Mafia	Makazi na Biashara	0.97
13	Manyara	Babati	Viwanda	1.225
JUMLA				29,820.41

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 6: Idadi ya Migoro iliyoshughulikiwa Kiutawala Kimkoa

NA.	MKOA	IDADI YA MIGORORO
1	Arusha	143
2	Dar es Salaam	386
3	Dodoma	815
4	Geita	8
5	Iringa	29
6	Kagera	36
7	Katavi	5
8	Kigoma	15
9	Kilimanjaro	18
10	Lindi	28
11	Manyara	20
12	Mara	91
13	Mbeya	312
14	Morogoro	32
15	Mtwara	19
16	Mwanza	20
17	Njombe	32
18	Pwani	83
19	Rukwa	24
20	Ruvuma	20
21	Shinyanga	28
22	Simiyu	23
23	Singida	12
24	Songwe	42
25	Tabora	416
26	Tanga	27
	JUMLA	2,684

Jedwali Na. 7: Uthamini wa Fidia Kupisha Miradi ya Serikali

Na.	Mradi	Mahali
1.	Kufua na kusafirisha umeme mkubwa wa 400KV & 220KV katika mabonde ya mto Ruhuji na Rumakali	Mikoa ya Njombe, Iringa na Mbeya
2.	Ujenzi wa Reli ya kisasa awamu ya tatu (SGR Lot III) kutoka Makutupora hadi Tabora.	Singida na Tabora
3.	Ujenzi wa Reli ya kisasa awamu ya Nne (SGR Lot IV) kutoka Tabora hadi Isaka	Tabora na Shinyanga
4.	Ujenzi wa Reli ya kisasa awamu ya tano (SGR Lot V) kutoka Isaka hadi Mwanza.	Shinyanga na Mwanza
5.	Upanuzi wa eneo la Uwanja wa Ndege wa Julius Nyerere, Kipunguni.	Dar es Salaam
6.	Upanuzi wa Mgodhi wa North Mara katika Vijiji vya Komarera na Kewanja	Tarime, Mara
7.	Ujenzi wa Miundombinu ya Mabasi yaendayo haraka awamu ya Tano (BRT V) maeneo ya Temeke, Tabata, Mandela Road, Kigogo, Kurasini & Ubungo,	Dar es Salaam
8.	Mradi wa kusafirisha Umeme Mkubwa wa 220KV kutoka Benaco hadi Kyaka.	Kagera
9.	Mradi wa kusafirisha umeme wa 132KV kutoka Tabora Mjini hadi Sikonge	Tabora
10.	Mradi wa kusafirisha umeme wa 132KV kutoka Urambo kwenda Kaliua – Uvinza (85km)	Tabora na Kigoma
11.	Upanuzi wa Eneo la Bunge, Dodoma	Dodoma
12.	Uthamini wa mali za wananchi wa Kijiji cha Ngombo wanaopisha eneo la Hifadhi ya Bonde la Kilombero ambalo ni chanzo cha mito inayopeleka Maji Bwawa la Mwl. Nyerere.	Malinyi, Morogoro
13.	Uthamini wa mali za wananchi wanaopisha maeneo ya Hifadhi ya Ngorongoro	Ngorongoro, Arusha
14.	Uthamini wa mali za wananchi wanaopisha maeneo ya Hifadhi ya Taifa ya Ruaha	Mbarali, Mbeya
15.	Uthamini wa mali za wananchi wanaopisha eneo la Ghuba ya Speke kwa ajili ya utunzaji wa ikolojia ya mbuga ya Serengeti	Bunda, Mara
16.	Mradi wa Umeme wa Kilovoti 220 kutoka Ibadakuli Shinyanga kwenda Imalilo, Bariadi Simiyu.	Shinyanga & Simiyu

Jedwali Na. 8: Maeneo Mapya ya Upangaji Mwaka 2022/23

i. Maeneo ya Upangaji yaliyotangazwa

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
1.	TANGA	Handeni	Handeni DC	1.	Amri ya Kupanga eneo la Kwachaga, Suwa na Mkomba, 2022	GN. No 282 ya tarehe 07/04/2023
				2.	Amri ya Kupanga eneo la Kwedizinga, Taula na Ugweno, 2022	GN. No 83 ya tarehe 17/02/2023
				3.	Amri ya Kupanga eneo la Mkata, 2022	GN. No 84 ya tarehe 17/02/2023
				4.	Amri ya Kupanga eneo la Segera/ Michungwani, 2022	GN. No 86 ya tarehe 17/02/2023
		Pangani	Pangani DC	5.	Amri ya kupanga eneo la Sakura, 2022	GN. No 82 ya tarehe 17/02/2023
				6.	Amri ya Kupanga Eneo La Upangaji Maalumu la Mseko, 2022.	GN. No 281 ya tarehe 07/04/2023
		Muheza	Muheza DC	7.	Amri ya Kupanga Eneo La Upangaji Maalumu la Kwabada, 2022.	GN. No 280 ya tarehe 07/04/2023
2	IRINGA	Mufindi	Mufindi DC	8.	Amri ya Kupanga Eneo la Igowelo, 2022	GN. No 155 ya tarehe 03/03/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
3	GEITA	Chato	Chato DC	9.	Amri ya Kupanga Eneo la Kibao, Posta, Bwawai, Kigongo, Mgeluka na Tumaini, 2022	GN. No 144 ya tarehe 03/03/2023
				10.	Amri ya Kupanga Eneo la Mabaoni, Tazara na Mtakuja, 2022	GN. No 68 ya tarehe 17/02/2023
				11.	Amri ya Kupanga Eneo la Jangwani, Sokoni, Ilala, Majengo Mpya, Mufingi Road, Tuico Road, 2022	GN. No 194 ya tarehe 17/03/2023
		12.	Amri ya Kupanga Eneo la Kibehe, 2022	GN. No 91 ya tarehe 17/02/2023		
		13.	Amri ya Kupanga Eneo la Chato, 2022	GN. No 87 ya tarehe 17/02/2023		
		14.	Amri ya Kupanga Eneo la Kompaund	GN. No 320 ya tarehe 28/04/2023		
15.	Geita	Geita TC		Amri ya Kupanga Eneo la Mgusu	GN. No 321 ya tarehe 28/04/2023	
				Amri ya Kupanga Eneo la Mwatulole	GN. No 322 ya tarehe 28/04/2023	

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				17.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyamalembu	GN. No 323 ya tarehe 28/04/2023
				18.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyantorotoro	GN. No 324 ya tarehe 28/04/2023
				19.	Amri ya Kupanga Eneo la Nsinde	GN. No 325 ya tarehe 28/04/2023
5	SHINYANGA	Ushetu	Ushetu DC	20.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyamilangano ya mwaka, 2022	GN. No 118 ya tarehe 24/02/2023
				21.	Amri ya Kupanga Eneo la Iboja ya mwaka, 2022	GN. No 178 ya tarehe 17/03/2023
				22.	Amri ya Kupanga Eneo la Mbika ya mwaka, 2022	GN. No 176 ya tarehe 17/03/2023
				23.	Amri ya Kupanga Eneo la Kangeme ya mwaka, 2022	GN. No 150 ya tarehe 17/03/2023
				24.	Amri ya Kupanga Eneo la Bugomba ya mwaka, 2022	GN. No 175 ya tarehe 17/03/2023
				25.	Amri ya Kupanga Eneo la Mseki ya mwaka, 2022	GN. No 281 ya tarehe 07/04/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				26.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyamtengela ya mwaka, 2022	GN. No 181 ya tarehe 17/03/2023
				27.	Amri ya Kupanga Eneo la Mpunze ya mwaka, 2022	GN. No 182 ya tarehe 17/03/2023
				28.	Amri ya Kupanga Eneo la Sabasabini ya mwaka, 2022	GN. No 180 ya tarehe 17/03/2023
				29.	Amri ya Kupanga Eneo la Uyogo ya mwaka, 2022	GN. No 179 ya tarehe 17/03/2023
				30.	Amri ya Kupanga Eneo la Chambo ya mwaka, 2022	GN. No 173 ya tarehe 17/03/2023
				31.	Amri ya Kupanga Eneo la Iramba ya mwaka, 2022	GN. No 177 ya tarehe 17/03/2023
		Kahama	Kahama MC	32.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyihigo ya mwaka, 2022	GN. No 109 ya tarehe 24/02/2023
				33.	Amri ya Mpango wa Jumla wa Manispaa ya Kahama	GN. No 38 ya tarehe 10/02/2023
6	DODOMA	Mpwapa	Mpwapa DC	34.	Amri ya Kupanga Eneo la Berege ya mwaka, 2022	GN No. 122 ya tarehe 24/2/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				35.	Amri ya Kupanga Eneo la Chitemo ya mwaka, 2022	GN. No 154 ya tarehe 03/03/2023
				36.	Amri ya Kupanga Eneo la Gode ya mwaka, 2022	GN. No 80 ya tarehe 17/02/2023
		Chemba	Chemba DC	37.	Amri ya Kupanga Eneo la Gwandi ya mwaka, 2022	GN. No 121 ya tarehe 24/02/2023
				38.	Amri ya Kupanga Eneo la Kinyamshindo ya mwaka, 2022	GN. No 124 ya tarehe 24/02/2023
				39.	Amri ya Kupanga Eneo la Paranga ya mwaka, 2022	GN. No 102 ya tarehe 24/02/2023
				40.	Amri ya Kupanga Eneo la Sanzawa ya mwaka, 2022	GN. No 89 ya tarehe 17/02/2023
				41.	Amri ya Kupanga Eneo la Soya ya mwaka, 2022	GN. No 103 ya tarehe 24/02/2023
				42.	Amri ya Kupanga Eneo la Tumbakose ya mwaka, 2022	GN. No 72 ya tarehe 17/02/2023
				43.	Amri ya Kupanga Eneo la Chandama ya mwaka, 2022	GN. No 88 ya tarehe 17/02/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
			Kondoa DC	44.	Amri ya Kupanga Eneo la Kwa Delo ya mwaka, 2022	GN. No 125 ya tarehe 24/02/2023
				45.	Amri ya Kupanga Eneo la Iloo ya mwaka, 2022	GN. No 78 ya tarehe 17/02/2023
				46.	Amri ya Kupanga Eneo la Itololo ya mwaka, 2022	GN. No 153 ya tarehe 03/03/2023
				47.	Amri ya Kupanga Eneo la Mnenia ya mwaka, 2022	GN. No 120 ya tarehe 24/02/2023
		Chamwino DC	Chamwino DC	48.	Amri ya Kupanga Eneo la Igandu, Chibwe na Chimwaga) ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 699 la Tarehe 2/12/2022
				49.	Amri ya Kupanga Eneo la Membe ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 711 la Tarehe 2/12/2022
				50.	Amri ya Kupanga Eneo la Ndogowe, Mlazo na Chiboli ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 709 la Tarehe 2/12/2022
7	KAGERA	Bukoba	Bukoba DC	51.	Amri ya Kupanga Eneo la Kyamalange ya mwaka, 2022	GN. No 126 ya tarehe 24/02/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
8	KATAVI	Tanganyika	Tanganyika DC	52.	Amri ya Kupanga Eneo la Majalila ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 714 la Tarehe 2/12/2022
				53.	Amri ya Kupanga Eneo la Mwese ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 700 la Tarehe 2/12/2022
				54.	Amri ya Kupanga Eneo la Sibwesa ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 713 la Tarehe 2/12/2022
		Nsimbo	Nsimbo DC	55.	Amri ya Kupanga Eneo la Itenka ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 680 la Tarehe 2/12/2022
				56.	Amri ya Kupanga Eneo la Matandalani ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 694 la Tarehe 2/12/2022
				57.	Amri ya Kupanga Eneo la Mtisi ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 969 la Tarehe 2/12/2022
				58.	Amri ya Kupanga Eneo la Sitalike ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 693 la Tarehe 2/12/2022

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
9	TABORA	Uyui	Uyui Dc	59.	Amri ya Kupanga Eneo la Goweko ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 707 la Tarehe 2/12/2022
				60.	Amri ya Kupanga Eneo la Igalula ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 702 la Tarehe 2/12/2022
				61.	Amri ya Kupanga Eneo la Kigwa ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 705 la Tarehe 2/12/2022
				62.	Amri ya Kupanga Eneo la Loya ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 701 la Tarehe 2/12/2022
				63.	Amri ya Kupanga Eneo la Mabama ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 703 la Tarehe 2/12/2022
				64.	Amri ya Kupanga Eneo la Tura ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 704 la Tarehe 2/12/2022
		Sikonge	Sikonge DC	65.	Amri ya Kupanga Eneo la Ipole ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 716 la Tarehe

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				66.	Amri ya Kupanga Eneo la Kiloleli ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 708 la Tarehe 2/12/2022
				67.	Amri ya Kupanga Eneo la Pangale ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 706 la Tarehe 2/12/2022
				68.	Amri ya Kupanga Eneo la Tutuo ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 712 la Tarehe 2/12/2022
		Urambo	Urambo DC	69.	Amri ya Kupanga Eneo la Uhuru ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 692 la Tarehe 2/12/2022
		Kaliua	Kaliua Dc	70.	Amri ya Kupanga Eneo la Igagalaya mwaka, 2022	Tangazo Na.698 la Tarehe 2/12/2022
				71.	Amri ya Kupanga Eneo la Ugansa ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 710 la Tarehe 2/12/2022

ii. Maeneo ya Upangaji Yaliyo Katika Hatua za Kutangazwa

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
1.	Iringa	Iringa	Iringa DC	1.	Amri ya Kupanga Eneo la Mabaoni, Tazara na Mtakuja 2023
2.	Kigoma	Kasulu	Kasulu DC	2.	Amri ya Kupanga Eneo la Buhoro 2022
3.	Shinyanga	Ushetu	Ushetu DC	3.	Amri ya Kupanga Eneo la Makere, 2022
		Shinyanga	Shinyanga MC	4.	Amri ya Kupanga Eneo la Nyankende ya mwaka, 2022
				5.	Amri ya Kupanga Eneo la Bushushu ya mwaka, 2022
				6.	Amri ya Kupanga Eneo la Chibe ya mwaka, 2022
				7.	Amri ya Kupanga Eneo la Dome ya mwaka, 2022
				8.	Amri ya Kupanga Eneo la Kalonga ya mwaka, 2022
				9.	Amri ya Kupanga Eneo la Mageuzi ya mwaka, 2022
				10.	Amri ya Kupanga Eneo la Ibinzamata ya mwaka, 2022
				11.	Amri ya Kupanga Eneo la Kolandoto ya mwaka, 2022
				12.	Amri ya Kupanga Eneo la Lubaga ya mwaka, 2022
				13.	Amri ya Kupanga Eneo la Mwanza ya mwaka, 2022
				14.	Amri ya Kupanga Eneo la Nheregeni ya mwaka, 2023
				15.	Amri ya Kupanga Eneo la Ndala Mlepa ya mwaka, 2023
				16.	Amri ya Kupanga Eneo la Upongoji ya mwaka, 2023
				17.	Amri ya Kupanga Eneo la Old Shinyanga ya mwaka, 2023
				18.	Amri ya Kupanga Eneo la Uzogole ya mwaka, 2023
				19.	Amri ya Kupanga Eneo la Ibadakuli ya mwaka, 2023

Jedwali Na. 8B: 1 Maeneo Mapya ya Urasimishaji**i. Maeneo ya Urasimishaji yaliyotangazwa**

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
1.	Njombe	Makete	Makete DC	1.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ikonda, 2022	GN. No 65 ya tarehe 17/02/2023
				2.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Matamba, 2022	GN. No 669 ya tarehe 25/11/2022
		Ludewa	Ludewa DC	3.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Amani, 2022	GN. No 186 ya tarehe 17/03/2023
		Njombe	Njombe TC	4.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Igereke, 2022	GN. No 67 ya tarehe 17/02/2023
				5.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kifanya, 2022	GN. No 188 ya tarehe 17/03/2023
				6.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mgendela na Kihesa, 2022	GN. No 683 ya tarehe 25/11/2022
				7.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kimbarage, 2022	GN. No 193 ya tarehe 17/03/2023
				8.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Igereke ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 685 la Tarehe 25/11/2022

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				9.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kambarage ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 666 la Tarehe 25/11/2022
				10.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Mgendela na Kihesa ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 683 la Tarehe 25/11/2022
				11.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Uwemba, 2022	Tangazo Na. 665 la Tarehe 25/11/2022
				12.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kitisi ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 663 la Tarehe 25/11/2022
				13.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Mjimwema ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 664 la Tarehe 25/11/2022
		Makambako	Makambako TC	14.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mjimwema, 2022	GN. No 79 ya tarehe 17/02/2023
				15.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kitisi, 2022	GN. No 192 ya tarehe 17/03/2023
				16.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Sekondari, 2022	GN. No 147 ya tarehe 03/03/2023
2.	Geita	Bukombe	Bukombe DC	17.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bulega, 2022	GN. No 145 ya tarehe 03/03/2023

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				18.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Busonzo, 2022	GN. No 139 ya tarehe 03/03/2023
				19.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ikuzi, 2022	GN. No 81 ya tarehe 17/02/2023
	Chato		Chato DC	20.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Namonge, 2022	GN. No 117 ya tarehe 24/02/2023
				21.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bwanga, 2022	GN. No 141 ya tarehe 03/03/2023
	Geita		Geita TC	22.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ibolelo, 2023	GN. No 309 ya tarehe 28/04/2023
	Geita		Geita DC	23.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ziwani, 2023	GN. No 311 ya tarehe 28/04/2023
				24.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kakubilo na Kikwete Centre, 2023	GN. No 310 ya tarehe 28/04/2023
	Nyang'hwale		Nyang'hwale DC	25.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bugilangosi, 2022	GN. No 73 ya tarehe 17/02/2023
				26.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Busengwa,	GN. No 85 ya tarehe

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
					2022	17/02/2023
				27.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Butalanda, 2022	GN. No 69 ya tarehe 17/02/2023
				28.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kharumwa, 2022	GN. No 74 ya tarehe 17/02/2023
3.	Kigoma	Kasulu	Kasulu TC	29.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Majengo, 2022	GN. No 77 ya tarehe 17/02/2023
		Kigoma - Ujiji	Kigoma - Ujiji MC	30.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kigamboni, 2022	GN No. 673 ya tarehe 25/11/2022
5	Mtwara	Nanyamba	Nanyamba TC	31.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Chang'ombe, 2022	GN. No 99 ya tarehe 24/02/2023
				32.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Dinyecha, 2022	GN. No 109 ya tarehe 24/02/2023
				33.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Natoto, 2022	GN. No 148 ya tarehe 03/03/2023
		Nanyumbu	Nanyumbu DC	34.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mapinduzi 'A' na 'B', 2022	GN. No 189 ya tarehe 17/03/2023
		Newala	Newala DC	35.	Amri ya Kurasimisha Makazi	GN. No 149 ya

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
6	Iringa	Tandahimba	Tandahimba DC Mafinga TC		Yasiyopangwa Eneo la Bondeni Sokoni, 2022	tarehe 03/03/2023
				36.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kilimahewa, 2022	GN. No 66 ya tarehe 17/02/2023
				37.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Malopokelo na Old Tandahimba, 2022	GN. No 191 ya tarehe 17/03/2023
				38.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mbagala, 2022	GN. No 75 ya tarehe 17/02/2023
				39.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ifingo, Mizani, Tanganyika, Ganglonga, Lumwago, Mgodini na Balali, 2022	GN. No 70 ya tarehe 17/02/2023
				40.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mtangani, 2022	GN. No 100 ya tarehe 24/02/2023
				41.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Malingumu, 2022	GN. No 76 ya tarehe 17/02/2023
				42.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ivambinungu, 2022	GN. No 116 ya tarehe 24/02/2023

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				43.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kinanambo, 2022	GN. No 185 ya tarehe 17/03/2023
				44.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mkombwe na Mjimwema, 2022	GN. No 101 ya tarehe 24/02/2023
		Kilolo	Kilolo DC	45.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Madizini, Ilula Sokoni, Ilula Mwaya, Mtua, Ngelango, Matalawe, Igunga, Itunda, Dinginayo, Itabali, Ikuvala, Masukanzi, Ikokoto, 2022	GN. No 142 ya tarehe 03/03/2023
		Iringa	Iringa DC	46.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ifunda, 2023	GN. No 304 ya tarehe 28/04/2023
				47.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mgera, 2023	GN. No 305 ya tarehe 28/04/2023
				48.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Tanangozi, Wenda na Ugwachanya 2023	GN. No 306 ya tarehe 28/04/2023
				49.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mtera, 2023	GN. No 307 ya tarehe 28/04/2023
				50.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Idodi	GN. No 308 ya tarehe 28/04/2023

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				51.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Tungamalenga, 2022	GN. No 309 ya tarehe 28/04/2023
7	Shinyanga	Kahama	Kahama MC	52.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Majengo ya mwaka, 2022	GN. No 115 ya tarehe 24/02/2023
				53.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kagongwa ya mwaka, 2022	GN. No 114 ya tarehe 24/02/2023
				54.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ilindi ya mwaka, 2022	GN. No 113 ya tarehe 24/02/2023
				55.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mwime Makungu ya mwaka, 2022	GN. No 112 ya tarehe 24/02/2023
				56.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mtauja ya mwaka, 2022	GN. No 111 ya tarehe 24/02/2023
				57.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Seeke ya mwaka, 2022	GN. No 110 ya tarehe 24/02/2023
				58.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kitwana ya mwaka, 2022	GN. No 109 ya tarehe 24/02/2023

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				59.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Dodoma ya mwaka, 2022	GN. No 107 ya tarehe 24/02/2023
				60.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Nyihogo ya mwaka, 2022	GN. No 119 ya tarehe 24/02/2023
		Shinyanga	Shinyanga DC	61.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Didia ya mwaka, 2022	GN. No 71 ya tarehe 17/02/2023
8	Dodoma	Kondoa	Kondoa DC	62.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bereko ya mwaka, 2022	GN. No 138 ya tarehe 03/03/2023
				63.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Pahi ya mwaka, 2022	GN. No 143 ya tarehe 03/03/2023
9	Katavi	Tanganyika	Tangayika DC	64.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Ifukutwa ya mwaka, 2022	Tangazo Na.679 la Tarehe 25/11/2022
				65.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Ikola na Mchangani ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 678 la Tarehe 25/11/2022
				66.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Karema ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 677 la Tarehe 25/11/2022
				67.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kasekese ya mwaka , 2022	Tangazo Na. 684 la Tarehe 25/11/2022

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo	Hatua ya kutangazwa
				68.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Majalila ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 714 la Tarehe 25/11/2022
		Nsimbo	Nsimbo DC	69.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Ifukutwa ya mwaka, 2022	Tangazo Na.679 la Tarehe 25/11/2022
				70.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Ikola na Mchangani ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 678 la Tarehe 25/11/2022
				71.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Karema ya mwaka, 2022	Tangazo Na. 677 la Tarehe 25/11/2022
	Mpanda		Mpanda MC	72.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kigamboni, ya mwaka 2022	Tangazo Na. 673 la Tarehe 25/11/2022
				73.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Shanwe, ya mwaka 2022	Tangazo Na. 672 la Tarehe 25/11/2022
				74.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kivukoni, ya mwaka 2022	Tangazo Na. 670 la Tarehe 25/11/2022
				75.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Kawajense, ya mwaka 2022	Tangazo Na. 671 la Tarehe 25/11/2022
				76.	Amri ya Mpango wa Urasimishaji Eneo la Tambuka Reli, ya mwaka 2022	Tangazo Na. 686 la Tarehe 25/11/2022

ii. Maeneo ya Urasimishaji yaliyo katika hatua za kutangazwa

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
4.	Njombe	Ludewa	Ludewa DC	1.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ludewa, 2022
				2.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Lugarama, 2022
				3.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mlangali, 2022
				4.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mavanga, 2022
		Njombe	Makambako TC	5.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kikula, 2022
5.	Geita	Bukombe	Bukombe DC	6.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Lyobahitika, 2022
				7.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ibamba, 2022
				8.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kanembwa na Buganzu, 2022
				9.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Katente – Namba Moja, 2022
				10.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Lyambamongo, 2023
				11.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Maganzu - Muungano, 2023
				12.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Magorofani, 2023
				13.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Msasa, 2023

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
				14.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Musonga, 2023
		Chato	Chato DC	15.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Buziku, 2023
				16.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Muganza, 2023
6.	Kigoma	Kasulu	Kasulu TC	17.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Heru juu, 2022
				18.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kabanga Mlinda na Kiduguda, 2022
				19.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kanazi, Ngoma, Nyangwe, Migogwe, Nyakabondo, Luzilampene na Tabilugu, 2022
				20.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kidyama, Nyachijima na Nyarumanga, 2022
				21.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mudyanda, 2022
				22.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Muhunga, Kanyika, Lugongo na Labilo, 2022
				23.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mgandazi, Murufiti A, Murufiti B, Murufiti Kati, Nyamigombero A, Nyamigombero B, 2022
				24.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Nyansha, Kilombero na Nyantare, 2022
				25.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mnanila, Nyangunge, Mnanila, Mwikungu, Nyumbingwa A, Nyumbingwa B na Tumaini, 2022

Na.	Mkoa	Wilaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
		Kigoma - Ujiji	Kigoma - Ujiji MC	26.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bonde, 2022
				27.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bushabani, 2022
				28.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Businde, 2022
				29.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kagera, 2022
				30.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kisingirima, 2022
				31.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kibirizi, 2022
				32.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kitongoni, 2022
				33.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Majengo, 2022
				34.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mwenge, 2022
				35.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Rubuga, 2022
		Kibondo	Kibondo DC	36.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Malagarasi, 2022
		Kasulu	Kasulu DC	37.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Makere, 2022

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
4.	Mtwara	Masasi TC	Masasi	38.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Silabu, 2022
		Nanyumbu DC	Nanyumbu DC	39.	Amri Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la CDC Majengo, 2022
		Newala	Newala DC	40.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Hospitali Kitangari, 2022
				41.	Amri Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Majengo, 2022
				42.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Maputi, 2022
				43.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mmovo, 2022
				44.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Amani, 2022
				45.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Matogoro Shule, 2022
				46.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mjimpya - Nangoti, 2022
				47.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Amani, 2022.
5.	Iringa			48.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mifugo na Luganga, 2022
				49.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ihongole, 2022
				50.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Chogo, Lutalawe na Igawa, 2022

Na.	Mkoa	Willaya	Mamlaka ya Upangaji	Na.	Jina la Tangazo
6.	Shinyanga	Kahama	Kahama MC	51.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mondo ya mwaka, 2022
				52.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mariheigan ya mwaka, 2022
		Shinyanga	DC	53.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Iselamagazi ya mwaka, 2022
				54.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Ishinabulandi ya mwaka, 2022
				55.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Mwakitolyo ya mwaka, 2022
				56.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Salawe ya mwaka, 2022
7.	Dodoma	Kondoa	Kondoa DC	57.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Bulige ya mwaka, 2022
				58.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Kakola ya mwaka, 2022
				59.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Isaka ya mwaka, 2022
				60.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Segese ya mwaka, 2022
				61.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Bukulu ya mwaka, 2022
				62.	Amri ya Kurasimisha Makazi Yasiyopangwa Eneo la Masawi ya mwaka, 2022

Jedwali Na. 9: Utekelezaji Wa Programu Ya Urasimishaji Makazi Yasiyopangwa Kimkoa (2013-2023)

S/N	Mkoa	Idadi ya Mitaa	Michoro ya Urasimishaji iliyoandaliwa na kuidhinishwa	Viwanja vilivyorasimishwa kupitia michoro ya Urasimishaji
1	Arusha	116	397	104,913
2	Dar es Salaam	272	2,097	559,314
3	Dodoma	117	491	343,332
4	Geita	68	87	49,486
5	Iringa	33	106	21,430
6	Kagera	63	90	59,426
7	Katavi	13	25	8,796
8	Kigoma	59	74	34,324
9	Kilimanjaro	44	128	32,656
10	Lindi	44	39	19,142
11	Manyara	49	82	48,542
12	Mara	111	112	72,256
13	Mbeya	58	951	136,781
14	Morogoro	124	300	51,846
15	Mtwara	47	103	66,720
16	Mwanza	291	275	221,823
17	Njombe	45	102	40,096
18	Pwani	121	450	188,201
19	Rukwa	12	23	5,495
20	Ruvuma	71	92	43,445
21	Shinyanga	46	87	72,187
22	Simiyu	47	65	36,752
23	Singida	18	40	19,353
24	Songwe	42	69	21,188
25	Tabora	48	119	74,571
26	Tanga	61	135	57,104
JUMLA		2,020	6,539	2,389,179

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 10: Vituo vya upimaji vya kielektroniki (*Continuously Operating Reference Stations-CORS*) vitakavyoanza kujengwa katika mikoa kupitia mradi wa LTIP katika mwaka 2023/24,

Na.	Mkoa	Idadi
1.	Kagera	1
2.	Geita	1
3.	Shinyanga	1
4.	Tabora	1
5.	Simiyu	1
6.	Mara	1
7.	Kilimanjaro	1
8.	Tanga	1
9.	Manyara	1
10.	Dodoma	2
11.	Songwe	1
12.	Mbeya	1
13.	Morogoro	2
14.	Lindi	2
15.	Mtwara	2
16.	Ruvuma	1
17.	Iringa	1
18.	Singida	1
	Jumla	22

Jedwali Na. 11: Usimikaji wa alama za msingi za upimaji ardhi mwaka 2023/24

Na	Mkoa	Halmashauri	Idadi ya alama za msingi (GCP) zitakazosimikwa
1.	Iringa	Halmashauri ya Wilaya ya Iringa	15
		Halmashauri ya Wilaya ya Kilolo	15
2.	Kilimanjaro	Halmashauri ya Manispaa ya Moshi	8
		Halmashauri ya Wilaya ya Moshi	12
		Halmashauri ya Wilaya ya Hai	9
3.	Tanga	Halmashauri ya Jiji la Tanga	11
		Halmashauri ya Mji wa Muheza	7
4.	Dodoma	Halmashauri ya Wilaya ya	13
		Halmashauri ya Mji wa Kondoa	6
5.	Shinyanga	Halmashauri ya Manispaa ya	10
		Halmashauri ya Manispaa ya	10
		Halmashauri ya Wilaya ya	11
		Halmashauri ya Wilaya ya Kishapu	13
6.	Mara	Halmashauri ya Wilaya ya Musoma	10
		Halmashauri ya Mji wa Tarime	8
		Halmashauri ya Wilaya ya Rorya	11
7.	Geita	Halmashauri ya Mji wa Geita	9
		Halmashauri ya Wilaya Bukombe	13
		Halmashauri ya Wilaya Chato	10
8.	Tabora	Halmashauri ya Manispaa ya	10
		Halmashauri ya Wilaya Kaliua	12
9.	Simiyu	Halmashauri ya Mji wa Bariadi	9
		Halmashauri ya Wilaya ya Bariadi	13
10.	Pwani	Halmashauri ya Mji wa Kibaha	10
		Halmashauri ya Wilaya ya	12
	Jumla ya alama		267

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 12: Viwanja na mashamba yaliyoidhinishwa na kutunzwa kwenye kanzidata ya Wizara kuanzia Julai, 2022 hadi tarehe 15 Mei, 2023

Na	Mkoa	Viwanja	Mashamba	Jumla
1	Arusha	5,836	1,541	7,377
2	Dar es salaam	25,765	-	25,765
3	Dodoma	21,461	520	21,981
4	Geita	4,631	-	4,631
5	Iringa	10,670	16	10,686
6	Kagera	2,225	20	2,245
7	Katavi	5,963	0	5,963
8	Kigoma	5,794	129	5,923
9	Kilimanjaro	1,617	27	1,644
10	Lindi	5,731	15	5,746
11	Manyara	17,870	44	17,914
12	Mara	17,001	1	17,002
13	Mbeya	55,558	3	55,561
14	Morogoro	23,652	157	23,809
15	Mtwara	7,129	9	7,138
16	Mwanza	8,010	9	8,019
17	Njombe	7,359	23	7,382
18	Pwani	19,580	-	19,580
19	Rukwa	2,472	12	2,484
20	Ruvuma	8,449	2	8,451
21	Shinyanga	7,579	-	7,579
22	Simiyu	4,664	-	4,664
23	Singida	9,938	20	9,958
24	Songwe	4,148	3	4,151
25	Tabora	13,340	9	13,349
26	Tanga	18,535	4	18,539
Jumla		314,977	2,564	317,541

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 13: Marejesho ya Fedha za Mkopo wa KKK**A: Halmashauri zilizokamilisha Marejesho kwa 100%**

Na	Halmashauri	Mkopo	Marejesho
1.	Moshi DC	233,200,000	233,200,000
2.	Mwanza Jiji	800,000,000	800,000,000
3.	Meru DC	1,650,000,000	1,650,000,000
4.	Morogoro Manispaa	1,000,000,000	1,000,000,000
5.	Geita DC	600,000,000	600,000,000
6.	Bariadi TC	79,750,000	79,750,000
7.	Mbozi DC	495,000,000	495,000,000
8.	Ilemela Manispaa	3,589,774,000	3,589,774,000
9.	Tunduma TC	543,000,000	543,000,000
10.	Ofisi ya Ardhi Mkoa wa	450,000,000	526,360,264
	JUMLA	9,440,724,000	9,517,084,264

B: Halmashauri zilizorejesha sehemu ya fedha

Na	Halmashauri	Mkopo	Fedha zilizorejeshwa	Kiasi ambacho hakijarejeshwa	Asilimia
1.	Songwe DC	450,000,000	380,000,000	70,000,000	84
2.	Mbeya Jiji	2,000,000,000	1,330,000,000	670,000,000	67
3.	Kilosa DC	250,000,000	150,000,000	100,000,000	60
4.	Rhombo DC	1,060,000,000	631,000,000	429,000,000	60
5.	Njombe TC	700,000,000	354,000,000	346,000,000	51
6.	Mbeya DC	584,000,000	351,000,000	284,000,000	51
7.	Musoma MC	250,000,000	130,000,000	130,000,000	48
8.	Meatu DC	93,500,000	45,000,000	48,500,000	48
9.	Bunda TC	493,989,000	230,000,000	263,989,000	47
10.	Mtwara MC	1,679,450,000	755,000,000	924,450,000	45
11.	Ushetu DC	259,850,000	87,892,300	172,157,700	34
12.	Morogoro DC	865,210,000	280,000,000	665,210,000	32
13.	Butiama DC	297,000,000	90,240,000	206,760,000	30
14.	Tanga Jiji	400,000,000	107,306,000	292,694,000	27
15.	Kibaha TC	1,588,000,000	404,245,779	1,183,754,221	25
16.	Tarime TC	560,000,000	126,000,000	434,000,000	20
17.	Uyui DC	100,000,000	19,925,000	80,075,000	20
18.	Kaliua DC	100,000,000	18,904,000	81,496,000	19
19.	Tabora MC	885,000,000	160,726,252	724,273,748	18
20.	Makambako TC	683,300,000	125,000,000	558,300,000	18
21.	Buchosa DC	327,000,000	52,000,000	275,000,000	16
22.	Rorya DC	1,000,000,000	150,000,000	850,000,000	15
23.	Mbinga TC	330,000,000	45,410,424	284,585,576	13.7
24.	Ileje DC	432,319,000	50,000,000	382,319,000	12
25.	Ikungi DC	598,226,000	71,000,000	527,226,000	12
26.	Babati TC	250,000,000	28,200,000	221,800,000	11
27.	Ludewa DC	405,000,000	40,000,000	365,000,000	10
28.	Dodoma Jiji	3,000,000,000	300,000,000	2,700,000,000	10
29.	Chamwino DC	300,000,000	300,000,000	30,000,000	10
30.	Msalala DC	1,609,500,000	131,171,000	1,478,329,000	8
31.	Lushoto DC	208,000,000	17,242,076	190,757,924	8

Na	Halmashauri	Mkopo	Fedha zilizorejeshwa	Kiasi ambacho hakijarejeshwa	Asilimia
32.	Kigamboni Manispaa	1,500,000,000	120,000,000	1,500,000,000	8
33.	Manyoni DC	1,520,770,000	100,000,000	1,420,000,000	7
34.	Maswa DC	850,000,000	50,000,000	800,000,000	6
35.	Korogwe TC	80,000,000	5,075,000	74,925,000	6
36.	Korogwe DC	240,000,000	12,880,000	227,120,000	5
37.	Mbulu TC	455,000,000	20,000,000	435,000,000	4
38.	Hanang' DC	187,500,000	8,220,000	187,500,000	4
39.	Lindi Manispaa	1,600,000,000	8,730,000	1,591,270,000	1
	JUMLA	28,192,614,000	7,286,167,831	21,205,492,169	

C: Halmashauri ambazo hazijarejeshwa fedha

Na	Halmashauri	Mkopo	Fedha zilizorejeshwa	Kiasi ambacho hakijarejeshwa	Asilimia
1.	Sumbawanga DC	47,630,000	0	47,630,000	0
2.	Babati DC	125,000,000	0	125,000,000	0
3.	Kishapu DC	882,000,000	0	882,000,000	0
4.	Musoma DC	200,000,000	0	200,000,000	0
5.	Ifakara Mji	200,000,000	0	200,000,000	0
6.	Mbulu DC	162,500,000	0	162,500,000	0
7.	Shinyanga MC	1,055,000,000	0	1,055,000,000	0
8.	Shinyanga DC	900,000,000	0	900,000,000	0
9.	Chalinze DC	2,500,000,000	0	2,500,000,000	0
	JUMLA	6,072,130,000		6,072,130,000	

A: Halmashauri zilizokopeshwa fedha Mwaka 2019 ambazo hazijakamilisha marejesho mpaja kufikia Tarehe 15 Mei, 2023

Na	Halmashauri	Mkopo	Fedha zilizorejeshwa	Kiasi ambacho hakijarejeshwa	Asilimia
1.	Sengerema DC	105,000,000	61,400,000	43,600,000	58.5
2.	Ukerewe DC	73,170,000	48,170,000	25,000,000	65.8
3.	Chato DC	180,000,000	111,439,480	68,560,520	61.9
4.	Bukombe DC	123,000,000	33,272,516	89,727,484	27.1
5.	Manispaa ya Iringa	418,100,000	210,000,000	208,100,000	50.2
6.	Busega DC	100,000,000	10,000,000	90,000,000	10.0
7.	Songea DC	35,000,000	15,608,200	19,391,800	44.6
8.	Namtumbo DC	150,000,000	11,534,170	138,465,830	7.7
9.	Kondoa TC	400,000,000	100,000,000	300,000,000	25
10.	Sumbawanga Manispaa	200,000,000	40,000,000	160,000,000	20
11.	Nzega TC	200,000,000	45,000,000	155,000,000	23
12.	Nzega DC	350,000,000	0	350,000,000	0
	Jumla	2,334,270,000	686,424,366	1,647,845,634	

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2023

Jedwali Na. 14: Taarifa ya Uthamini wa Fidia Katika Mradi wa Reli ya Kisasa (SGR) Katika Kipindi cha Mwaka 2022/23

Na.	Mradi	Eneo	Idadi ya Wafidiwa	Kiasi cha Fidia	Hatua iliyofikiwa
1	Uthamini wa Fidia kupisha Miundo Mbinu ya Umeme kwa ajili ya Reli ya Kisasa awamu ya Pili (SGR II)	Morogoro - Makutupora, Singida (336 KM)	2,700	15,406,110,895.11	Uthamini umekamilika na fidia imeshalipwa
2	Uthamini wa mali za Wananchi wanaopisha Mradi wa Ujenzi wa Reli ya kisasa awamu ya tatu (SGR Lot III)	Makutupora, Singida hadi Tabora Mjini (294Km)	3,614	16,061,275,772.01	Uthamini umekamilika kwa baadhi ya maeneo na zoezi linaendelea kwa maeneo mengine. Tayari taratibu za malipo zimeanza kwa maeneo ambapo uthamini umekamilika.
3	Uthamini wa mali za Wananchi wanaopisha mradi wa Ujenzi wa Reli ya kisasa awamu ya Nne (SGR Lot IV)	Tabora Mjini hadi Isaka - Shinyanga (130Km)	1,019	2,658,597,968.07	Uthamini umekamilika kwa baadhi ya maeneo na zoezi linaendelea kwa maeneo mengine. Tayari taratibu za malipo zimeanza kwa maeneo ambapo uthamini umekamilika.
4	Uthamini wa mali za Wananchi wanaopisha ujenzi wa reli ya kisasa awamu ya tano (SGR Lot V).	Isaka, Shinyanga hadi Mwanza (249Km)	5,107	74,936,603,144.59	Uthamini katika eneo la njia ya Reli umekamilika na Wananchi kuliupwa fidia. Kwa sasa kazi ya uthamini inaendelea katika maeneo yaliyoongezeka kama vile Damping Sites, Borrow Pits, Access Roads.
	Jumla		12,440	109,062,587,779.78	

Jedwali Na. 15: Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Vijiji iliyoandaliwa katika Halmashauri kuanzia Julai 2022 Hadi Mei 2023

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kijiji	Idadi	Mdau
1	Morogoro	Kilosa	Dodoma Isanga, Chabima, Changarawe, Kivungu, Mamoyo, Kwalukwambe, Malangali, Muungano, Munisagara, Kidete station, Mzaganza, Mwasa, Kikundi	13	NLUPC
2	Dodoma	Kondoa	Bumbuta, Atta, Salare, Mahongo, Mkundulu, Potea	6	NLUPC
3	Arusha	Bahi	Mpinga, Chipanga B, Mapinduzi, Bahi Makulu, Nangulubahi, Uhelela, Chipanga A, Chimendeli, Chikola, Ngulugano	10	NLUPC
		Ngorongoro	Mugongo, Mageri, Mbuken, Orkuyene, Njoroi, Mugholo, Magaiduru, Sukenya, Mondoros, Orkiu Juu, Enguserosambu, Samunge, Digodigo, Loswash, Madukan, Yasimdito, Ng'arwa, Sale, Tinaga, Soitsambu, Olalaa, Naan. Kirtalo, Ololosokwan, Loosito, Ngobereti, Lopolun, Olorien, Ormanie, Oldonyowas, Arash, Malambo, Piyaya, Olojipiri, Maalon,	36	NLUPC & NCA
4	Pwani	Rufiji	Mkongo Kaskazini, Mbuju Muleni, Mkongo Kusini, Ruwe, Ngorongo Magharibi, Ngorongo Mashariki, Tawi, Mohoro Magharibu, Mohoro	20	NLUPC

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kijiji	Idadi	Mdau
			Mashariki, Chumbi A, Chumbi B, Chumbi C, Kitapi, Mbwara, Kipo, Mtanza/Msona, Mwaseni/ Mibuyu saba, Kipungira, Nyaminywili, Ndundu nyikanza		
5	Singida	Mkalama	Milade, Tumuli, Kinyangiri, Kitumbili	4	NLUPC
7	Dodoma	Chamwino	Chiwondo	1	NLUPC & MKURABITA
8	Iringa	Iringa	Makatapora, Mnadani	2	NLUPC & VPO
		Mufindi	Saja, Uhenga, Idenyimembe	3	NLUPC & VPO
9	Mara	Rorya	Ingri Juu	1	NLUPC & ACL-Mara
10	Katavi	Tanganyika	Ikaka, Kamsanga	2	NLUPC & VPO
		Mpimbwe	Ikule, Ntibili, Igalukilo	3	NLUPC & VPO
11	Mbeya	Mbeya	Wambishe	1	NLUPC & VPO
12	Rukwa	Sumbawanga	Ilemba A, Ilemba B, Soloa, Sakalilo, Kizungu, Mnazi-asilia, Katoo, Nkwilo	8	NLUPC, LEAT & VPO
		Nkasi	Itimbi	1	NLUPC & LEAT
13	Tabora	Kaliua	Kashishi	1	NLUPC & Kaliua DC
		Igunga	Mwalamo, Bukoko, Nguvumoja, Ipumbulya, Mwalala, Lugubu, Mgezi, Itumba, Mwabakina, Usongo, Ntigu, Bukama, Kaumbu, Mwazizi, Kitangili, Migongwa	16	NLUPC
		Uyui	Imalakaseko, Igalula, Mpumbuli, Goweko, Kamama, Kimungu,	16	NLUPC

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kijiji	Idadi	Mdau
14	Kigoma	Uvinza Buhigwe	Tambukareli, Ipululu, Malongwe, Kizengi, Gengesita, Vumilia, Nyawanga, Isenefu, Kawekapina, Ntarasha Kashagulu, Lufubu, Ubanda Janda, Kibuye, Kigongwe, Kirungu, Kishanga, Munzeze, Songambebele, Bukuba, Kasumo, Munyegere, Bulimanyi, Kibwigwa, Rusaba, Ndoha, Kinazi, Kimara	3 16	NLUPC & FZS NLUPC
16	Simiyu	Itilima Meatu	Ngwalali, Nding'ho, Rung'wa, Mwamakili, Mbogo, Nyantungutu, Pijulu, Longolambogo, Shisani Mwangudo, Irambandogo, Sungu, Makao, Jinamo, Mbushi, Shushuni, Buganza, Mwanayahina, Sapa, Mwangimu, Lukale Butuli, Mbugayabanhya, Magwila, Mwajidalala, Mwamashimba, Nyanza, Tindaburigi, Semu, Mwageni, Mwabusungu, Isengwa, Mwasungura, Mbalagane, Malwilo, Ming'ongwa, Bulyandulu	9 12 16	NLUPC & FZS NLUPC & FZS NLUPC
17	Kilimanjaro	Busega Moshi Vijijini	Lukungu, Mwabayanda, Mwakiloba, Kijirishi Mwangaria	4 1	NLUPC & FZS NLUPC & Moshi DC

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kijiji	Idadi	Mdau
18	Shinyanga	Shinyanga DC	Nyika, Nyida, Kasingiri, Zabogo, Imesela, Puni, Nyashimbi, Ihalo, Sumbigu, Maskati, Mwamajoda, Ishololo, Kazumi, Bukene, Masekelo, Bunonga	16	NLUPC
		Kishapu	Songwa, Seseko, Ng'wagalankulu, Dulisi, Ng'wigumbi, Mipa, Seke, Ng'washinonhela, Mwajimingu, Kabila, Wishiteleja, Sekebugoro, Mwamasololo, Busangwa, Mwajipogir e, Ng'wagima	16	NLUPC
19	Mwanza	Kwimba	Goloma, Ibindo, Isabilo, Kinoja, Kitunga, Mwankuba, Shushi, Solwe, Talaga, Mwitambu, Manawa, Mwandu, Mwaginhi, Bungulwa, Isunga, Ngulla, Mhulya, Ngogo, Ishingisha, Mhulula	20	NLUPC
		Misungwi	Budutu, Bugomba, Gambajiga, Ibongoya 'A', Ibongoya 'B', Mamaye, Mwakalima, Mwasubi, Mwalwigi, Lubuga, Ndinga, Mwagagala, Ikoma, Mwamaguha, Mhungwe, Magaka	16	NLUPC
20	Tarime	Tarime DC	Nyakalima, Kikomori, Kiongera, Matamankwe, Nyamohonda, Korotambe, Kubiterere, Borega 'A', Nyantira, Yasincha, Kimusi, Ntagacha, Tagare, Muriba, Gwigare, Keisangura	16	NLUPC

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kijiji	Idadi	Mdau
21	Tanga	Korogwe	Mgila, Makumba, Mkwajuni, Kwetonge, Mkokola, Ngomeni, Kwamkole, Gombero, Mwenga, Gombalamu, Mabogo, Toronto, Mazinde Ngua, Manga-Mikocheni, Manga-Mtindi, Mswaha majengo	16	NLUPC
Jumla		Kilindi	Lengosero	1	NLUPC
Jumla		306			

Asili: Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi

Jedwali Na. 17: Idadi ya Viwanja na Mashamba yaliyopimwa na kuandaliwa Hati za Hakimiliki za Kimila

Na.	Wilaya	Kijiji	Idadi ya Viwanja	Idadi ya mashamba	Jumla
1	Handeni	Msomera	3,091	1,418	4,509
2	Nzega	Buduba	541	113	654
		Seki	477	187	664
3	Chalinze	Pongwe Mnazi	271	61	332
		Pongwe Kiona	660	101	761
4	Kondoa	Haubi	0	180	180
		Mafai	0	109	109
5	Mkalama	Munguli	210	96	306
Jumla			5,250	2,265	7,515

Jedwali Na. 18: Orodha ya Vijiji vilivyohuishwa Mipaka ya kiutawala kuanzia Julai 2022 hadi Machi 2023

Na	Mkoa	Wilaya	Kijiji	Idadi
1	Arusha	Ngorongoro	Mugongo, Mageri, Mbuken, Orkuyene, Ololoskwani, Njoroi, Loosaito, Ngobereti, Mugholo, Magaduru, Saitisambu, Sukeraya, Mondoros, Orkiu Juu, Lopolun, Olorien, Enguserosambu, Ormanie, Samunge, Oldonyowas, Arash, Madukani, Malambo, Piyaya, Olalaa, Oloipiri, Kirtalo, Maloon, Tinaga, Sale, Looswash, Yasimdito, Ng'arwa, Digidigo, Kisangiro na Naan	36
2	Morogoro	Kilosa	Malangali, Kwalukwambe, Mamoyo, Muungano, Kikundi Mwasa, Munisagara, na Kibaoni	8
3	Rukwa	Sumbawanga	Ilemba A, Ilemba B, Solola, Sakalilo	4
4	Dodoma	Kondoa	Bumbuta, Mkundulu	2
5		Bahi	Kigwe, Mapinduzi, Chipanga A, Chipanga B	4
6	Katavi	Tanganyika	Ikaka, Kamsanga	2
7		Mpimbwe	Ikulwe, Ntibili, Igalukilo	3
8	Njombe	Wanging'ombe	Sada, Idenyinyembe	2
9	Simiyu	Busega	Mwabavanda, Lukungu, Mwakiloba	3
10		Meatu	Lukale, Mwabagimu, Shushuni, Mbushi, Jinamo, Mwanjolo, Iramba ndogo, Sungu, Mwangudo, Sapa, Buganza, Mwanyahina	12
11		Itilima	Mwamtani, Mbogo, Mwamakili, Manasubi, Nkuyu, Pijuru, Nyantagutu, Ng'walali, Lung'wa, Ndingh'o	10
12	Iringa	Iringa	Mkatapora na Mnadani	2
13	Singida	Mkalama	Tumuli na Kitumbili	2
14	Pwani	Rufiji	Mohoro Mashariki, Mwaseni Mibuyusaba, Mtanza Msona, Mohoro Magharibi, Mbwarc, Shera, Kitapi na King'ong'o	8
Jumla				98

Orodha ya Vijiji ambavyo migogoro ya ardhi imetatuliwa kuanzia Julai 2022 hadi Machi, 2023

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kiini cha Mgogoro	Kijiji	Idadi ya Vijiji
1	Arusha	Ngorongoro	Vijiji kutokupimwa mipaka yake, kugombea rasilimali ardhi, kugombea malisho, menea ya uwekezaji ktika shughuli za kitalii, Mwingiliano wa kisheria baina ya Sheria ya Serikali za mitaa Na. 7 ya 1982 (Tawala za Wilaya), Sheria ya uhifadhi wa wanyama pori na sheria ya ardhi ya vijiji Na. 5 ya 1 1999	Kisangiro, Mugholo, Mugongo, Olorien, Mageri, Magaiduru, Tinaga, Maalon, Loosoito, Kirtalo, Soitsambu, Oloipiri, Malambo, Madukani, Sale, Enguserosambu, Sukenya, Yasimditto, Naan, Samunge, Digodigo, Njoloi, Oldonyowas	23
2	Morogoro	Kilosa	Kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa, Kgombea rasilimali ardhi baina ya vijiji na mji mdogo wa Kilosa	Mwasa, Kidete, Kwaikwambe, Malangali, Mamoyo, Muungano, Kibaoni, Mumisagara	8
3	Rukwa	Sumbawanga	Kugawanyika kwa vijiji na kuanzishwa vijiji vipya bila mipaka yake kupimwa	Ilemba A, Ilemba B, Soloa, Sakalilo	4
4	Dodoma	Kondoa	Kugombea eneo la malisho, kugombea rasilimali ardhi na kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa,	Bumbuta, Mkundulu, Mahongo, Bambare	4
5	Iringa	Mufindi	Kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa	Sada, Idenyinyembe	2
6	Katavi	Tanganyika	Kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa	Kamsanga, Ikaka	2
		Mpimbwe	Kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa	Ikule, Ntibili, Igalukilo	3

Na	Mkoa	H/Wilaya	Kiini cha Mgogoro	Kijiji	Idadi ya Vijiji
7	Dodoma	Bahi	Kugawanyika kwa vijiji na mipaka mipya kutokupimwa	Mpinga, Nghulugano Mapinduzi, Bahi Makulu, Nangulubahi, Uhelela, Chipanga A, Chimendeli, Chikola na Chipanga B,	3
8	Pwani	Rufiji	Mgogoro kati ya msitu wa Hifadhi wa Rohoi na vijiji. Kugombea rasilimali ardhi	Kipugira, Mtanza Msona, Nyaminywili, Ndundu Kipo, Nyikanza, MbwaraNgorongo Magharibi, Kitapi, Tawi, Mohoro Mashariki, Mohoro Magharibi Chumbi A, Chumbi B, Chumbi C, Mbunju – Mvuleni, Ruwe, Mkongo Kaskazini, Mkongo Kusini, Ngorongo Mashanki, Mwasemi Mibuyu Saba	8
9	Singida	Mkalama	Kugombea rasilimali ardhi na kugombea enco la madini	Kitumbili na Tumuli	2
10	Simiyu	Busega		Mwabayanda, Lukungu, Mwakiloba	3
		Meatu		Mwabagimu, Shushuni, Mbushi, Jinamo, Mwanjolo, Iramba ndogo, Sungu, Mwangudo, Sapa, Buganza, Mwanyahina	11
		Itilima		Luung'wa, Ndingh'o	2
Jumla					75

Jedwali Na. 19: Hali Halisi ya Watumishi wa Wizara Hadi Mwezi Mei 2023

NA	IDARA	MAHITA JI	WATUMIS HI WALIOPO	UPUNGUF U WA WATUMIS HI	WATUMIS HI WALIOPO MAKAO MAKUU	WATUMISHI WALIOPO OFISI ZA ARDHI MKOA NA HALMASHA URI
1	Utawala na Rasilimaliwatu	336	231	105	107	124
2	Uhasibu na Fedha	81	34	47	21	13
3	Sera na Mipango	29	15	14	15	0
4	Ukaguzi wa Ndani	19	6	13	6	0
5	TEHAMA	47	21	26	10	11
6	Menejimenti ya Ardhi na Maendeleo	952	675	277	20	655
7	Upimaji na Ramani	1,117	582	535	33	549
8	Maendeleo ya Makazi	1,117	326	791	30	296
9	Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya	817	166	651	9	157
10	Uthamini	343	186	157	12	174
11	Usajili wa Hati	101	35	66	4	31
12	Ununuzi na Ugavi	20	17	3	13	4
13	Huduma za Kisheria	19	6	13	6	0
14	Kitengo cha Milki	20	2	18	2	0
15	Mawasiliano Serikalini	10	5	5	5	0
	JUMLA	5,028	2,307	2,721	293	2,014

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, 2022

Jedwali Na. 20: Usajili wa Vyeti vya Ardhi ya Vijiji

Mkoa	Wilaya	Na	Jina la Kijiji	Namba ya Usajili wa
Arusha	Ngorongoro	1	Mgongo	AR/NGOR/MGG/3
		2	Mageri	AR/NGOR/MGR/4
		3	Mbukeni	AR/NGOR/MBK/8
		4	Orkuyene	AR/NGOR/OKY/11
		5	Ololosokwani	AR/NGOR/OLS/12
		6	Njoroi	AR/NGOR/NJR/13
		7	Loosoito	AR/NGOR/LST/9
		8	Ngobereti	AR/NGOR/NBT/10
		9	Mugholo	AR/NGOR/MGL/6
		10	Magaiduru	AR/NGOR/MGD/7
		11	Soitisambu	AR/NGOR/STB/19
		12	Sukenya	AR/NGOR/SKY/20
		13	Mondoros	AR/NGOR/MDS/18
		14	Orkiu Juu	AR/NGOR/ORJ/15
		15	Lopolun	AR/NGOR/LPL/16
		16	Olorien	AR/NGOR/OLN/21
		17	Enguserosambu	AR/NGOR/ENS/14
		18	Ormanie	AR/NGOR/ORM/17
		19	Samunge	AR/NGOR/SMG/22
		20	Oldonyowas	AR/NGOR/ODW/23
		21	Arash	AR/NGOR/ARS/29
		22	Malambo	AR/NGOR/MLB/27
		23	Madukani	AR/NGOR/MDK/28
		24	Piyaya	AR/NGOR/PYY/26
		25	Olala	AR/NGOR/OLL/25
		26	Tinaga	AR/NGOR/TNG/32
		27	Kirtalo	AR/NGOR/KTL/36
		28	Maalon	AR/NGOR/MLN/34
		29	Loswash	AR/NGOR/LSH/35
		30	Sale	AR/NGOR/SL/38
		31	Digidigo	AR/NGOR/DGD/5
		32	Yasimndito	AR/NGOR/YST/33
		33	Naan	AR/NGOR/NAN/30
Tanga	Handeni	34	Msomera	